

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

На правах рукопису

АНТОНЮК АНАСТАСІЯ БОРИСІВНА

УДК 343.102:341.442

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник:

Цимбал Петро Васильович

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Ірпінь – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	14
1.1 Сутність та генеза інституту міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	14
1.2 Нормативно-правове забезпечення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	27
1.3 Досвід окремих зарубіжних країн в сфері міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	47
Висновки до першого розділу.....	61
РОЗДІЛ 2 ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	62
2.1 Процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	62
2.2 Екстрадиція як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	84
2.3 Міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	113
Висновки до другого розділу.....	134
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	135
3.1 Проблеми міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	135

3.2 Інструменти активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	148
3.3 Удосконалення механізму міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	160
Висновки до третього розділу.....	170
ВИСНОВКИ.....	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	177
ДОДАТКИ.....	198

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
СНД	Співдружність Незалежних Держав
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
США	Сполучені Штати Америки
РФ	Російська Федерація
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
ОВС	Органи внутрішніх справ
МВС	Міністерство внутрішніх справ
НЦБ Інтерполу	Національне центральне бюро Інтерполу
ООН	Організація Об'єднаних Націй
МОКП	Міжнародна організація кримінальної поліції
МПРП	Міжнародне приватне право

ВСТУП

Актуальність теми. Враховуючи суспільно-політичну ситуацію в Україні все більше вчиняється кримінальних правопорушень. Безробіття, інфляція, психологічна напруженість у суспільстві спонукає людей до вчинення протиправних діянь. Одним із способів уникнення кримінальної відповідальності є переховування осіб за межами України.

Саме тому виникає необхідність в об'єднанні зусиль держав та міжнародних організацій з метою вдосконалення процесуального механізму взаємодії правоохоронних органів щодо міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Суперечності між процесуальним законодавством різних країн дають свої негативні результати. Довготривалий процес обміну інформацією між правоохоронними органами різних держав, фінансова незабезпеченість цих органів сприяє «затягуванню» розслідування кримінальних правопорушень, що призводить до процесуальної «прірви» з іншими державами.

Розуміючи нагальність вирішення проблеми оптимізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень міжнародна спільнота приділяє цьому велику увагу і визнає цю проблему такою, що несе небезпеку для суспільства.

Це підтверджує й аналіз статистичних даних Генеральної прокуратури України: за I квартал 2016 року підготовлено 158 звернень, з яких виконано лише 130. 74 % вказаних звернень стосуються надання міжнародної правової допомоги.

Одним із ключових етапів у реформуванні кримінальної юстиції стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) в 2012 році, який передбачив суттєві зміни в діяльності правоохоронних органів, зокрема, щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Одним з його здобутків стало врегулювання відповідним розділом питання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, видачі особи (екстрадиції), кримінального провадження у порядку перейняття, а

також виконання вироків судів іноземних держав. Главою 24-1 КПК України передбачено спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень, які вчинили особи, оголошені в міжнародний та/або міждержавний розшук.

Проте норми КПК України в частині міжнародного співробітництва під час кримінального провадження в деякій мірі є недоопрацьованими, що призводить до суперечностей під час їх використання на практиці.

Однією з причин ситуації, що склалася, є недостатня теоретична розробленість процесуальних засад міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим, не виконуються запити про надання міжнародної правової допомоги, видачі особи (екстрадиції), перейняття кримінального провадження, оголошення у міжнародний розшук, що призводить до недотримання процесуальних строків.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові праці таких вчених України та інших держав, як: Ю. П. Аленіна, О. І. Виноградової, Г. П. Власової, В. І. Гаврилюка, Т. С. Гавриш, Л. Н. Галенської, О. А. Калганової, С. Ф. Кравчука, І. В. Лешукової, А. Г. Маланюка, В. Т. Маляренко, І. С. Нуруллаєва, О. М. Калачової, О. Ю. Татарова, В. Б. Смеліка, М. І. Смирнова, Ю. В. Оніщика, П. В. Цимбала, Ю. М. Черноус та інших.

Окремі аспекти міжнародного співробітництва держав у протидії злочинності досліджували: О. В. Баулін, Н. Г. Гасімов, С. Є. Житняк, М. П. Данилюк, В. І. Дубина, Г. О. Душейко, Є. В. Зозуля, В. В. Ігнатенко, О. В. Культенко, О. М. Ляшук, Л. В. Максимів, О. І. Мотлях, В. В. Назаров, Є. О. Наливайко, В. А. Некрасов, Н. А. Потомська, А. С. Сизоненко, В. В. Топчій та інші науковці.

Опубліковані праці використано автором як вихідні науково-теоретичні основи дослідження обраної теми.

Однак у зазначених наукових працях вчених в основному досліджувалися загальні питання міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, тоді як для практичної діяльності необхідні рекомендації щодо внесення змін до КПК України та інших нормативно-правових актів щодо

процесуальних засад міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Зазначене вище зумовило обрання теми дисертаційного дослідження та свідчить про її актуальність не тільки для теорії кримінального процесу, але й практики розслідування кримінальних правопорушень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось відповідно до Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, затвердженого Указом Президента України від 12 січня 2011 року № 24/2011; пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів НАПрН України 24 вересня 2010 року № 14-10 (зі змінами, внесеними постановою загальних зборів від 05 березня 2012 року № 4-12); відповідає Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011; ґрунтується на положеннях Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1209-р.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету державної податкової служби України 21 січня 2014 року, протокол № 5, уточнена 29 жовтня 2015 року, протокол № 4.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення на основі теоретичного аналізу та з урахуванням правозастосовної практики процесуальних засад міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення такого виду кримінальної процесуальної діяльності.

Для досягнення мети у дисертаційній роботі передбачається вирішення таких задач:

- розкрити сутність та генезис інституту міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень;
- комплексно дослідити питання щодо стану нормативно-правового

забезпечення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень;

- висвітлити досвід окремих зарубіжних країн щодо регламентації міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

- дослідити процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень;

- проаналізувати зміст та процедуру здійснення екстрадиції як форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

- виявити недоліки в практиці здійснення міжнародного розшуку осіб при розслідуванні кримінальних правопорушень та визначити напрями їх усунення;

- виокремити проблеми міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень;

- визначити інструменти активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень;

- запропонувати напрями удосконалення механізму міжнародного співробітництва в ході кримінального провадження.

Об'єкт дослідження – кримінальні процесуальні відносини, що виникають в процесі міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Предмет дослідження – процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що використовувалися в їх взаємозв'язку і взаємозалежності та забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмету. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використовувалися такі методи: *діалектичний метод* (дозволив розглянути всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяв розумінню об'єкта дослідження щодо поєднання потреб наукових досліджень та практики діяльності правоохоронних органів –

підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *історико-правовий метод* (надав можливість дослідити генезис поняття «міжнародне співробітництво», виникнення та розвиток наукової думки з приводу порядку та механізму здійснення міжнародного співробітництва – підрозділи 1.1, 1.3.); *догматичний метод* (використовувався при тлумаченні юридичних категорій, для поглиблення й уточнення понятійно-категоріального апарату – підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2.); *порівняльно-правовий метод* (надав можливість установити загальні та особливі риси доктринального розуміння феномена міжнародного співробітництва, законодавства і правозастосовної практики України – підрозділи 1.1, 1.3); *формально-логічні методи* (застосовувалися при співставленні норм КПК України та інших нормативно-правових актів, обґрунтуванні висновків і пропозицій щодо їх доповнення чи уточнення – підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *системний метод* (надав змогу встановити особливості проведення окремих процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень під час міжнародного співробітництва – підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2); *соціологічні методи* (використовувались під час анкетування слідчих органів внутрішніх справ, оперативних працівників, працівників прокуратури, вивчення архівних кримінальних проваджень (справ); дозволили отримати логічні узагальнені дані про роль практичних працівників у розслідуванні кримінальних правопорушень, їх професійне ставлення до цієї проблематики, сформулювати теоретичні й практичні рекомендації щодо вдосконалення такого напрямку правоохоронної діяльності – підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 187 слідчих, 179 оперативних працівників ОВС та 136 працівників прокуратури з таких регіонів України, як: Київська, Житомирська, Черкаська, Волинська, Вінницька, Чернігівська області та міста Києва.

Наукова новизна одержаних результатів полягає як у самій постановці проблеми, так і у способі її вирішення. За характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексних, наукових, монографічних досліджень процесуальних аспектів міжнародного

співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень. В дисертації обґрунтовується низка нових теоретичних положень і висновків, які розширюють уявлення та визначають перспективи наукового забезпечення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

вперше:

– доведено необхідність доповнення чинного КПК України нормою, яка удосконалює процес міжнародного співробітництва, щодо обов'язкової участі захисника при проведенні процесуальних дій в режимі відеоконференції, в процесі дистанційного провадження при відсутності підозрюваного, обвинуваченого;

– обґрунтовано потребу виокремлення інструментів активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень як додаткових методів та прийомів;

– запропоновано доповнити перелік документів, необхідних для екстрадиції запитуваної особи, а саме, стосовно письмового повідомлення про підозру особи у вчиненні кримінального правопорушення

удосконалено:

– механізм спрощеного порядку видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення на території України шляхом закріплення положення про добровільність згоди на екстрадицію;

– поняття «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», під яким розуміється постійна, загальнодіюча, конкретно обумовлена, активна

співпраця правоохоронних органів держав у різних сферах та галузях законодавства;

– підстави зупинення досудового розслідування під час міжнародного співробітництва, у зв'язку з чим запропоновано доповнити п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України такого змісту: «при наявності перевіреної інформації щодо місця знаходження підозрюваного, обвинуваченого, до вирішення питання про його екстрадицію для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку»;

дістало подальший розвиток:

– періодизація законодавства щодо міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень з урахуванням особливостей його нормативно-правового закріплення;

– порядок формування та діяльності спільних слідчих груп при здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

– на основі досвіду зарубіжних країн виокремлено особливі порядки здійснення розслідування кримінальних правопорушень під час міжнародного співробітництва;

– практичні рекомендації щодо здійснення міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані наукові результати дисертаційного дослідження можуть бути запроваджені та використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшої розробки та вирішення проблем міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень;

законотворчій діяльності – для вдосконалення кримінального процесуального законодавства шляхом внесення змін та доповнень до діючих норм КПК України та інших нормативних актів;

навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників,

розробці курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів і проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика» та «Актуальні питання кримінального права та процесу» (акт впровадження в навчальний процес Національного університету державної податкової служби України від 21 січня 2016 року, акт впровадження в навчальний процес Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет» від 26 січня 2016 року);

практичній діяльності – як рекомендації при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних правопорушень під час міжнародного співробітництва та при підготовці методичних рекомендацій з приводу процесуальних аспектів розслідування кримінальних правопорушень за межами держави (акт впровадження в практичну діяльність Ірпінського міського суду Київської області від 15 січня 2016 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації і пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

У науковій статті «Особливості реалізації засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: міжнародно-правовий аспект», підготовленій спільно з П.В. Цимбалом, автором самостійно виявлена суперечливість окремих засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також обґрунтовано положення, що жодна держава у сфері міжнародного співробітництва при наданні взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях не може примусити іншу державу застосувати іноземне процесуальне законодавство.

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими було опубліковано наукові праці, у дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися праці інших учених, на які обов'язково зроблено посилання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації

обговорювались на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України. Результати дослідження були опубліковані та доповідалися на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Перспективні напрями наукових досліджень» (Братислава, 2015 р.), «Законодавство України та країн ЄС у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (Київ, 2016 р.), «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системи реформ у процесі євроінтеграції» (Дніпропетровськ, 2016 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено в 9 наукових працях, серед яких 5 наукових статей, опублікованих в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом МОН України, 1 з яких – в іноземному фаховому виданні, та 4 тез доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається її метою, задачами, предметом дослідження, відповідає логіці наукового пошуку та вимогам МОН України і композиційно складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, з яких основний текст дисертації – 173 сторінки, 8 додатків на 22 сторінках та списку використаних джерел – 23 сторінки (219 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

1.1. Сутність та генеза інституту міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

З розвитком України як правової держави постає необхідність в підтримці цивілізованих стосунків з іншими країнами в галузі протидії злочинності та захисту прав і свобод людини і громадянина. Одним із ефективних елементів підтримки таких стосунків є міжнародне співробітництво держав.

Співпраця держав у конкретних питаннях є явищем не новим та бере початок ще за правління царів та імператорів. Так, ще у 1296 р. до н.е. у Договорі між єгипетським фараоном Рамзесом II і царем хетів Хеттушилем III було передбачене характерне положення: «Якщо хтось утече з Єгипту і піде в країну хетів, то цар хетів не буде його затримувати, але поверне в країну Рамзеса» [65]. Варто зазначити, що у світовій історії визначена періодизація укладення міжнародних договорів, а саме: до *першого періоду* відносять такий проміжок часу, як з найдавніших часів до кінця XVII століття (договори між Англією і Шотландією 1174 року, Паризький трактат 1303 року, Союзний договір між Францією та Іспанією 1612 року, Соборне уложення 1649 року та інші); до *другого періоду* відносять такий проміжок світової історії як XVIII – початок XIX століття (1833), а саме, договори спрямовані проти суб'єктів військових кримінальних правопорушень (Договір між США та Великобританією 1734 року, Ам'єнський договір 1802 (договір між Францією, Іспанією та Англією); *третій період* припадає на 1833 – 1919 роки (вперше прийнято закони про екстрадицію, видачу правопорушників та заборону работоргівлі); *четвертий період* бере свій початок з 1919 року по 1945 рік (поширення договорів про екстрадицію); *п'ятий період* розпочинається з 1945 року по 1990 рік, де йде запекла боротьба з

кримінальними правопорушеннями проти миру та безпеки людства; до *шостого періоду* відносять 1990 роки і дотепер.

Координація зусиль держав у боротьбі з окремими видами кримінальних правопорушень була відома ще і державам Давнього світу, Середньовіччя. Вже тоді одним з основних видів співробітництва стало укладання міжнародних угод про видачу злочинців. У період рабовласництва і феодалізму широке поширення мали двосторонні угоди про видачу злочинців.

В цьому контексті варто згадати Київську Русь, невід'ємною частиною якої була Україна. В X столітті Київською Руссю уклалися договори про екстрадицію. Наприклад, договір київського князя Олега з Візантією 911 року передбачав, що особи, які вчинили кримінальне правопорушення у Візантії, мають бути видані для покарання батьківщині, а греки – видавалися у Візантію. Разом з тим, лише 29,7 % опитаних слідчих, 28,3 % оперативних працівників та 37,8 % працівників прокуратури зазначили, що їм відомо про існування екстрадиції, як такої, за часів Київської Русі (Додатки А, Б, В).

Поширення християнства на Русі призвело до появи в законодавстві різноманітних кримінальних і процесуальних канонічних норм. При вирішенні кримінальних проваджень про релігійні правопорушення візантійське духовенство, що прибуло в Київську державу для керування церквою, прийняло Градський закон, який був виданий у VIII столітті. Це було вкрай необхідно, оскільки на той час не існувало закону, який регулював би релігійні кримінальні правопорушення, а в Руській Правді, як і в інших світських законах, були прогалини з цих питань. Особливістю давньоруського права була «соборність» – прийняття законів на князівських з'їздах – соборах. Київська Русь на той час складалася з багатьох окремих, територіально відокремлених князівств, як самостійних, так і таких, які не володіли повною незалежністю. Це змушувало шукати шляхи до співробітництва та прийняття загальних правових положень, прийнятних для всіх зацікавлених сторін. Елементи міжнародного права тісно перепліталися з національним законодавством і знаходили в них основу для створення умов для подальшого застосування [163].

Перед князівствами стояло багато проблем, що сприяли прийняттю законодавства для вирішення головних завдань, а саме забезпечення вирішення внутрішніх проблем кожного окремо взятого князівства; вирішення проблем між ними і досягнення загальних політичних, економічних і військових інтересів. Прийняття погоджених законів обумовило уніфікований характер фундаментальних положень законодавства Київської Русі. Правові акти приймалися на соборах суверенних князівств шляхом домовленості на основі вже діючого в князівствах внутрішнього права. Ці правові акти можна розглядати як своєрідні міжнародні договори князівств, що містили в собі норми міжнародного і внутрішнього права, що застосовувалися як національне право на території кожного князівства [31].

Важливу роль у становленні інститутів міжнародного співробітництва відіграла Руська правда, текст якої дійшов до наших днів у вигляді Короткої правди 1136 року і Великої правди 1209 року. Стаття 11 Короткої правди установлювала процесуальні правила вжиття заходів для відшкодування збитку від злочину. Варто відмітити, що до сьогодні збереглися тексти Короткої і Великої Правди, які поєднували кілька різних кодексів і регулювали взаємовідносини та діяльність князів у Києві і Новгороді. Головним чином, вони містили процедурні норми й інші елементи міжнародного права, тому що князівства виступали суб'єктами суверенних територій [187].

Зазначимо, що Україна, на всіх етапах своєї історії, намагалася поєднувати спільні інтереси між слов'янськими народами, князівствами, церквою та іншими громадами. Необхідно було швидко орієнтуватися в ситуації, розробляти узгоджені плани дій та вдосконалювати форми взаємодії та надавану правову допомогу [65].

Епоха буржуазних революцій XVII-XVIII ст.ст. вперше в історії людства підштовхнула держави до укладання угод, об'єктом яких стали міждержавні відносини щодо визначення протиправних діянь як міжнародного кримінального правопорушення, що суперечить нормам загальнолюдської моралі і загрожує розвитку міжнародних взаємин. Держави-учасники таких угод беруть на себе

зобов'язання не тільки визнавати певні протиправні діяння як міжнародні кримінальні правопорушення, але й співробітничати у запобіганні, припиненні таких правопорушень і покаранні за їх вчинення. Першими такими угодами були міжнародні документи щодо боротьби з работоргівлею і рабством. На Віденському конгресі 1815 року була прийнята Декларація про скасування торгівлі неграми-рабами, а потім у 1841 року з ініціативи Англії укладена так звана «п'ятірка» Конвенція про заборону торгівлі рабами. У 1890 році держави, що мали Африку у колоніальному володінні, підписали Брюссельську угоду про заборону торгівлі рабами. Надалі в рамках Ліги Націй, а потім і ООН, були прийняті кілька міжнародних конвенцій по боротьбі з работоргівлею і рабством [31].

У 1845 році у Російській імперії було введено в дію уложення про покарання, яким уперше в російському законодавстві передбачалася можливість арешту іноземного майна, що послужило для здійснення кримінального правопорушення. Окремою статтею передбачалась відповідальність шкіпера, що прийняв на корабель злочинця. У такому випадку арешту підлягало судно [54].

Наприкінці ХХ століття проблемам боротьби з міжнародною злочинністю та захисту права власності і відшкодування заподіяними кримінальними правопорушеннями шкоди велику увагу приділяють конгреси ООН. Стаття 13 Типового договору про видачу, прийнятого 14 грудня 1990 року резолюцією 45/116 Генеральної Асамблеї ООН, мала назву «Передача власності» [55]. Вперше у світовій практиці у ній сформульовано правило про те, що «вся виявлена в запитуваній державі власність, що була придбана в результаті правопорушення чи яка може знадобитися як доказ, передається за наявності прохання запитуючої держави, якщо видача дозволена» [141].

Як повноправний член міжнародного співтовариства Україна активно та беззаперечно співпрацює з державами та міжнародними організаціями не тільки з питань боротьби зі злочинністю, а й запобігання та усунення усіх проявів транснаціональної злочинності.

Як бачимо, міжнародна співпраця завжди була актуальним питанням для міжнародної спільноти, що в свою чергу сприяло вдосконаленню міжнародного співробітництва та затвердження його практично в усіх національних законодавствах світу. Проте є ряд питань, які суттєво впливають на наше національне законодавство.

Міжнародне співробітництво є дуже важливим для підтримки балансу у світі і позитивно впливає на розвиток міжнародного суспільства. Але разом з позитивними аспектами є і негативні. Одним із найбільш негативних наслідків є інтернаціоналізація злочинності, тобто поширення її типових ознак та проявів у країнах та регіонах, для яких вони не були характерними. У зв'язку з чим, компетентні органи однієї держави все частіше звертаються по допомогу до компетентних органів іншої держави у ході розслідування кримінальних правопорушень [30].

Відповідно до ст. 542 КПК України, міжнародне співробітництво – це діяльність уповноважених органів під час кримінального провадження, що полягає у застосуванні необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [83].

На сьогодні загальне визначення «міжнародного співробітництва під час кримінального провадження» є неоднозначним, що призводить в свою чергу до правових колізій. Дане поняття потребує чіткого визначення та висвітлення його в нормативно-правових актах України.

При прийнятті КПК України законодавець не дав визначення міжнародного співробітництва як такого, а лише обговорив його форми та загальні засади здійснення міжнародної співпраці.

Звертаємо увагу на те, що багато науковців працювали над тематикою міжнародного співробітництва, його напрямків, аспектів дослідження,

нормативно-правового регулювання, нормативно-правового забезпечення, проте поняття «міжнародне співробітництво» залишається не повністю дослідженим.

Такі науковці, як Ю.П. Аленін, П.Д. Біленчук, О. І. Виноградова, В.М. Волженкіна, О.Г. Волеводз, Л.Н. Галенська, В.М. Гребенюк, Ю.М. Грошевий, К.Ф. Гуценко, І.В. Лешукова, О.М. Ляшук, Н.І. Клименко, В.С. Кузьмічов, В.Т. Маляренко, Н.І. Маришева, В.В. Мілінчук, В.Т. Нор, В.П. Панов, М.І. Пашковський, М.І. Смирнов, В.М. Тertiшник, В.П. Шибіко, В.П. Шупилов та інші присвятили свої дослідження різним сторонам міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

За часів правління Російської імперії, до складу якої входила Україна, питаннями міжнародного співробітництва під час кримінального правопорушення займалися такі відомі вчені, як П.І. Люблінський, Ф.Ф. Мартенс, Д.П. Нікольський, Е. Сімсон, І.І. Фойницький. В умовах панування ідеї переваги соціалістичного права над буржуазним питання міжнародного співробітництва ставилися в залежність від соціальної системи зарубіжних держав. Але й тоді такі вчені, як О.І. Бастрикін, Н.Т. Блатова, І.П. Бліщенко, Р.М. Валєєв, Л.Н. Галенська, В.К. Звірбуль, І.І. Карпець зуміли розробити основні положення виникнення та розвитку правового інституту міжнародного співробітництва країн у кримінальних провадженнях, сформуванню теоретичну базу цього інституту [55].

Разом з тим, 58,4 % опитаних слідчих, 54,9 % оперативних працівників та 46,7 % працівників прокуратури зазначили, що досвід міжнародного співробітництва часів Російської імперії знають лише поверхово (Додатки А, Б, В).

Розпочинаючи дослідження міжнародного співробітництва варто сказати про загальне поняття як «співробітництво» – це спільна з ким-небудь діяльність, спільна праця для досягнення мети [34].

В словнику української мови поняття «співробітництво» заключається у спільній діяльності, спільній дії [29]. Словник під редакцією С.І. Ожегова тлумачить термін «співробітничати» як «працювати, діяти разом, приймати участь у загальній справі» [109]. В Законі України «Про транскордонне

співробітництво» визначено таке поняття як «транскордонне співробітництво», що під собою розуміє спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [61].

Л. Гардоцький визначає «співробітництво» як виконання певних дій, форм участі в спільній діяльності [41].

На думку таких науковців, як С.В. Бородіна і Е.Г. Ляхова міжнародне співробітництво – це правове співробітництво держав, яке можна розглядати як ступінь спільної діяльності двох держав у сфері міжнародної боротьби зі злочинністю [23].

За трактуванням О.І. Бастрикіна міжнародне співробітництво означає «цілеспрямовану і постійну, спільну і погоджену, широку за масштабами і різноманітну за формами і напрямками діяльність компетентних правоохоронних органів, що торкається загальних інтересів держав, які співпрацюють» [11].

В науці загальноприйнято вважати, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це форма міжнародного співробітництва держав у протидії злочинності, змістом якої є здійснення компетентними органами однієї держави за запитом уповноваженого органу іншої держави кримінальних процесуальних та інших дій, правовою підставою яких є міжнародні угоди та положення національного законодавства, а за відсутності міжнародних угод – засади взаємності [83].

Зробивши аналіз думок науковців щодо визначення міжнародного співробітництва ми не можемо не прислухатися до даних визначень, адже кожен з них трактує своє власне бачення даної тематики. Що стосується нашого визначення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, то вважаємо, що це конкретно обумовлена активна співпраця держав щодо ефективного розслідування кримінальних правопорушень, яка реалізується у

різних формах. Тому пропонуємо внести відповідні зміни до статті 541 КПК України.

Разом з тим, опитані слідчі і оперативні працівники органів внутрішніх справ зазначили, що основні знання щодо міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень отримали під час навчання у юридичних вузах. Про це свідчить 45,1 % з числа анкетованих слідчих, 39,9 % оперативних працівників органів внутрішніх справ та 37,1% працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Міжнародне співробітництво являє собою співпрацю держав, серед яких укладено договір про допомогу у розслідуванні кримінальних правопорушень, проте співпраця між країнами не завжди заключається у підписаних договорах, але й може спиратися на засаду взаємності, що є однією із засад міжнародного права.

Розглядаючи під призмою міжнародне співробітництво під час кримінального провадження окремого аналізу потребує засада взаємності, якою міжнародна спільнота керується за відсутності міжнародних угод.

Міжнародні договори, ухвалені з порушенням засади рівноправності та взаємності вигод і зобов'язань, є протиправними. Засада взаємності означає також надання іноземним громадянам певних прав і пільг за умови, що громадяни цієї держави, які перебувають у відповідних державах, користуються аналогічними правами і пільгами. Така взаємність встановлюється внутрішнім законом або міжнародним договором [31].

Наявність взаємності у діяльності правоохоронних органів двох держав встановлюється такими способами:

- правоохоронні органи однієї держави констатують, що в дружній країні не проводилося дій, які свідчать про відмову від взаємності;
- у рішенні національного правоохоронного органу перераховуються дії іноземної держави, що підтверджують взаємність щодо взаємодіючих сторін.

Засада взаємності у міжнародному законодавстві зустрічається також як формальна і матеріальна, що, в свою чергу, дозволяє розглянути дану засаду з усіх боків.

Формальна взаємність полягає у наданні іноземним особам всіх прав і повноважень, що випливають із місцевого законодавства. Особливість формальної взаємності полягає у тому, що іноземним особам в іншій державі надаються такі права, якими вони не користуються у своїй країні. Іноземні особи не можуть вимагати надання прав, якими вони володіють у своїй країні, якщо надання таких прав не передбачено законодавством відповідної іноземної держави.

Матеріальна взаємність надається в окремих сферах, а саме у спадковому та авторському праві, промисловій власності, подвійного оподаткування (наприклад, право інвестора на отримання компенсації у випадку примусового вилучення його капіталовкладень). Відсутність міжнародної взаємності дозволяє неправоздатним особам успадковувати за заповітом або без заповіту [103]. Цих два види засади взаємності дають змогу побачити окремі аспекти самого явища взаємності як такого.

Зауважимо, що в літературі є ще й поняття міжнародної ввічливості, яке пов'язане з поняттям взаємності. Суть цих понять є різною: засада взаємності є нормою міжнародно-правового звичаю і одночасно нормою національного закону, а міжнародна ввічливість – це міжнародно-правовий звичай, що не є правовою нормою. Засаду ввічливості можна визначити як взаємність, яка не закріплена в договорі або законі.

Найбільш поширене застосування принципу міжнародної ввічливості – це позадоговірна правова допомога, яка при відсутності міжнародної угоди про надання правової допомоги державі має право розраховувати на надання допомоги на основі взаємності в порядку міжнародної ввічливості. Якщо держава без достатніх підстав відмовляє державі в наданні правової допомоги, така відмова є порушенням принципу міжнародної ввічливості.

Сьогодні міжнародне співробітництво під час кримінального провадження займає чільне місце у світовій діяльності, але воно не можливе без певних принципів-орієнтирів, згідно з якими відбувається саме співробітництво і які виступають підґрунтям для всіх інших засад міжнародного співробітництва у вказаній сфері. До них належать законність, демократизм, повага та дотримання основних прав і свобод людини, презумпція невинуватості, здійснення права на захист.

Під загальновизнаними засадами міжнародного співробітництва слід розуміти основоположні імперативні норми міжнародного права, які прийняті міжнародним співтовариством держав в цілому і відхилення від яких є неприпустимим.

До основних засад міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні слід віднести такі засади як взаємність і добровільність співробітництва, повага і дотримання суверенітету договірних сторін, обов'язок виконання договору, дотримання прав і інтересів третіх країн чи осіб, учасників договірних відносин, взаємне застосування іноземного права договірних сторін на своїх територіях при виконанні запитуваних дій, взаємне визнання дійсності (юридичної сили) офіційних документів між співпрацюючими державами, оперативність надання відповідної допомоги. Під окремими засадами міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні слід розуміти такі засади, сфера дії яких поширюється на спеціальні форми вказаного співробітництва (екстрадицію; міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях, передачу засуджених осіб, порядок перейняття кримінального провадження) [197].

На думку О.І. Бастрикїна, виконання взятих українським законодавством міжнародних зобов'язань у цій сфері неминуче передбачає виникнення таких кримінальних процесуальних правовідносин, які на даний момент чинним кримінальним процесуальним законом регулюються недостатньо, або взагалі не регулюються. Про це він зауважив ще 1986 року [11].

Зазначені загальні засади міжнародного права набувають певної специфіки та галузевого забарвлення при регулюванні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

На думку О.І. Виноградової, до засад міжнародного співробітництва, що впливають з міжнародних договорів України, при наданні взаємної правової допомоги у числі інших варто віднести: взаємність і добровільність співробітництва; поступку частини суверенітету (застосування іноземного законодавства); відповідність прохання запитуючої сторони законодавству виконуючої держави; рівність повноважень судово-слідчих органів держав, що взаємодіють між собою; забезпечення правового захисту і рівність учасників кримінального процесу на території держав – учасниць договору; обмеження застосування міжнародного договору територіями держав – учасниць договору; дотримання прав і інтересів третіх країн чи осіб, учасників договірних відносин; обов'язковість виконання умов договору; взаємодію держав на основі права, передбаченого міжнародним договором [31].

Подібну думку щодо цього питання має В.М. Волженкіна. Але, крім вже зазначених засад, виділяє також такі: 1) дотримання суверенітету і безпеки договірних сторін; 2) реалізація умов договору за допомогою застосування національного законодавства; 3) принцип законності [36].

А. Г. Маланюк виділяє основні, на його думку, засади міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях: 1) повага суверенітету безпеки держав, що співпрацюють у кримінальних провадженнях; 2) несуперечність прохання про надання міжнародно-правової допомоги принципам законодавства держави, що виконує його; 3) визначеність нормами міжнародного договору порядку звернення меж і форм міжнародного співробітництва; 4) взаємне визнання дійсності (юридичної сили) слідчих, судових та інших офіційних документів державами – учасницями міжнародного договору; 5) засада подвійної кримінальності [95].

Викладене дозволяє зробити висновок про суперечливість окремих засад міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні та вимагає

критичного аналізу не лише зазначеної системи, але й окремих засад. Формулювання В. М. Волженкіною і О. І. Виноградовою засади поступки частиною суверенітету як «вимушеної дії» суперечить вказаним засадам взаємності і добровільності. Жодна держава у сфері міжнародного співробітництва при наданні взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях не може примусити іншу застосувати іноземне процесуальне законодавство. Крім того, деякі вчені, наприклад О.Г. Волеводз, В.М. Волженкіна вказують на те, що взаємне застосування закону договірних сторін на своїх територіях становить суть надання правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Зазначимо, що історично складалося так, що кожна держава розвивається згідно зі своїми, тільки їй притаманними національними, культурними, ментальними та іншими особливостями. Розвиток правової системи і законодавства залежить від цих факторів і є особливим. Тому не можна говорити про однаковість законодавств, а тільки про несуперечність прохання основним засадам законодавства запитуваної держави. Відзначається, що міжнародні договори надають додаткові гарантії особам, що беруть участь у кримінальному провадженні в порядку надання взаємної правової допомоги. Ці гарантії не властиві традиційному кримінальному провадженню. Певним учасникам кримінального процесу (свідкам, потерпілому), які з'являються за викликом у запитуючу державу, можуть надаватися додаткові привілеї та імунітети.

На думку М. І. Пашковського, в даному випадку можна говорити про наділення зазначених суб'єктів частковим імунітетом від кримінальної та/або адміністративної юрисдикції [112].

В. М. Тертишник до числа засад міжнародного співробітництва відносить засади, сфера дії яких обмежується будь-яким міжнародно-правовим інститутом, самостійним інститутом міжнародного співробітництва у сфері кримінального процесу [153]. Інші автори відносять засади виконання слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів тільки відповідно до законодавства запитуваної держави, до засад співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю.

Слід погодитися з позицією вчених, які щодо формулювання засад взаємності і добровільності співробітництва звертають увагу на те, що виконання слідчих (розшукових) дій належить до сфери надання правової допомоги у кримінальному провадженні, а проведення оперативно-розшукових заходів - до поліцейського співробітництва держав. Також слід мати на увазі той факт, що більшість міжнародних договорів передбачає можливість застосування кримінального процесуального законодавства запитуючої держави в певній мірі, що не суперечить законодавству запитуваної держави.

З огляду на думки науковців варто зазначити, що міжнародне співробітництво країн – це не тільки виконання окремих зобов'язань перед міжнародною спільнотою чи виконання міжнародних угод, а й втілення принципів міжнародного права у національне законодавство та дотримання їх за першою вимогою країни.

1.2 Нормативно-правове забезпечення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

З розвитком суспільних відносин коло питань договірного врегулювання істотно змінювалося. Розширювалася регульована ними сфера міжнародних відносин. Дедалі поширювалися багатосторонні договори, які стали основним джерелом міжнародного права [154].

Угоди, договори є необхідними інститутами людського спілкування, без яких воно було б неможливим. На думку відомого юриста-міжнародника І.І. Лукашука, саме за їх допомогою узгоджують спільні дії, розв'язують суперечності [84].

Слід зазначити, що укладання та виконання міжнародних договорів є обов'язковим елементом міжнародного співробітництва для забезпечення світового правопорядку, які посідають центральне місце в галузі міжнародного публічного права. Роль і значення таких договорів з кожним роком неухильно зростає.

На сучасному етапі договори становлять складну, багатогалузеву глобальну систему, що охоплює практично всі види взаємодії держав. Необхідно підкреслити, що в системі міжнародних відносин договори виконують низку важливих правових функцій, насамперед, упорядкування міжнародних відносин та формування їхньої правової основи. Вони також сприяють стабільності міжнародного правопорядку, підтримці міжнародного миру та безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на засадах рівноправності. Крім того, міжнародні договори є важливим засобом забезпечення національних інтересів держави та захисту основних прав і свобод людини [91].

Потрібно наголосити, що міжнародні договори, як одні з найважливіших галузей сучасного міжнародного права, посідають чільне місце в міжнародній співпраці. Дане твердження викликало посилену увагу фахівців-юристів до вивчення важливих загальнотеоретичних і прикладних аспектів укладення міжнародних договорів.

До системи міжнародних правових актів, які мають значення для правосуддя у сфері кримінального судочинства, входять різні декларації, пакти і конвенції та інші міжнародно-правові акти:

– загального характеру:

«Загальна декларація прав людини» від 10 грудня 1948 року; Кодекс поведінки посадових осіб із дотримання правопорядку 1979 року; Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою, прийнята на сороковій сесії Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 року; Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) від 14 грудня 1990 року; Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року); Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню або арешту в будь-якій формі, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1988 року; Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті на 96-му пленарному засіданні ООН у 1985 році; Основні принципи, що стосуються незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 від 29 листопада 1985 року і 40/146 від 13 грудня 1985 року; Основні принципи, що стосуються ролі юристів, прийняті VIII Конгресом ООН у серпні 1990 року, та інші акти;

– європейського значення:

Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04 листопада 1950 року; Європейська конвенція з відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 року; Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або таким, що принижують гідність, поводженню чи покаранню від 1987 року; Європейська конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах, ратифікована Законом України № 44/98-ВР від 16 січня 1998 року; Європейська конвенція про видачу (екстрадицію) від 13 грудня 1957 року; «Про роль прокуратури в системі кримінального судочинства». Рекомендація R (2000) 19 Комітету Міністрів

держав-членів Ради Європи, прийнята 6 жовтня 2000 року; Резолюція 78 (8) Комітету міністрів Ради Європи про юридичну допомогу і консультації від 2 березня 1978 року; Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам відносно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14 травня 1981 року та інші конвенції, рекомендації і резолюції.

Зазначимо, що 31 жовтня 1995 року Верховна Рада України прийняла закон про приєднання України до Статуту Ради Європи, і таким чином наша держава взяла на себе зобов'язання привести своє національне законодавство у відповідність із загальновизнаними нормами міжнародного права. Оскільки Україна стала членом Ради Європи, то на неї поширюється положення статті 3 Статуту цієї організації, згідно з яким «кожен член Ради Європи повинен визнавати принцип верховенства права...» [189].

Наша країна дане зобов'язання виконує, адже законодавець передбачив та закріпив у КПК України засади кримінального провадження, а саме засада верховенства права, у якій говориться, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Для правової системи України як європейської держави важливими є Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року та Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04 листопада 1996 року і, якою був заснований Європейський суд з прав людини.

Про те, що мали можливість ознайомитися з зазначеними правовими документами виказали 62,1 % опитаних слідчих, 59,3 % оперативних працівників та 52,7 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Істотним внеском у дослідження міжнародного права договорів є фундаментальні праці таких відомих зарубіжних учених, як Ф. Ф. Мартенс, Я. Броунлі, В. М. Шуршалов, А. Н. Талалаєв.

Вагомий внесок у розвиток міжнародних договорів вніс І.І. Лукашук, який став засновником нового напрямку міжнародно-правових досліджень. Важливість

реалізації наукового завдання зумовлена, зокрема, тим, що ця галузь міжнародного права завжди вважалася сферою дослідження, в якій «законодавцями» традиційно були західні юристи-міжнародники. У цьому контексті згадаймо праці таких науковців, як Г. Кельзен, Ш. Руссо, Х. Уолдих, П. Гуггенхайм, Г. Блікс, Дж. Браєрлі.

Зазначимо, що висновки та пропозиції І.І. Лукашука не тільки увійшли до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, а й були використані під час формулювання положень Віденської конвенції про правонаступництво держав стосовно міжнародних договорів (1978 р.). У 1995 році значну частину їх внесено до Віденської конвенції про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. І.І. Лукашука визнано одним зі світових лідерів за авторитетністю досліджень у галузі права міжнародних договорів [115].

Підкреслимо, що праці вітчизняних та зарубіжних дослідників створюють передумови для здійснення комплексних досліджень сучасного права міжнародних договорів, котрі мають як теоретичне, так і практичне значення.

Стаття 9 Конституції України передбачає, що чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Органи державної влади, у тому числі й органи досудового розслідування повинні суворо дотримуватися вимог, що містяться в таких міжнародних договорах [76].

Міжнародні договори із правової допомоги в переважній більшості є двосторонніми. В окремих випадках, за умови наявності певних інтеграційних відносин, питання правової допомоги вирішують на підставі багатосторонніх угод. Україна, наприклад, бере участь у двох таких системах міжнародної правової допомоги — СНД і Раді Європи. У рамках СНД це один багатосторонній договір — Конвенція про правову допомогу у правових відносинах із цивільних, сімейних та кримінальних справ 1993 р. У рамках Ради Європи укладено низку договорів: Конвенцію про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р.,

Конвенцію про видачу правопорушників 1957 р., Конвенцію про репатріацію неповнолітніх 1970 р., Конвенцію про передачу заяв про правову допомогу 1977 р., Конвенцію про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р., Конвенцію про передачу засуджених 1983 року [98].

З усіх наукових дефініцій міжнародного договору, запропонованих у юридичній літературі, найбільш глибоким, змістовним і влучним є визначення професора І.І. Лукашука. Розкриваючи поняття міжнародного договору, він наголошує, що міжнародний договір – це угода між суб'єктами міжнародного права, укладення, дія й припинення якого регулюються міжнародним правом [84]. Це визначення загалом відповідає визначенню Віденських конвенцій. Відмінність лише в тому, що в конвенціях ідеться про угоду, що регулюється міжнародним правом.

Одне з узагальнюючих визначень міжнародного договору запропонували вітчизняні автори на сторінках «Великого енциклопедичного юридичного словника». В ньому, зокрема, зазначено, що міжнародний договір є угодою між державами, іншими суб'єктами міжнародного права, що регулює їхні взаємовідносини в певній сфері шляхом установлення, зміни або припинення для її учасників прав та обов'язків згідно з основними принципами міжнародного права [29].

Запропоноване І.І. Лукашуком визначення поняття міжнародного договору дає можливість виокремити його характерні ознаки.

По-перше, міжнародним договором може бути угода лише між суб'єктами міжнародного права. Суть договору – угода між сторонами, які укладають договір.

По-друге, міжнародна угода є результатом, утіленням узгодженого волевиявлення сторін. Зміст їхнього волевиявлення може в певних межах змінюватися відповідно до вимог життя без зміни тексту договору, проте ці зміни мають бути взаємно узгодженими.

По-третє, до міжнародних договорів слід відносити лише ті, дії яких регулюються міжнародним правом. Слід зазначити, що в своїй першій доповіді

для Комісії міжнародного права з права договорів Дж. Браєрлі свого часу зауважував, що не будь-яка угода між державами є міжнародним договором. Пізніше комісія дійшла висновку, що міжнародні угоди не варто розглядати як об'єкти міжнародного права за всіх умов [115].

У праці одного з фундаторів радянської доктрини міжнародного права А. Талалаєва міститься таке визначення міжнародного договору: «Міжнародний договір – це переконливо виражена угода класово-державних воель суб'єктів міжнародного права, насамперед і головно держав, укладена з питань, які мають для них загальний інтерес, і покликана регулювати їхні відносини шляхом створення взаємних прав і обов'язків відповідно до основних принципів міжнародного права» [115].

Таке визначення хоч і акцентує увагу на «класово-вольовій» природі договору, що певною мірою відтворювало тогочасні політико-ідеологічні реалії, проте охоплює такі основні елементи поняття «міжнародний договір», як: суб'єкти міжнародного договору; його об'єкт, який не повинен суперечити основним принципам міжнародного права; його специфічна форма, що відрізняє договір від інших джерел міжнародного права.

Міжнародний договір є безпосереднім об'єктом права міжнародних договорів, та водночас – одним із центральних інститутів міжнародного права й важливою правовою формою міждержавного співробітництва. Відомий дореволюційний юрист-міжнародник Ф. Мартенс наголошував в одній із праць, що міжнародний договір «завжди був одним із найкращих засобів з'ясування та визначення правових відносин, навіть принципів права, які повинні панувати в галузі міжнародних відносин» [163].

Варто зазначити, що немає загальновизнаного визначення поняття міжнародного договору, так як дефініції різняться між собою глибиною та змістом розкриття цієї важливої категорії науки міжнародного права. Ф. Мартенс тлумачить міжнародний договір як «угоду волі двох чи декількох держав» [97]. Інший авторитетний зарубіжний дослідник Я. Броунлі у фундаментальному курсі

«Міжнародне право» розглядав міжнародні угоди як утілення практичного змісту «відносин між державами» [27].

Ефективність і результативність заходів міжнародного співробітництва значною мірою залежить від конкретних суб'єктів, які виконують поставлені завдання. Очевидно, що такі суб'єкти повинні бути визначені державою, відповідати певним ознакам, зокрема, володіти владними повноваженнями, функціями, що визначено і конкретизовано державою в національному законодавстві. Проте, вітчизняні суб'єкти як у вітчизняній так і зарубіжній практиці зарубіжних джерелах визначаються по різному і мова може йти про державні, правоохоронні, судові органи, органи досудового розслідування, установи кримінальної юстиції [168].

За змістом міжнародних угод, зокрема, укладених між державами СНД, не рідко сторонами, які співпрацюють, називаються «правоохоронні органи», «компетентні правоохоронні органи». При цьому під «правоохоронними» слід розуміти державні органи, які відповідно до національного законодавства забезпечують безпеку держави, суспільства, громадян і здійснюють боротьбу зі злочинністю.

«Компетентні правоохоронні органи» – це державні правоохоронні органи, які згідно з національним законодавством, міжнародними договорами приймають рішення про порядок перебування й взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях Сторін.

З огляду на ґрунтовність розмежування суб'єктів міжнародного співробітництва в Україні ми погоджуємось з виведеними відповідними висновками Ю.М. Чорноус щодо даної тематики [168].

Відповідно до законодавства України, правоохоронними органами є прокуратура, органи внутрішніх справ, служби безпеки, державна фіскальна служба, органи охорони державного кордону, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибної охорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції. [83].

До суб'єктів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать «уповноважені (центральні)» та «компетентні» органи. У КПК України чітко визначено, що Генеральна прокуратура України працює на запитами органів досудового розслідування, а Міністерство юстиції України над запитами судів, що також чітко прописано у п. 1 ст.13 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року [193].

Практика міжнародного співробітництва національних правоохоронних структур свідчить про те, що вагома робота в цьому напрямі проводиться Радою Європи. Про високий рівень такого співробітництва свідчать міжнародні Конвенції, які ратифіковані в Україні [69].

Зазначимо, що найважливішими джерелами універсального характеру для міжнародного договору є:

- Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року;
- Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 травня 1986 року;
- Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо міжнародних договорів 1978 року.

Відповідно до положень Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року та Віденської конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року під міжнародним договором розуміють угоду в письмовій формі (хоча в міжнародній практиці відомі й усні договори – так звані джентльменські угоди, які також є обов'язковими), що регулюється міжнародним правом незалежно від того, міститься вона в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

Одним із основоположних джерел правових норм у правовідносинах між державами, що виникають під час кримінального провадження, є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Норми цього міжнародно-правового

документа певною мірою визначають основні правила поводження з людиною, яка потрапила у сферу судочинства.

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права говориться про те, ще особа, позбавлена волі внаслідок арешту або тримання під вартою, має право на розгляд її справи в суді, щоб цей суд міг невідкладно ухвалити постанову щодо законності її затримання і прийняти рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним. У разі незаконного арешту або тримання під вартою постраждала особа має право на компенсацію, що має позовну силу.

Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне ставлення і повагу гідності, притаманної людській особистості.

Обвинувачені, крім виняткових випадків, викликаних надзвичайними обставинами, мають утримуватися окремо від засуджених, і їм має бути надано окремий режим, що відповідає їх статусу не засуджених осіб. Обвинувачені неповнолітні мають бути відокремлені від повнолітніх і в найкоротший строк доставлені до суду для ухвалення рішення.

Кожна особа є рівною перед судами і трибуналами. Кожна особа має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що висувається щодо неї, на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Кожний обвинувачений у кримінальному правопрушенні має право вважатися невинуватим, поки його винуватість не буде доведена згідно із законом.

Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що висувається щодо нього, на такі гарантії на основі повної рівності:

- бути в терміновому порядку і докладно оповіщеним про характер і підстави висунутого щодо нього кримінального обвинувачення, причому мовою, яку він розуміє;
- мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту і мати спілкування з вибраним ним самим захисником;
- бути засудженим без невиправданої затримки;

– бути присутнім під час суду і захищати себе особисто або через посередництво вибраного ним захисника; якщо він не має захисника, то до його відома має бути доведено про таке право і призначено захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно в разі, коли у нього немає досить коштів для оплати цього захисника;

– допитувати свідків, які дають показання проти нього, або мати право вимагати, щоб ці свідки були допитані, і мати право на виклик і допит його свідків на тих же умовах, що існують для свідків, які дають показання проти нього;

– користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, якою користуються в суді, або не розмовляє нею;

– не примушуватися до давання показань проти самого себе або до визнання себе винним.

Особа, засуджена за будь-яке правопорушення, має право на те, щоб її засудження і вирок були переглянуті судовою інстанцією вищого порядку згідно з законом.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права визначає, що ніхто не може бути повторно засудженим або покараним за кримінальне правопорушення, за який він уже був засуджений або виправданий відповідно до закону та кримінального процесуального права будь-якої країни.

Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення внаслідок якоїсь дії або упущення, який, згідно з чинним на момент його вчинення внутрішньодержавним законодавством або міжнародним правом, не був кримінальним правопорушенням. Так само не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке мало бути застосоване на момент вчинення кримінального правопорушення. Якщо після вчинення кримінального правопорушення законом встановлюється більш м'яке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.

У разі ж вчинення особою діяння або упущення, які в момент вчинення визнавалися злочином згідно із загальними принципами права, визнаними

міжнародним співтовариством, ніщо не може бути перепорою для віддання її до суду і покаранню.

Водночас, ніхто не може зазнавати безпідставного та не законного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільного або незаконного посягання на недоторканність його житла або таємниці його кореспонденції чи незаконного посягання на його честь і репутацію. Кожен має право на захист законом від такого втручання або таких посягань [24] .

Ці основні положення Міжнародного пакту про громадянські та політичні права перейняті національними законодавствами і застосовуються в міжнародно-правових відносинах, що виникають з приводу судочинства. Вони мають беззаперечно виконуватися правоохоронними органами.

Щодо преси та публіки, то вони можуть бути не допущені або на всі засідання з судового розгляду, або на їх частину, виходячи з інтересів моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси особистого життя сторін, або коли за особливих обставин публічність могла б порушити інтереси правосуддя. Проте будь-яка судова постанова у кримінальній, як і цивільній, справі має бути публічною, за винятком тих випадків, коли іншого вимагають інтереси неповнолітніх [13].

Зробивши аналіз проведеного опитування практичних працівників 79,1 % опитаних слідчих, 80,2 % оперативних працівників та 63,1 % працівників прокуратури висловилися проти допущення представників ЗМІ при розслідуванні кримінальних правопорушень та судовому розгляді кримінальних проваджень (Додатки А, Б, В).

Такі норми є по суті міжнародною конституцією у сфері правосуддя. Вони є певним стандартом прав людини, становлять фундамент такої системи прав. Незважаючи на розмаїття національних правових систем, права учасників кримінального процесу, визначені в міжнародних правових актах є непорушними нормами прямої дії, не можуть звужуватись під час міжнародного співробітництва у сфері правосуддя і при здійсненні провадження на території

окремої держави, незалежно від того, які права визначені її процесуальними законами.

Європейський суд з прав людини засновано Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини. Юрисдикція суду поширюється на всі справи, що торкаються застосування положень Конвенції стосовно прав і свобод людини. Суд вправі прийняти від будь-якої людини, недержавної організації або групи осіб заяву про порушення державою їх прав і свобод, передбачених Конвенцією. При цьому суд бере справу до розгляду протягом шести місяців з моменту прийняття остаточного рішення правоохоронними органами держави, за умови, що були використані всі національні засоби захисту відповідних прав і свобод. Держава в особі своїх органів має право брати участь у слуханні справи і викладати свою позицію в письмовому вигляді. Судовий процес чиниться відповідно до принципу гласності.

Якщо Суд встановить, що рішення або заходи, прийняті судовими або іншими органами держави-відповідача, суперечать зобов'язанням цієї держави, які випливають з Конвенції, то рішення Суду має надати справедливе відшкодування потерпілій стороні [58].

Певною мірою проблеми міжнародних правовідносин у сфері боротьби зі злочинністю можуть торкатись також правові інститути, що визначають статус дипломатичних та консульських установ і їх співробітників, зокрема, якими передбачається імунітет від кримінальної відповідальності і встановлюється статус недоторканності.

Статус дипломатичних і консульських установ має такі значимі для кримінального процесу особливості. Згідно з Віденською конвенцією про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року та Положенням про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав в Україні, яке затверджено Указом Президента України 10 червня 1993 року особа дипломатичного агента недоторканна. Він не підлягає арешту або затриманню. Дипломатичний агент не зобов'язаний давати показання у якості свідка. Члени сім'ї дипломатичного агента, що живуть разом із ним, а також співробітники

адміністративно-технічного персоналу представництв і члени їхніх сімей, якщо вони не є громадянами держави перебування, користуються привілеями й імунітетами дипломатичних агентів. Статус недоторканності поширюється на архіви, документи, приватну резиденцію і помешкання представництв дипломатичних служб.

Певною мірою обмеженим імунітетом користуються співробітники консульських установ. Згідно з Віденською конвенцією про консульські зносини від 24 квітня 1963 року та Положенням про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав в Україні, яке затверджено Указом Президента України 10 червня 1993 року, консульські посадові особи не підлягають арешту або затриманню інакше як на підставі рішень суду і лише у разі вчинення тяжких кримінальних правопорушень [33].

Водночас, працівники консульських установ не зобов'язані давати показання з питань, пов'язаних із виконанням їхніх функцій. Консульські помешкання, архіви, документи й офіційна кореспонденція недоторканні. Проте самі працівники консульської установи можуть бути викликані і допитані як свідки.

Стаття 6 КПК України говорить, що кримінальне провадження щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися за правилами даного КПК лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України [83].

Взаємна допомога держав у сфері кримінального судочинства засновується на чинному законодавстві України і прийнятих міжнародно-правових актах та окремих угодах.

Про те, що тенденція до розширення міжнародної співпраці під час розслідування кримінальних правопорушень підтверджується 83,1 % опитаних слідчих, 79,8 % оперативних працівників ОВС та 85,1 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Для України набули чинності такі європейські конвенції з питань кримінального судочинства: Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року; Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1975 року; Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1978 року; Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року; Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1978 року (Закон про ратифікацію – 16 січня 1998 року); Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року (Закон про приєднання – 22 вересня 1995 року (№ 339/95-ВР); Конвенція про передачу засуджених осіб, 1983 року (Закон про приєднання – 22 вересня 1995 року (№ 337/95-ВР); Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 року.

Порядок взаємовідносин суддів, прокурорів, органів досудового розслідування з відповідними установами іноземних держав визначається багато в чому такими міжнародними договорами, як Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (ратифікована Законом України від 16 січня 1988 року), Європейська конвенція про видачу правопорушників, Конвенція про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах та рядом інших нормативних актів.

Іноземці, які вчинили кримінальні правопорушення на території України і засуджені за них на підставі КПК України, можуть бути передані для відбування покарання за вчинене кримінальне правопорушення тій державі, громадянами якої вони є, якщо така передача передбачена міжнародними договорами України.

Іноземці, а також особи без громадянства, що постійно не проживають в Україні, які вчинили кримінальне правопорушення поза межами України і перебувають на її території, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду або передані для

відбування покарання, якщо така видача або передача передбачені міжнародними договорами України.

На основі аналізу норм міжнародних договорів зазначимо, що найбільш широко використовується Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, яка разом з Додатковим протоколом до неї діє для України з 1998 року. На сьогоднішній день учасниками цієї Конвенції є майже всі європейські держави. Країни-учасниці взяли на себе зобов'язання надавати якомога ширшу допомогу у кримінальних провадженнях для досягнення єдиної мети – забезпечити непорушність прав і свобод людини. Органами, на які покладаються повноваження щодо доручень, які складаються судами, є Міністерство юстиції України, а щодо доручень органів досудового розслідування – Генеральна прокуратура [56].

У Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (стаття 1) зазначається, що учасники Конвенції зобов'язуються надавати один одному допомогу в переслідуванні і забезпеченні покарання злочинців, проте це положення не поширюється на військові кримінальні правопорушення, які не вважаються злочинами у звичайному кримінальному праві [56].

Допомога на підставі Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року надається у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання правової допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої сторони.

Згідно даної Конвенції держави зобов'язуються надаватися одна одній якнайширшу взаємну допомогу, яка полягає, насамперед, у проведенні процесуальних дій, оскільки під час розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень часто виникає потреба у збиранні за кордоном доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів, проведення обшуку, експертиз, судового огляду, вилучення та передачі предметів, вручення та пересилання документів.

Для цілей Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року судовими органами в Україні є: суди загальної юрисдикції, прокурори всіх рівнів, органи досудового розслідування.

Конвенцією визначено вимоги щодо виконання міжнародних доручень/клопотань про правову допомогу у кримінальних провадженнях; підстави відмови у наданні взаємної допомоги; судові та повноважні органи; мови надсилання та виконання запитів про правову допомогу тощо.

Як правило, виконання міжнародних доручень про правову допомогу здійснюється відповідно до вимог законодавства запитуваної держави (тобто держави, до якої звертаються з відповідним проханням про здійснення певних процесуальних дій).

Конвенцією та іншими міжнародними договорами передбачається надання гарантій свідкам або експертам, які незалежно від свого громадянства добровільно з'явилися на виклик у відповідний орган іноземної держави. Такі особи не можуть бути притягнуті до кримінальної або адміністративної відповідальності, триматися під вартою або бути покарані у зв'язку з будь-яким діянням, вчиненим до перетинання ними державного кордону, або у зв'язку з їх свідченнями, або висновками як експертів, або у зв'язку з діянням, що є предметом розгляду.

При цьому, явка свідків та експертів до суду іноземної держави є їх правом, а не обов'язком. Не випадково у більшості договорів прямо вказано, що орган запитуючої держави, надсилаючи повістку про виклик до іноземних судів свідка чи експерта, не повинен вміщувати попередження про застосування санкцій на випадок неявки викликаного [198].

Разом з тим, договори не встановлюють абсолютної недоторканості іноземних свідків та експертів, а лише обмежують її певними умовами. Як свідчать тексти відповідних статей договорів, правом недоторканості користуються тільки ті з вказаних осіб, які:

–прибули на виклик, вручений установою юстиції держави до якої звернене доручення;

–з’явилися в установу держави, від якої виходить доручення;

–залишили територію держави, від якої виходить доручення, протягом передбаченого терміну (одними договорами встановлено 7 днів, іншими – 15 днів) з моменту повідомлення про те, що його присутність не є обов’язковою.

У цей строк не зараховується час, протягом якого свідок, експерт не міг залишити територію запитуючої держави з незалежних від нього обставин.

У випадку, якщо виникає потреба тимчасового перепровадження особи, яка знаходиться під вартою, на територію іншої держави з метою її особистої присутності як свідка або для ставки віч-на-віч запитуюча держава звертається з клопотанням про таке перепровадження. В своєму клопотанні запитуюча держава чітко зазначає та надає гарантії щодо повернення цієї особи, але не пізніше трьох місяців після дати тимчасового перепровадження [198].

Окремо слід зазначити, що Україна виконує доручення іншої держави про вручення повістки про виклик до суду обвинуваченої особи, яка знаходиться на її території, за умови якщо така повістка буде передаватися не пізніш як за 40 діб до дати, вказаної в повістці. Зазначена заява міститься в Законі України про ратифікації Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року.

Обумовлення терміну передачі повістки у зазначеному випадку надає запитуваній державі можливість передати виклик обвинуваченому завчасно і, таким чином, дозволити викликаній особі забезпечити своє право на захист і прибути на місце судового розгляду у визначений час. У наявності такої можливості заінтересовані як запитувана, так і запитуюча держави, оскільки це положення є одним із чинників забезпечення справедливого судового розгляду.

Конвенцією також передбачено обмін інформацією по вироках. Держави мають передавати інформацію про всі обвинувальні вироки щодо громадян інших держав принаймні один раз на рік. Відомості, що як правило відображаються в цій інформації: прізвище, ім’я, по-батькові, рік народження, коли і ким був засуджений, призначений вид та строк покарання, дата набрання вироком законної сили.

Також слід зазначити, що за загальним правилом взаємна допомога надається при наявності та в порядку, передбаченому міжнародним договором. Проте, на практиці відсутність міжнародного договору про взаємодопомогу не завжди стає перешкодою у її отриманні чи наданні. Так, за засадою взаємності держави можуть надавати одна одній запитувану правову допомогу [86].

Разом з тим, лише 32,6 % опитаних слідчих, 29,9 % оперативних працівників ОВС та 42,7 % висловились про те, що відсутність міжнародного договору при розслідуванні кримінальних правопорушень не є перешкодою (Додатки А, Б, В).

Поряд з міжнародними договорами та конвенціями варто згадати основоположні принципи міжнародного співробітництва у сфері правосуддя:

- *додержання правових основ законодавства України* є основним началом взаємодії держав під час кримінального провадження, яке виходить з суверенітету України як самостійної і незалежної держави, і означає, що міжнародні угоди мають обов'язковий характер в частині, що не суперечить Конституції України;

- *додержання та неприпустимість звуження існуючих прав і свобод людини та конституційних прав і свобод громадян України*. При тлумаченні і застосуванні міжнародних угод не допускається звуження обсягу і змісту існуючих прав і свобод людини взагалі і будь-яких учасників процесу зокрема, а при вирішенні проблеми конкуренції правових норм та існуючих суперечностей слід всі сумніви тлумачити і вирішувати на користь людини і віддавати перевагу тим нормам, що надають більш широкі права і свободи;

- *взаємності* означає надання іноземним громадянам певних прав і пільг за умови, що громадяни цієї держави, які перебувають у відповідних державах, користуються аналогічними правами і пільгами. Така взаємність встановлюється внутрішнім законом або міжнародним договором;

- *рівноправності сторін*;

- *допустимості видачі особи лише за умови вчинення нею кримінального правопорушення*, за який за законодавством сторони, що вимагає видачі, може

бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком не менше як один рік;

– недопустимості затримання, арешту чи притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка була викликана в країну в якості свідка чи експерта;

– недопущення двох покарань за одне кримінальне правопорушення (принцип "поп bis in idem");

– неприпустимість видачі громадян України іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності. З цього приводу стаття 10 КК України визначає: «Громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили кримінальне правопорушення поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності» [199].

Поряд із міжнародно-правовими нормами, важливу роль у регулюванні, укладенні й реалізації договорів відіграє національне право. Наприклад, у Конституції України містяться загальні положення, що стосуються міжнародних договорів. Докладніше норми в цій сфері сформульовані в інших законодавчих актах України. Так, порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів регулюється Законом України «Про міжнародні договори України» [98].

Сьогодення міжнародної співпраці України з міжнародним співтовариством теж не безхмарне. У 2012 році прийнятий КПК України, який якщо не кардинально, то більшу частину нашого законодавства підігнав під стандарти країн Європейського Співтовариства. Проте проблема виконання міжнародних зобов'язань країн не зникла, а навпаки – загострилася.

Зміни, які виникли у зв'язку з цим, не могли не торкнутися кримінального процесуального законодавства, в систему якого ввійшли чинні міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України.

З точки зору позиції норм міжнародного права громадянин має реальну змогу захищати свої права і свободи, звертаючись до Європейського суду з прав людини, а з боку українського законодавства для забезпечення невідворотності

відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення правоохоронні органи України мають правові механізми звернень до інших держав з вимогою видачі обвинувачених та проведення там необхідних слідчих та інших процесуальних дій. Це надає правову можливість для успішного вирішення завдань кримінального провадження.

Отже, як зазначає А.Г. Маланюк, система правового регулювання порядку провадження у кримінальних справах, пов'язаного із міжнародними відносинами, складається з двох частин: міжнародних договорів (конвенцій) та внутрішньодержавного законодавства, яке на даний час переважно охоплює підзаконні нормативно-правові акти [95].

Ми підтримуємо думку А.В. Войціховського, що міжнародне співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю для України потребує більш детального комплексного наукового дослідження окремих питань, пов'язаних з цією діяльністю. Проблемні питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, у тому числі за участю України, дедалі частіше стають предметом обговорення в засобах масової інформації, а також предметом гострих міждержавних дискусій [35].

Спираючись на думки провідних науковців та зробивши відповідні висновки можемо сказати, що з прийняттям КПК України від 2012 року виникає ряд питань, які потребують вирішення та відповідного врегулювання, а також, що держави – учасники міжнародного спілкування, намагаючись забезпечити власні економічні, політичні й інші інтереси, укладають між собою різноманітні договори та угоди. Вони виступають як суб'єкти чи сторони цих міжнародних договорів та угод, є носіями конкретних прав і обов'язків.

1.3 Досвід окремих зарубіжних країн у сфері міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

Новітній розвиток технологій надає нові можливості у процесі розробки, використання та обміну інформацією в межах судової системи як в Україні, так і за її межами. Запровадження мережевих послуг, здійснення електронного консультування, інтерактивність законодавства, використання електронної реєстрації, а також електронного обміну нормативно-правовими документами – це тільки деякі моменти, що спонукають правоохоронні органи до модернізації своїх функцій.

Дотримання усіма учасниками правовідносин принципу законності та наявність ефективних засобів захисту їх прав та інтересів є найважливішими характеристиками сучасних демократичних держав. Одним із засобів їх забезпечення виступає розвинена система юридично-інтерактивних механізмів контролю за діями державних службовців органів влади і посадових осіб органів місцевого самоврядування, як і права будь-якого громадянина. У цьому контексті проявляє свою значущість електронна юстиція, призначення не допустити свавілля державної влади, а її основним завданням є сприяння вирішенню суперечок, що виникають між приватними особами, з одного боку, і державною владою – з іншого, шляхом дотримання відкритості та прозорості перевірки дій і рішень у сфері державного управління по відновленню до порушених прав і законних інтересів громадян [200].

У більшості європейських країн використання інформаційних і комунікаційних технологій у системі правосуддя спрямоване на надання судам допомоги в оперативному одержанні правової інформації та її обробці, проведення наукових досліджень за допомогою вільного доступу до законів судових рішень. До таких країн відносим США, Ірландію, Великобританію, Туреччину, Бельгію та інші.

Одним з основних критеріїв демократичного суспільства є прозорість судочинства. Згідно з міжнародно-правовими нормами демократичні держави мають забезпечувати права громадян на прозорість та гласність розгляду судового процесу. Технічна модернізація передбачає впровадження та використання нових досягнень науки і техніки для оптимізації діяльності тієї чи іншої правової інституції та сприяє зміцненню правової системи держави, захисту прав і основних свобод людини. Провідними країнами із застосування сучасних технічних засобів для судових установ є Австралія, Канада. Також слід зазначити, що на сьогоднішній день активно реалізуються проекти з модернізації та вдосконалення судових систем у Болгарії, Латвії, Литві, Молдові, Польщі, Румунії, Словаччині. Великі кошти виділяються Світовим Банком, Агентством США з міжнародного розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку й іншими міжнародними фінансовими установами на проекти з модернізації технічної бази судів для таких країн, як Азербайджан, Албанія, Вірменія, Македонія, Польща, Росія, Румунія, Україна, Хорватія та ін. Основна увага в цих проектах приділяється системам електронного документообігу в судах, системам аудіо- та відеофіксації та відеоконференц-системам [149].

Сучасні системи електронного документообігу дозволяють відобразити всі етапи руху і стану справи, забезпечити реєстрацію справ або позовних матеріалів і процесуального листування, передачу справ до архіву, напрацювання статистичних звітів. Це дозволяє керівництву суду оперативно одержувати на екрані свого комп'ютера (або в друкованому вигляді) будь-які відомості про проходження справи, групи справ, завантаженості суддів, і на основі отриманої інформації приймати кваліфіковані та обґрунтовані управлінські рішення. В Україні в багатьох судах впроваджені системи електронного документообігу, які автоматизують роботу персоналу суду. Зараз впроваджені системи, які дозволяють автоматично розподіляти справи між суддями, що відповідає міжнародним вимогам [149].

У країнах Європи на національному рівні застосовуються ефективні заходи з впровадження інформаційних технологій у систему керування державою в цілому

і у систему правосуддя зокрема. Одним із найбільш прогресивних проєктів Туреччини з упровадження інформаційних технологій у судовій системі є проєкт *UYAP* (мережа національної судової системи), реалізований за підтримки Міністерства юстиції. Метою проєкту є прискорення роботи судової системи. Також створена комп'ютерна мережа, до якої увійшли вищі судові органи, центральне управління Міністерства юстиції, всі судові інстанції, прокуратури, установи судової медицини, пенітенціарні установи, виконавчі департаменти [201].

Узагальнюючи міжнародний досвід впровадження інформаційних технологій в судову діяльність, варто відзначити тенденції до застосування комплексного підходу модернізації судової системи, забезпечення взаємодії усіх елементів судових, правоохоронних та правозахисних органів, а саме: централізація даних в межах країни, побудова державної мережевої інфраструктури, застосування автоматизованих систем діловодства та електронного документообігу, систем аудіо- та відеофіксації, систем захисту свідка, відеоконференцсистем, систем управління речовими доказами. Таким чином, формується єдине інформаційне середовище для злагодженої системи як судових органів, так органів досудового розслідування. Подібні системи впроваджені в Австрії, Бельгії, Великобританії, Греції, Данії, Естонії, Ірландії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Польщі, Португалії, Туреччині, Угорщині, Франції. Цікавим є досвід африканських країн, які з самого початку впроваджують комплексні технічні рішення, що включають системи електронного документообігу, системи аудіо- та відеофіксації, відеоконференцсистеми (Замбія, Уганда, Гана). Також заслуговує уваги досвід застосування сучасних інформаційних технологій для автоматизації роботи судових установ республіки Південна Африка. Так, наприклад, аудіозаписи судових засідань з усіх судів надходять як в спеціальні регіональні центри зберігання з оперативним доступом на серверах, так і в центральне сховище/архів, який забезпечує зберігання та доступ до всіх аудіозаписів судових засідань по всій країні за 30 років [149].

Таким чином, можна дійти висновку, що інформаційні комп'ютерні технології відіграють важливу роль у розвитку та вдосконаленні судочинства в сучасному світі. Впровадження інформаційних технологій у судах дозволяє забезпечити прозорість і гласність правосуддя, автоматизувати та зробити більш ефективною роботу судів. Результати аналізу досвіду США та країн ЄС засвідчують, що спостерігаються тенденції розробки та впровадження єдиних інформаційних систем у межах країни для забезпечення скоординованої роботи судів, правоохоронних та правозахисних органів. Серед найбільш важливих систем, що впроваджуються у більшості судів світу, є система електронного діловодства, система аудіо- та відеозапису і протоколювання, система відеоконференцзв'язку, система публікації записів або трансляції судових засідань на інтернет-порталах тощо.

Так, використання комп'ютерних технологій в усіх сферах нашого життя є невід'ємною частиною нашого існування. Зробивши аналіз електронного впровадження в судову систему можна прослідкувати за позитивною тенденцією міжнародної співпраці, адже впровадження інформаційних систем дозволяє судам різної юрисдикції обмінюватися документами. Використання таких комп'ютерних технологій під час судового розгляду в Україні є надзвичайно важливим кроком, а саме комп'ютеризація судів сьогодні є стратегічним напрямом підвищення оперативності судочинства.

З огляду на зазначенні посилання, досвіду зарубіжних країн у сфері правосуддя варто відзначити, що комп'ютеризація, технічне забезпечення має позитивні наслідки для здійснення судового розгляду.

Розглядаючи комп'ютерний прогрес у сфері правосуддя зарубіжних країн, важливим моментом є те, що комп'ютеризація та технічне забезпечення набуває не аби якого розвитку також і в у сфері правоохоронної діяльності.

Привернуло увагу те, що використання електронних засобів при здійсненні досудового розслідування має практичну, ефективну та комплексну у своїй діяльності дію.

Важливим при оновленні законодавства та підвищенні ефективності правозастосування є виважене використання зарубіжного досвіду, перевіреного практикою. Особливо це стосується досвіду тих країн, які мають з Україною спільне минуле та схожі проблеми у сфері державного будівництва та його правового забезпечення, зокрема Грузії, де не так давно також проведено реформу у сфері кримінальної юстиції і прийнято нову редакцію КПК (набрав чинності з 2010 року) [204].

Про те, що необхідно використовувати досвід правоохоронних органів Грузії при розслідуванні кримінальних правопорушень висловилися 68,3 % опитаних слідчих, 52,7 % оперативних працівників та 76,2 % (Додатки А, Б, В).

Досудове розслідування в Грузії розпочинається з моменту внесення відомостей до «Єдиного електронного реєстру кримінальних справ». Першим документом в цьому реєстрі є картка обліку кримінального правопорушення, до якої слідчий вносить відомості про себе або про іншого слідчого (групу слідчих), який розпочав розслідування, джерело, з якого стало відомо про вчинення кримінального правопорушення, прізвище та ім'я потерпілого або заявника, короткий виклад обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення (наведених потерпілим, заявником чи виявлених слідчим), попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення. У реєстрі автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер справи.

Обслуговування відповідного серверу та оновлення програмного забезпечення здійснює Міністерство юстиції. До «електронної кримінальної справи» слідчим приєднуються всі матеріали провадження, починаючи з заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, протоколів огляду місця події, опитування, медичних довідок (електронні копії яких отримують ще на етапі реєстрації заяв і повідомлень), а надалі (у вигляді окремих файлів) - всі складені у справі процесуальні документи (протоколи слідчих дій, запити та відповіді на них, процесуальні рішення тощо). Доступ до такого електронного провадження (як зі стаціонарного комп'ютера, так і портативного пристрою) має слідчий (за допомогою спеціального коду та електронного ключа), якому доручено

провадження, а також начальник слідчого відділу (в порядку загального контролю) та прокурор [85].

Будь-який слідчий системи МВС Грузії безпосередньо на робочому місці за допомогою службового комп'ютера має безперешкодний доступ майже до 30 електронних баз даних як загальнодержавного рівня, так і на рівні окремих відомств, у тому числі до єдиного державного громадянського реєстру (аналог системи паспортного обліку в Україні), з обліку автотранспорту, зброї, предметів антикваріату, дактилоскопічного обліку, зареєстрованих правопорушень та осіб, які їх вчинили, прикордонного контролю (персональні дані та фотографія будь-якої особи, яка перетинає кордон Грузії), громадянства та обліку біженців, колишніх працівників поліції, податкового обліку (дані про реєстрацію юридичних осіб, суб'єктів підприємництва, доходи фізичних осіб, відкриті банківські рахунки), реєстру обтяжень рухомого та нерухомого майна, пронації, раніше засуджених та депортованих осіб, а також осіб, які належать до категорії «злочинців в законі», осіб, які перебувають на обліку у зв'язку з психічними захворюваннями, захворюванням на туберкульоз, зловживанням алкоголем чи наркотиками, вчиненням насильства в сім'ї, осіб, які перебувають у розшуку та безвісно зниклих громадян, затриманих та заарештованих осіб, учасників бойових дій, кандидатів на роботу до підрозділів поліції, неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень, телефонних операторів, користувачів мобільного зв'язку, Інтерполу, навчальних закладів тощо [204].

Разом з тим, щодо електронного кримінального провадження свою позицію позитивно висловили 78,3 % опитаних слідчих, 60,1 % оперативних працівників та 67,9 % працівників прокуратури (Додаток А, Б, В).

Варто звернути увагу на реформування правоохоронної системи Естонії. Сучасна поліцейська система в країні склалася до 2005 р., після вступу Естонії в 2004 р. до Європейського союзу та приведення національного законодавства у відповідність до загальноєвропейських норм. У цьому ж році стартувала програма «Електронна поліція» (E-Police), що являє собою комплекс технічних засобів, які дозволяють значно підвищити ефективність роботи і координацію поліцейських

органів. Незважаючи на плідну роботу поліції, виражену, перш за все, у скороченні кількості вбивств з 365 у 1994 р. до 80 у 2010 р. та одночасне підвищення рівня довіри населення до поліції з 15 % до 84 % – одного з основних критеріїв оцінки її діяльності, в Естонії, так само як і в Україні, на сьогодні триває пошук оптимальних шляхів розвитку правоохоронної системи. Про це свідчить реформа МВС Естонії, що триває і зараз, хоча розпочата ще в 2008 р. Робочі станції системи встановлені в кожній патрульній машині й забезпечують поліцейським оперативний доступ до всієї необхідної їм інформації. Якщо раніше на переговори по рації витрачали 15-20 хвилин, то зараз всі необхідні дані можуть бути отримані протягом декількох секунд. При цьому в штаб-квартирі поліції в режимі реального часу спостерігають за переміщеннями й місцезнаходженням усіх патрулів. На поліцейському сайті громадяни мають можливість робити офіційні запити, стежити за розглядом свого адміністративного правопорушення або кримінальної справи, сплачувати мита та інше [202].

Основним досягненням нинішньої реформи, у першу чергу, є економія коштів, яка стала можлива в результаті об'єднання посад допоміжного персоналу, оскільки відпала необхідність дублювання систем бухгалтерії, кадрів та інших обслуговуючих служб. Тому названий фінансовий аспект допоміг вирішити таку проблему, як підвищення ставок співробітникам поліції до рівня конкурентоспроможних. проаналізований позитивний зарубіжний досвід діяльності поліції заслуговує на увагу вітчизняних науковців та юристів-практиків, а деякі його елементи може бути запозичено для імплементації в національне законодавство та юридичну практику. Зокрема, доцільним убачається запозичення позитивного досвіду Естонії щодо укрупнення департаментів з метою відходу від дублювання правоохоронних функцій - це міра щодо скорочення матеріальних витрат на поліцію. При цьому витрати зменшують таким чином, щоб ні суспільство, ні самі співробітники поліції не відчували погіршення свого становища [203].

З прийняттям КПК України правоохоронні органи України переглянули позиції щодо новітніх технологій та застосування їх у практичній діяльності під час розслідування кримінальних правопорушень.

Поштовхом до потужних змін у національному законодавстві слугувало застаріле та неефективне на сучасному етапі розвитку суспільства використання нормативно – правових актів, які дісталися нам як спадок після розпаду СРСР. Та не тільки це. Країни пострадянського союзу вміло та ефективно почали втілювати в життя певні нововведення, які слугують і на сьогодні швидкому та всебічному розкриттю кримінальних правопорушень, але, на жаль, у нас цей процес почав втілюватись та діяти лише у 2012 році.

КПК України дещо схожий з Кримінально-процесуальним кодексом Грузії, а саме в проведенні швидкого оперативного реагування з застосуванням електронних носіїв. Проте, у нас все ж таки є багато ускладнень і прогалин в законодавстві, що не дають повного використання усіх можливостей оперативними працівниками та слідчими.

Прокурора, який здійснює процесуальне керівництво над досудовим розслідуванням, слідчий негайно інформує про розпочате розслідування, а прокурор, у свою чергу, маючи доступ до електронного реєстру, своєчасно перевіряє законність і повноту проведених слідчим процесуальних дій, а також обґрунтованість прийнятих ним рішень (за практикою, що склалась у Грузії, один прокурор одночасно наглядає за чотирма – п'ятьма слідчими) [204].

Практичність електронного кримінального провадження у Грузії є великим здобутком кримінальної юстиції в цій країні. З метою скорочення паперового документообігу в МВС Грузії створено єдину електронну систему збору та обробки оперативної інформації. Нетаємний документообіг здійснюється в локальній комп'ютерній мережі, у якій передбачено програмний розподіл документів по структурних підрозділах та працівниках, можливість відстеження перебігу й стану виконання завдань у встановлені терміни, автоматична архівація документів тощо. Із січня 2010 року введено в дію електронне пересилання оперативної інформації з централізованої комп'ютерної бази даних до всіх

чергових регіональних центрів і місцевих підрозділів МВС. Наявність зазначеної бази даних спрощує і прискорює реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та надає можливість оперативно реагувати на них [205].

В КПК України все викладено дещо інакше. Так, у статтях чітко передбачено та зафіксовано, що інформація по конкретному кримінальному правопорушенню повинна бути перевіреною (перевірка заяви на склад правопорушення), повною і на протязі 24 годин зареєстрованою в ЄРДР. Звісно, протягом такого короткого проміжку часу важко об'єктивно оцінити ситуацію.

Що стосується процесуального керівника, то він має право перевіряти своєчасність внесення даних до ЄРДР і чи ці дані відповідають конкретному кримінальному правопорушенню. Це позитивний електронний аспект кримінального провадження, та все ж залишається паперовий, який іноді заважає швидкому реагуванню по справі.

З урахування досвіду Грузії процесуальні документи містяться в електронних базах, що дає змогу прокурору контролювати процес та своєчасно давати дозволи на проведення певних слідчих (розшукових дій). Відповідна конкретизація і безперебійність проведення процесуальних дій має позитивний характер та сприяє швидкому розслідуванню кримінальних правопорушень. За останні роки показники зростання злочинності в Грузії зменшились на кілька порядків, що дає змогу об'єктивно оцінити та застосувати такий досвід і в Україні.

Використання електронних носіїв, портативних пристроїв для правоохоронних працівників є не новим елементом при розслідуванні кримінальних правопорушень, проте він залишається неофіційною частиною нашого законодавства. При прийнятті КПК України законодавець передбачив такі поняття як судовий розгляд в режимі відео конференції [206]; іншими нормативними документами передбачено повідомлення учасників судового процесу SMS-повідомленнями та електронною поштою [207], але застосування електронного кримінального провадження практично ніде не зафіксовано.

З огляду на успішний досвід Грузії щодо впровадження електронного кримінального провадження доцільно й нам використати таку можливість, адже такий внесок в наше законодавство позитивно вплине на міжнародне співробітництво.

Доступ правоохоронних органів до більш ніж 30 баз даних дозволить розширити кордони для співпраці не тільки на міждержавному рівні, а й на міжнародному, що в майбутньому спростить порядок надання міжнародної правової допомоги. Адже маючи такий інформаційний банк даних правоохоронні органи будь-якої держави матимуть змогу перевірити інформацію по правопорушнику без надсилання відповідних запитів країні, де потенційно може перебувати така особа, а лише за натисканням «мишки».

Надавши можливість слідчому, прокурору безперервного доступу до електронних баз даних та сприявши співпраці між компетентними правоохоронними органами ми вийдемо на новий міжнародний рівень, адже здатність мати повну інформацію по вчиненому кримінальному правопорушенні, її акумуляції – запорука отримання позитивного результату, прийняття відповідної міри покарання, закриття кримінального провадження та здійснення профілактичної діяльності для запобігання таких негативних проявів.

Ми дійшли висновку, що «електронне кримінальне провадження» спростило б роботу вітчизняних правоохоронних органів. З огляду на те, що маючи можливість доступу до стількох баз даних і безперешкодної перевірки інформації про конкретного суб'єкта кримінального правопорушення можна попередньо зробити аналіз, а також будучи на місці події відразу внести всі знайдені докази до банку інформації по вже конкретному кримінальному провадженню, що запобігатиме втраті, або пошкодженню конкретних речових доказів, які мають вагоме значення для відповідного кримінального провадження.

Для того, щоб використовувати у нашому законодавстві таке провадження потрібні відповідні фахівці, які будуть обізнані в цій роботі, матимуть відповідні навички використання даних програм при збиранні та реєстрації відповідної інформації, налагоджені комунікативні стосунки з усіма правоохоронними

органами, що дасть змогу швидкому перегляду інформації та відповідно оцінці доказів.

Оновлення теоретичних уявлень про поняття і класифікацію таких технічних засобів, які використовують під час досудового розслідування вказує на необхідність класифікаційних груп зазначених засобів у їх співвідношенні з традиційними. Це важливо для збагачення правової теорії новими знаннями. З іншого боку, це є важливим і для слідчої практики, оскільки сприяє формуванню однакового розуміння в адвокатів, слідчих, прокурорів, суддів суті норм, що регулюють застосування цих засобів у досудовому розслідуванні, що є запорукою уникнення їх конфліктів у кримінальному провадженні.

Поряд з позитивними елементами зарубіжного досвіду країн щодо міжнародного співробітництва існують і негативні. При здійсненні досудового розслідування за запитом про надання міжнародної правової допомоги існує проблема в розмежуванні проступків від злочинів.

Для Європейського законодавства впровадження кримінальних проступків не є чимось новим, оскільки ще за часів середньовіччя в Англії відбувся поділ злочинів на фелонію та місдімінор. Фелонія в англійському феодальному праві розглядалась як «образливе» правопорушення, вчинене васалом стосовно сеньйора. Уперше цей термін згадувався у Норттептонській асизі (XII ст.) під час визнання зради лорду, що каралось втратою лена. У XIV ст. зі складу фелонії відокремлюється державна зрада. В англійському праві поняття «фелонія» охоплювало злочини, покарання за які полягало в смертній карі та конфіскації майна. Після скасування у XIX ст. смертної кари, а пізніше і конфіскації майна до феорнії стали належати тяжкі злочини, які за ступенем суспільної небезпеки знаходяться між державною зрадою і місдімінором. З XIV ст. до категорії місдімінор належали злочини стосовно інтересів приватних осіб, що не зачіпали інтереси корони та за які не передбачалася смертна кара і конфіскація майна. В сучасній системі англосаксонської права США та Великобританії місдімінор розглядається як категорія найменш небезпечних злочинів, які знаходяться на межі з адміністративними правопорушеннями [167].

Сьогодні в кримінальному законодавстві багатьох країн (Італії, Польщі, Франції, ФРН, США, країнах Балтії, Угорщині та інших) розрізняють злочини і кримінальні проступки.

В КПК України передбачений поділ кримінальних правопорушень на злочини та проступки, проте їх чіткого розділення в нормативних актах та документах немає. Відомо, що досудове розслідування кримінальних проступків повинно здійснюватися у формі дізнання (ст. 215 КПК). В свою чергу, КК України взагалі не ввів такого поняття як проступки.

У розділі X (Прикінцеві положення) в КПК України наголошується, що положення, які стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, вводяться в дію одночасно з набранням чинності Законом України про кримінальні проступки. Така невизначеність і нерозмежованість робить процесуальну «прірву» між національними законодавствами та унеможлиблює в деяких випадках співпрацю між країнами.

Додатковим аргументом також може слугувати і те, що в переважній більшості європейських держав (ФРН, Франція, Литва, Латвія) різновиди кримінально караних діянь розміщуються в єдиному кодифікованому акті – Кримінальному кодексі.

Визначення поняття «кримінальний проступок», його ознак, відмежування від злочинів, а також вирішення питання щодо форми законодавчого регулювання відповідальності за кримінальні проступки дозволить знизити офіційно визнаний рівень криміналізації суспільства (покращить ситуацію в Україні з кількістю людей, які мають судимість за кримінальне правопорушення, знизить кількість кримінальних правопорушень та засуджених осіб) [116].

Запровадження інституту кримінальних проступків сприятиме збільшенню кількості закінчених кримінальних проваджень з укладанням угод, оскільки засудження за вчинення кримінального проступку не має такого негативного правового наслідку, як судимість.

Разом з тим, про потребу запровадження інституту кримінальних проступків в кримінальне судочинство України висловились 43,4 % опитаних

слідчих, 37,5 % оперативних працівників та 52,4 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Слід звернути увагу на особливий правовий інститут «угода про визнання вини», який широко застосовується в США. Більшість кримінальних проваджень, без попереднього судового слухання, направляються до суду першої інстанції, в ході якого суддя переконується в добровільному визнанні провини обвинуваченим та, не розглядаючи доказів, виносить вирок в рамках санкції, запропонованої прокурором. Угодою це називається тому, що в обмін на повне визнання своєї провини обвинуваченому прокурор пропонує м'якшу кваліфікацію вчиненого правопорушення чи вимагає в суді менш суворе покарання. Аналогічні положення містяться в главі 35 КПК України. Так, у кримінальному провадженні України можуть бути укладені два види угод: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Зміст угод аналогічний тому, що й для англо-американського кримінального процесу.

На нашу думку, це є обґрунтованим та позитивним запозиченням кримінального процесуального досвіду США українськими законодавцями, що дозволяє суттєво зменшити обсяг кримінальних проваджень, які підлягають судовому розгляду за загальною процедурою, та полегшити і оптимізувати роботу судів.

За результатами опитування практичних працівників 89,6 % слідчих, 87,3 % оперативних працівників та 56,7 % позитивно відносяться до правового інституту угоди про визнання винуватості (Додатки А, Б, В).

Беручи до уваги досвід таких країн як ФРН, Франції, Литви, Латвії, ідея кодифікації кримінальних проступків у єдиному Кодексі (або Законі) про кримінальні проступки є досить доцільною, тому що такий підхід дозволить забезпечити подальшу гуманізацію кримінального законодавства, спрощену процедуру притягнення до відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки, оптимізацію діяльності ОВС, прокуратури та суду щодо виявлення, розслідування кримінальних правопорушень та судового розгляду, а також

дозволить ефективніше співпрацювати з міжнародною спільнотою, що дозволить усунути непорозуміння при наданні міжнародної правової допомоги в національних законодавствах.

Запровадження інституту кримінальних проступків в Україні є необхідним елементом вдосконалення національного законодавства та підвищення ефективності правозастосовної практики.

З огляду на міжнародний досвід зарубіжних країн, розмежування злочинів від проступків носить позитивний характер та дозволяє правовій системі набути гуманізованого характеру. Зменшення судимостей та виховування у людей високої моральності дозволить Україні посісти чільне місце як демократичної держави в міжнародному співтоваристві.

Висновки до розділу I

На сьогодні міжнародне співробітництво є надзвичайно важливим аспектом нашого життя, адже гостро поставлене питання міжнародної співпраці в нелегкий для нашої країни період. Визначення міжнародного співробітництва потребує конкретизації та чіткого закріплення в Кримінальному процесуальному законодавстві, тому що при співпраці з іноземними правоохоронними органами виникає ряд питань, які потребують негайного вирішення, а законодавча опора відсутня або ж не повністю розкрита.

Принципи міжнародного співробітництва відіграють значу роль як для національного так і для міжнародного законодавства. Постає проблема в тому, що з прийняттям КПК України від 2012 року не всі принципи міжнародного права були перейняті, обґрунтовані або прийняті за основу національним законодавством, у чому й виникає розбіжність у деяких аспектах міжнародної та міждержавної співпраці.

З перейняттям міжнародного досвіду Україна багато запозичила позитивних елементів для національного законодавства, що використовується при вирішенні окремих питань.

Серйозною проблемою в національному законодавстві постає невизначення інституту кримінальних проступків. Розмежуванні «проступків» від «злочинів» тягне за собою колосальні зміни в не тільки в КПК України, а й КК України.

При проведенні аналізу досвіду зарубіжних країн у здійсненні досудового розслідування та судового розгляду позитивним нововведенням є «електронне кримінальне провадження». Електронне кримінальне провадження надає можливість оперативному працівникові, слідчому при розслідуванні кримінальних правопорушень ефективному і швидкому збору та акумуляції інформації про потенційного правопорушника.

РОЗДІЛ 2

ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

2.1 Процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень

Останнім часом міжнародна співпраця держав у гуманітарній сфері характеризується поглибленням взаємодії правоохоронних і судових органів у протидії зі злочинністю. Розширюються географічні рамки міжнародного співробітництва, удосконалюються форми взаємодії і зростають її об'єми. Вказані процеси не залишаються поза увагою науковців, що виявляється у посиленій увазі до вивчення правових проблем надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. В Україні окремі аспекти цієї проблематики досліджувались у працях О.І. Виноградової, М.І. Пашковського, В.М. Гребенюка, В.Т. Маляренка та інших.

Однією з умов успіху міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є своєчасна надана з дотриманням встановлених правил і процедур правова допомога. Тенденції сучасної злочинності, особливо організованих її форм, визначають необхідність розробки ефективних механізмів і процедур надання (отримання) правової допомоги у кримінальному провадженні, оскільки принципово важливе значення для розслідування і розгляду кримінальних проваджень у контексті правової допомоги має оперативність та ефективність дій органів юстиції договірних сторін з повагою до їхнього суверенітету і територіальної цілісності. Зокрема, сторони, які розробляють договори про правову допомогу у кримінальних провадженнях, мають забезпечити, щоб ці договори сприяли пришвидшенню надання правової допомоги, спрощенню порядку одержання доказів і проведенню як процесуальних, так і слідчих дій, а

також збирали докази з використанням способів, бажаних для запитуючої сторони.

Зазначимо, що Україна з перших років своєї незалежності почала активно входити в сферу міжнародного співробітництва, одним з елементів якого є спільні з іноземними державами дії по боротьбі зі злочинністю.

Інтеграція України у європейське співтовариство, інтенсифікація міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у напрямі протидії злочинності, одним з головних завдань визначають розробку дієвих механізмів здійснення міжнародної взаємодії у сфері кримінальної юстиції. Сучасний рівень злочинності, її професійний та організований характер, а також набуття нею транскордонних і транснаціональних форм обумовлює необхідність консолідації зусиль правоохоронних органів різних держав у здійсненні спільних заходів, спрямованих на протистояння цьому антисуспільному явищу [208].

Одним із найважливіших міжнародно-правових засад, який ґрунтується на необхідності співпраці – є співробітництво держав згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй і Декларації про принципи міжнародного права.

Посилаючись на ст. 544 КПК України передбачено можливість надання міжнародної правової допомоги чи іншого співробітництва за відсутності міжнародного договору України з відповідною іноземною державою. У таких випадках міжнародна правова допомога або інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності.

Поняття «міжнародна правова допомога під час кримінального провадження» в міжнародному праві є предметом правового регулювання низки двосторонніх та багатосторонніх договорів. Слід зазначити, що договори не містять дефініції цього поняття, а лише визначають обсяг такої допомоги.

У кримінальному процесуальному законодавстві міжнародна правова допомога визначена як проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [83]. Над глибоким значенням та вивченням

поняття «міжнародна правова допомога» працювали такі науковці, як В.В. Мілінчук, М.І. Пашковський, В.М. Гребенюк, А.Г. Маланюк та інші.

Науковцями наведено різні точки зору щодо поняття і характеру міжнародної правової допомоги. Наприклад, Шупілов В.П. вважає, що під міжнародною правовою допомогою слід вважати здійснення певних дій на прохання запитуючої сторони, виконання яких необхідне для розслідування, розгляду в судді кримінального провадження чи для виконання призначеного у справі покарання в іншій договірній країні [222].

Д.Д. Аверін дає коротке та лаконічне визначення міжнародної правової допомоги, а саме, надання допомоги органам певної держави при розгляді конкретного кримінального провадження органами іншої держави [184].

На думку В. Максименка під міжнародною правовою допомогою слід розуміти систему процесуальних, організаційно-правових заходів, механізмів, принципів способів, методів, інститутів, сукупності та/або самостійності всього того, що застосовується в ході реалізації як міжнародного, так і національного права держав, з метою вирішення на міжнародному рівні справ, пов'язаних з суспільно небезпечними діяннями, та будь-яких інших дій, що стосуються цих справ, при одночасному застосуванні і посиленні на норми національного, внутрішньодержавного законодавства України та держави або держав, з якими Україна перебуває у відносинах правового співробітництва в кримінальних провадженнях та міжнародного права, на підставі домовленості або взаємності [223].

В.В. Лисенко, досліджуючи дану тематику, дає таке визначення міжнародної правової допомоги, як підготовку, передачу до іноземних правоохоронних і судових органів, а також виконання на їх прохання звернень (клопотань, доручень, запитів) про: проведення процесуальних дій (виконання слідчих дій, вручення документів, передачу предметів, надання документів та виконання інших процесуальних дій); екстрадицію осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень; передачу або перейняття кримінального переслідування [224].

В.М. Гребенюк вбачає в міжнародній правовій допомозі відносини взаємного співробітництва між державами в галузі кримінального судочинства, які полягають у виконанні на підставі міжнародних угод та національного законодавства певних дій, необхідних для здійснення іноземною державою правосуддя в конкретному кримінальному провадженні [45].

В.В. Мілінчук вважає, що під міжнародною правовою допомогою слід розуміти діяльність компетентних органів щодо виконання судових та слідчих доручень органів іншої держави про провадження на території запитуваної держави процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів для отримання доказів по кримінальному провадженні [225].

А.Г. Маланюк вважає, що міжнародна правова допомога це врегульована чинними для України міжнародними актами (договорами, конвенціями) або кримінальним процесуальним законодавством України діяльність компетентних українських органів, що полягає у зверненні до установ іноземної держави з проханням вчинити конкретні дії чи здійсненні в Україні на їх прохання дій, що мають сприяти розслідуванню, розгляду чи вирішенню кримінального провадження, а також виконанню судових рішень, постановлених у кримінальних провадженнях [95].

М.І. Пашковський розуміє під міжнародною правовою допомогою передбачену національним процесуальним законодавством, міжнародними нормативно-правовими актами (договорами, конвенціями, пактами, протоколами, регламентами, угодами тощо) підписаними Україною, або учасницею яких є Україна, або права й обов'язки у яких перейшли до України в порядку правонаступництва, систему процесуальних принципів, засобів і процедур, спрямованих на реалізацію завдань кримінального судочинства України і/або іноземної держави за межами їх національної юрисдикції, шляхом вчинення (або створення можливостей для вчинення) за межами території держави, в провадженні органів якої перебуває кримінальне провадження, процесуальних дій із встановлення певного статусу за суб'єктами кримінального судочинства: зі збирання, перевірки доказів; розшуку й арешту майна; надання інформації про

іноземне та міжнародне право і практику його застосування; забезпечення захисту та представництва інтересів іноземців, іноземних держав і юридичних осіб, міжнародних організацій у кримінальному судочинстві [112].

Т.С. Гавриш під міжнародною правовою допомогою розуміє передбачену міжнародними договорами або засновану на умовах взаємності діяльність компетентних органів запитуваної держави із провадження на її території процесуальних дій (а у випадках, прямо передбачених міжнародним договором, і оперативно-розшукових заходів) у зв'язку з виконанням слідчих чи судових доручень компетентних органів запитуючої держави з метою надання сприяння в розслідуванні та розгляді кримінального провадження шляхом збирання та надання доказів, виконання процесуальних рішень, забезпечення відшкодування збитку, заподіяного кримінальним правопорушенням, а також прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, здійснювана незалежно від територіальних меж, особливостей національного законодавства і правозастосовної практики держав, що співпрацюють [177].

Міжнародною правовою допомогою у кримінальних провадженнях є передбачена міжнародними договорами або заснована на умовах взаємності діяльність компетентних органів запитуваної держави з провадження на її території процесуальних дій (а у випадках, прямо передбачених міжнародним договором, і оперативно-розшукових заходів) у зв'язку з виконанням слідчих чи судових доручень компетентних органів запитуючої держави з метою надання сприяння в розслідуванні і розгляді кримінального провадження шляхом збирання і надання доказів, виконання процесуальних рішень, забезпечення відшкодування збитку, заподіяного правопорушенням, а також прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, здійснювана незалежно від територіальних меж, особливостей національного законодавства і правозастосовної практики держав, що співпрацюють [83].

На нашу думку, аналіз різних поглядів щодо сутності та поняття міжнародної правової допомоги укримінальному провадженні, а також відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері

дає змогу виділити її характерні ознаки. Правовою основою цього виду співробітництва є міжнародний договір чи засада взаємності, яка підтверджена відповідними документами.

Згідно ч.3 ст. 544 КПК України центральний орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності [83].

Спираючись на ч.6 ст.541 КПК України уповноважений (центральний) орган – це орган, який від імені держави розглядає запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вживає заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги [83].

Центральними органами України виступають Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України.

До повноважень Генеральної прокуратури України як до центрального органу належать звернення із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розгляд відповідних запитів іноземних компетентних органів.

Що стосується Міністерства юстиції України, то в їх повноваження входить право звертатися із запитами суддів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розгляд відповідних запитів судів іноземних держав [83].

Хотілося б детальніше зупинитися на наданні та отриманні міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без відповідного договору. Як зазначалося раніше, що за відсутності міжнародного договору з Україною міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності.

В нашому законодавстві чітко побудований процесуальний порядок в наданні міжнародної правової допомоги. В КПК України закріплено таке поняття як запит про міжнародну правову допомогу, яке включає в себе такі пункти:

– суд, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого центрального органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює;

– уповноважений центральний орган України розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України;

– у разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений центральний орган України протягом десяти днів надсилає запит до запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом;

– у разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту [83].

Варто зауважити, що обґрунтованість запиту про міжнародну правову допомогу є його обов'язковою ознакою. Запит є обґрунтований, якщо прохання про надання міжнародної правової допомоги базується на фактичних обставинах вчиненого кримінального правопорушення, при цьому виключається можливість проведення необхідних процесуальних дій іншим шляхом, тобто неможливо їх одержати при проведенні процесуальних дій на території України. Також це стосується зв'язку між кримінальним провадженням щодо кримінального правопорушення та запитуваними на території іноземної держави конкретними процесуальними діями.

Що стосується змісту та форми запиту про міжнародну правову допомогу, то проблем при його складанні не виникає. Запит містить у собі такі питання як:

– назву органу, який звертається за допомогою та компетентного органу запитуваної сторони, посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засад взаємності (орган, який звертається за допомогою, слід вважати компетентним органом України, що здійснює кримінальне провадження. У запиті обов'язково потрібно вказувати не тільки назву, а й повну адресу такого органу. Порядок зазначення на поштовому відправленні: 1) найменування адресата; 2) найменування вулиці; 3) найменування населеного пункту, району, області; 4)

поштовий індекс; 5) країна призначення. Також варто вказувати контактні телефони, факс та адресу електронної пошти);

– найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога (найменування кримінального провадження повинне містити дату реєстрації кримінального правопорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, його порядковий номер, а у випадках, коли кримінальне провадження здійснюється щодо певної особи (осіб), - ім'я, по батькові, прізвище цієї особи);

– стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження та його правову кваліфікацію (зазначення основних обставин кримінального провадження, відомих компетентному органу України. При цьому правову кваліфікацію кримінального правопорушення слід наводити з викладенням повного тексту відповідних норм закону про кримінальну відповідальність);

– відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей КК України (якщо запит про міжнародну правову допомогу надсилається під час провадження досудового розслідування, у ньому повинні бути зазначені відомості повідомлення про підозру, якщо воно наявне в матеріалах кримінального провадження, з викладенням повного тексту відповідних норм закону про кримінальну відповідальність. У випадках надсилання запиту про міжнародну правову допомогу під час судового провадження – у ньому мають бути зазначені відомості з обвинувального акта із викладенням повного тексту відповідних норм закону України про кримінальну відповідальність);

– відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус місце проживання та перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи з предметом кримінального провадження (відомості про особу, крім перелічених у п. 6 ч. 2 ст. 552 КПК України, відповідно до ст. 7 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року

повинні вказувати на заняття цієї особи, місце і дату народження і, по можливості, прізвища та імена батьків неповнолітнього; для юридичних осіб – їх найменування і місцезнаходження, при цьому, за наявності представників осіб – їх імена, прізвища, адреси. У випадку, коли компетентний орган України не володіє даними про місце проживання особи, він відповідно до ст. 16 вказаної Конвенції просить встановити адресу відповідної особи, якщо це потрібно для здійснення прав їх громадян. При цьому запитуюча Договірна Сторона повідомляє наявні в неї дані для визначення адреси особи, зазначеної у проханні. Основну увагу слід зосередити на висвітленні зв'язку цієї особи з предметом кримінального провадження);

– чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку з предметом кримінального провадження; відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності (порядок проведення процесуальної дії, передбачений КПК України, може бути не відомий законодавству запитуваної держави. Якщо процесуальна дія не суперечить законодавству запитуваної держави, факт того, що процедура її проведення не відома законодавству запитуваної держави, не може бути достатньою підставою для відмови додержуватися процедури, яку запропонувала запитуюча сторона. Внаслідок особливостей правових систем, специфіки національних законодавств назви процесуальних дій, із проханням про проведення яких звертається запитуюча сторона, також можуть не відповідати назвам цих дій, передбачених кримінальним процесуальним законодавством запитуваної сторони, що означає, що форма правової допомоги відображає не назву, а зміст процесуальної дії, результат, на досягнення якого вона спрямована);

– інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони (до запиту про допит особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного, обвинуваченого додається належним чином засвідчений витяг відповідних статей КПК України з метою роз'яснення особі її процесуальних прав та обов'язків. До

запиту також додається перелік питань, які слід поставити особі, або відомості, які необхідно одержати від особи. Також додається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах).

Зауважимо, що з огляду на суттєві відмінності кримінального процесу різних держав (в тому числі учасників, які здійснюють досудове розслідування, їх повноважень) під компетентним органом або уповноваженим ним органом слід розуміти ті органи, які відповідно до національного законодавства держави, яка направляє запит, мають право на здійснення розслідування кримінальних правопорушень та прийняття процесуальних рішень. При визначенні компетентного органу запитуваної сторони слід виходити з положень заяв держав до відповідних міжнародних договорів, проте, якщо точна назва компетентного органу запитуваної держави невідома, можливе використання загальної форми звернення – «компетентному органу».

Звернемо увагу, що не вимагається надання інформації згідно з пунктами 4,5,8 ч.2 ст. 552 КПК України до запиту про вручення особі документів або викликів до суду.

На стадії досудового розслідування запит про міжнародну правову допомогу погоджується у письмовій формі прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням законів при проведенні досудового розслідування [83].

Зважаючи на нововведення у КПК України, він має свої недоопрацьовані питання. З огляду на нелегку економічну та політичну ситуації в Україні питання міжнародної правової допомоги повинно бути детально та широко відкрито, конкретизовано кожен процесуальну дію, чітко окреслено межі міжнародної правової допомоги, їх гарантії та засади взаємності.

У КПК України передбачена стаття 553, яка має на меті контролювати наслідки виконання запиту в іноземній державі.

У статті говориться про те, що докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленості про інше із запитуваною

стороною та відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором [83].

Прослідкувати виконання запиту, надісланого Україною компетентним органам запитуваної держави, практично не можливо, оскільки є ряд обставин, а саме, немає можливості стеження за ефективністю здійснення та виконання усіх процесуальних дій щодо запитуваної особи. З огляду на широке визначення міжнародного співробітництва така маленька невизначеність завдає багато шкоди для здійснення швидкого та ефективного досудового розслідування.

Зазначимо, що при розробці КПК України від 2012 року законодавець не передбачив можливість конкретизації механізму здійснення виконання запиту про міжнародну правову допомогу. Посилаючись на національне законодавство варто зробити такий висновок, що спектр повноважень та прав іноземних органів значно більший ніж у вітчизняних правоохоронних органів. Для підтвердження наших визначень варто проаналізувати КПК України 1960 року та КПК України 2012 року.

Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року було врегульовано порядок зносин суддів, прокурорів, слідчих та органів дізнання з відповідними установами іноземних держав, а також порядок виконання взаємних доручень, що визначалися чинним законодавством і міжнародними договорами України [209].

КПК України 2012 року також було врегульовано порядок зносин суддів, слідчих суддів, прокурорів, слідчих та органів досудового розслідування з відповідними установами іноземних держав зносини з іноземними компетентними органами набули іншого характеру, проте залишилися питання, які потребують уваги [83]. Детальніше розглянемо органи досудового розслідування в контексті міжнародної правової допомоги при проведенні

процесуальних дій, а саме здійснення запиту про міжнародну правову допомогу та їх наслідки виконання в іноземній державі.

Згідно статті 551 КПК України суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює. Уповноважений (центральный) орган України розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральный) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом. У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

З огляду на це можна зробити висновок, що правоохоронні органи України покладаються тільки на розсуд, компетентність та зацікавленість запитуваної сторони у вирішенні нашого запиту щодо надання міжнародної правової допомоги. У КПК України від 2012 року законодавцем не передбачено, щоб від запитуючої сторони (в даному випадку – ми) була присутність представника компетентного органу під час надання міжнародної правової допомоги, проте чітко говориться, що при виконанні запиту іноземної держави участь їх представника при здійсненні нами процесуальних дій щодо запитуваної особи можлива.

Про що робимо посилання на п. 4 ст. 554 КПК України, а саме про міжнародну правову допомогу щодо присутності представника компетентного органу іноземної держави, надання компетентним органом іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення), а також тимчасової йому передачі особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях спектр повноважень іноземних громадян є значно ширшим ніж наших.

Зважаючи на нововведення у КПК України він має свої недоопрацьовані питання. З огляду на нелегку економічну та політичну ситуації в Україні питання міжнародної правової допомоги повинно бути детально та широко відкрито, конкретизовано кожну процесуальну дію, чітко окреслити межі міжнародної правової допомоги, їх гарантії та засади взаємності.

Деякі міжнародні договори передбачають, що звертатися з дорученням про надання правової допомоги необхідно, коли в державі в особі її компетентних органів виникає дійсна потреба в збиранні доказів на території іноземної держави і коли кримінальним правопорушенням заподіяно серйозні наслідки. Зокрема, у ч.3 ст.2 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22 липня 1998 року зафіксований принцип пропорційності, яким мають керуватися Договірні Сторони при вирішенні питання про доцільність звернення із запитом, тобто запитуюча сторона має оцінювати співвідношення тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та міри покарання за нього із обсягами допомоги, яка запитується [135]. Слід зауважити, що таке положення міжнародних договорів не завжди зможе забезпечувати інтереси України та потерпілих від кримінальних правопорушень.

В сучасних умовах протидії злочинності і здійснення правосуддя у кримінальному провадженні особливо актуальною стає проблема забезпечення реалізації суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності покладених на них функцій, тобто створення розвинутої системи кримінальних процесуальних гарантій, під якими розуміють сукупність установлених законом правових норм, що забезпечують законний і обґрунтований розгляд кожного кримінального провадження і виконання його інших завдань.

Для вирішення такого питання та усунення недоліків при виконанні запиту про надання міжнародної правової допомоги пропонуємо розробити механізм взаємодії спільних слідчих груп правоохоронних органів України з компетентними іноземними правоохоронними органами, що сприятиме

ефективному здійсненню кримінального провадження, і не тільки, щодо запитуваної особи.

Як ми знаємо, створення спільних слідчих груп для національного законодавства є поняттям не новим. Підставою для сприяння створення таких слідчих груп є серйозна загроза суспільній безпеці, виявлення, розслідування та переслідування інших кримінальних правопорушень, якщо на це є згода сторони, на території якої отримано таку інформацію.

У статті 571 КПК України йдеться про створення спільних слідчих груп, а саме:

- для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи;

- Генеральна прокуратура України розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав;

- члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів;

- слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться [83].

Проте, порядок її формування та чіткий механізм взаємодії між членами спільної слідчої групи не вказано, що дає підстави для подальшого наукового забезпечення цієї проблеми.

Створення і функціонування спільних слідчих груп передбачено у ст. 63 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 року, що дало підстави нормативного закріплення даного правового аспекту в національному законодавстві [70].

На думку Ю.М. Черноус, створення та діяльність спільних слідчих груп є позитивним елементом в національному законодавстві. Також поділяємо думку науковця в тому, що під час кримінального провадження найкращий результат досягається тоді, коли слідчий безпосередньо приймає участь у процесі проведення процесуальної дії та отриманні результатів. Відсутність слідчого, що здійснює кримінальне провадження і направляє запит про надання міжнародної правової допомоги до компетентного органу іноземної держави, можливості безпосередньо приймати участь у проведенні процесуальної дії та отримати її результати є чинником, який ускладнює як власне проведення процесуальної дії, так і оцінку отриманих результатів, що може негативно впливати на встановлення обставин розслідуваного кримінального правопорушення [171].

У зв'язку з цим пропонуємо проект Інструкції про створення та діяльність спільної слідчої групи під час міжнародного співробітництва, в якій зазначені засади створення такої групи, організації та взаємодії правоохоронних органів, а також фінансове забезпечення (Додаток Г).

Варто звернути увагу на те, що при ратифікації багатосторонніх міжнародних договорів держави можуть зробити певні заяви та застереження щодо змісту і форми запиту, а також порядку надання допомоги. Зокрема, деякі держави визначають специфічні умови, за яких можуть бути проведені запитувальні процесуальні дії: строки виконання та мову запиту; компетентні органи, яким необхідно адресувати запит; підстави для відмови у наданні міжнародної правової допомоги тощо.

Взявши для прикладу Федеративну Республіку Німеччина, то у заяві до Додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року передбачено, що не має зобов'язання надавати допомогу у випадках, коли необхідні зусилля та витрати щодо виконання судового доручення не відповідають предмету справи або коли таке виконання може завдати суттєвої шкоди інтересам цієї держави.

Спираючись на це, при підготовці доручення слідчий і прокурор також повинні враховувати заяви та застереження запитуваної держави до міжнародного договору, відповідно до якого запитується допомога [98].

За результатами опитування лише 9,3 % слідчих, 2,1 % оперативних працівників та 57,8 % при розслідуванні кримінальних правопорушень брали участь у підготовці звернень про надання міжнародної правової допомоги до правоохоронних органів іноземних держав (Додатки А, Б, В).

Спільними зусиллями міжнародної спільноти розроблено універсальні міжнародні договори у сфері кримінального судочинства, спрямовані на забезпечення державам-учасницям можливості надавати одна одній правову допомогу в кримінальних провадженнях, порушувати питання про видачу правопорушників чи про перейняття кримінального переслідування у разі неможливості їх видачі, визнавати й приймати до виконання вирок суду стосовно особи, яка перебуває на території запитуваної держави, передавати засуджену особу для відбування покарання в державу її громадянства тощо [68].

Про вдосконалення механізму міжнародного співробітництва під час кримінального провадження висловилися 76,3 % слідчих, 69,3 % оперативних працівників та 73,5 % (Додатки А, Б, В).

Узагальнюючи, можна сказати, що у зв'язку з запровадженням механізму в КПК України, а також з метою правильного тлумачення та застосування його положень, що регулюють міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, виникла необхідність у проведенні дослідження особливостей процесуального порядку та форм такого співробітництва.

Про те, що діючий КПК України не повністю вирішив проблему міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зазначили 49,1 % слідчих, 39,8 % оперативних працівників та 51,2 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

З огляду на суттєві відмінності кримінального процесу різних держав усіх поєднує єдина мета: забезпечення повного, об'єктивного та неупередженого

розслідування кримінальних правопорушень для забезпечення порядку як в державі так і за її межами.

Сучасний розвиток міждержавних та міжнародних соціально-економічних зв'язків зумовлює інтенсифікацію та удосконалення діяльності злочинних формувань, що пов'язана як із вчиненням кримінальних правопорушень, так і з приховування відповідної злочинної діяльності. Сьогодні злочинці мають можливість, вчинивши кримінальне правопорушення, мобільно пересуватися із однієї країни до іншої, що ускладнює роботу правоохоронних органів, спрямовану на своєчасне виявлення та розслідування таких діянь. У зв'язку з цим, не лише перед Україною, як правовою державою, а також перед усією міжнародною спільнотою стоїть необхідність удосконалення організаційно-правових механізмів міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні [4].

Наразі існує обґрунтована потреба продовжувати розробляти дієвий правовий механізм надання міжнародної правової допомоги та перейняття кримінального провадження, з метою запобігання уникнення покарання злочинцями, що переховуються від кримінального переслідування на території держави, громадянами якої вони не являються. Проте відмінності підходів правових систем зарубіжних країн до регулювання однорідних питань, незабезпечення достатніх гарантій прав та свобод людини не лише ускладнює роботу правоохоронних органів України, але й створює негативний імідж нашої держави на міжнародній арені.

В Україні питання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні при здійсненні на рівні міжвідомчих і відомчих нормативно-правових актів розглядалося такими вченими, як О.І. Виноградовою, К.П. Задояном, О.А.Калгановою, І.В. Лешуковою, А.Г. Маланюком, С.В. Черниченком. У вирішенні цієї проблеми вони зробили значний внесок, розробивши класифікацію міжнародних договорів з питань кримінального співробітництва.

Загалом, міжнародним співтовариством розроблено універсальні міжнародні договори у сфері кримінального судочинства, спрямовані на забезпечення державам-

учасникам можливості надавати одна одній правову допомогу в кримінальному провадженні, вирішувати питання про екстрадицію чи про перейняття кримінального провадження при неможливості реалізації екстрадиційної процедури, визнавати і приймати до виконання вирок суду щодо особи, яка знаходиться на території запитуваної держави, передавати засуджену особу для відбування покарання державі її громадянства тощо [4].

З цією метою сформована певна структура регулювання даних правовідносин, яка складається із двох частин – міжнародної і внутрішньодержавної. До складу міжнародної частини входять всі укладені чи ратифіковані Україною міжнародно-правові акти, що повністю чи частково присвячені питанням процесуального співробітництва. При цьому згідно ч. 1 ст. 9 Конституції України [76] та ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29. 06. 2004 року вони є невід'ємною частиною національного законодавства України [125], у системі якого займали донедавна домінуюче і першочергове місце. Таке домінування було зумовлене відсутністю в Україні внутрішньодержавного закону, що регулював би порядок взаємодії з іноземними органами при здійсненні кримінального переслідування. Проте нині можна з впевненістю стверджувати, що на якісно новий рівень розвитку вийшло внутрішньодержавне законодавство України, що пов'язано із прийняттям КПК України, де окремим розділом «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» прописано порядок та коло суб'єктів надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.

Поряд із цим, для забезпечення виконання зобов'язань, взятих під час вступу до Ради Європи, Україна ратифікувала ряд європейських конвенцій з питань кримінального судочинства, серед яких Європейська конвенція про видачу правопорушників з двома додатковими протоколами до неї, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах з додатковим протоколом до неї, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, Конвенція про передачу засуджених осіб, Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими особами,

Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом тощо.

Нині правовою основою міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю на сучасному етапі є відповідні міжнародні угоди України, які були укладені колишнім СРСР і в силу правонаступництва мають юридичну силу для України, та договори, які укладені Україною з 1991 року і до сьогодні.

Важливим міжнародним актом для діяльності правоохоронних органів при міжнародному співробітництві є Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, що була ратифікована Україною 09 червня 1998 року [59]. Актуальність її полягає зокрема у тому, що проведення процесуальних дій – найбільш поширений вид правової допомоги, оскільки під час досудового розслідування кримінальних правопорушень часто виникає потреба у збиранні за кордоном доказів шляхом здійснення певних процесуальних дій.

Дана конвенція закріплює, що при виконанні доручення щодо проведення процесуальних дій запитувана сторона застосовує законодавство своєї держави. Однак, на прохання установи, від якої виходить доручення, вона може застосовувати процесуальні норми запитуючої сторони, якщо вони не суперечать законодавству запитуваної держави [59].

Також нею закріплено вимоги щодо виконання прохання про надання взаємної правової допомоги (органи, які надають інформацію, відмова у наданні взаємної допомоги). Так, передбачено, що правова допомога не надається, якщо її надання може спричинити шкоду суверенітету чи безпеці або суперечить основним принципам законодавства запитуваної сторони. У випадку відмови у виконанні прохання про надання правової допомоги запитуюча сторона негайно повідомляється про причини відмови.

Зазначимо, що факт вручення відповідних документів повинен бути підтверджений письмово. Вважається, що його форма може бути довільною. Проте у документі повинні знайти своє відображення місце, час, спосіб вручення документа, посилання на посадову особу, яка здійснила вручення документів, а

також докладні відомості про одержувача документа, а у випадку не вручення документів – причини, з яких документи не були вручені.

В Україні вручення документа, якій надійшов від іноземної держави, проводиться під розписку, яка вилучається у особи, що отримала документ. У розписці обов'язково вказується час і місце його вручення. Міністерство юстиції України направляє цю розписку відповідній установі іноземної держави.

Україна виконує клопотання іншої договірної держави про вручення повістки про виклик до суду обвинуваченої особи, яка знаходиться на її території, за умови якщо така повістка буде передаватися не пізніш ніж за 40 діб до дати, вказаної в повістці.

Договорами про надання правової допомоги також передбачена передача предметів, що є знаряддям кримінального правопорушення, мають сліди кримінального правопорушення або набуті злочинним шляхом, та предметів, що можуть бути визнані у кримінальному провадженні речовими доказами [4].

Таким чином, міжнародні договори продовжують формувати систему стандартів під час кримінального провадження, що визначають спрямованість і засади діяльності компетентних державних органів, дозволяючи виявити прогалини серед національних правових механізмів реалізації міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Що стосується внутрішньодержавних норм, то чинне кримінальне процесуальне законодавство України містить адекватні сучасній правозастосовній практиці норми, які на достатньому рівні регламентують правові відносини, що виникають в процесі надання правової допомоги у кримінальних провадженнях. В той же час, виконання міжнародних зобов'язань передбачає застосування саме національного законодавства, яке є основою для створення та рушійною силою для застосування міжнародних договорів. Тут є слушною думка С.В. Черниченка, що внутрішньодержавне право має бути узгоджене з міжнародним таким чином, щоб забезпечувати здійснення останнього [177].

Хоча тут необхідно сказати про винятки. Міжнародними договорами не виключається можливість застосування при виконанні запиту про правову допомогу законодавства запитуючої сторони, якщо на це є її прохання і воно не суперечить

законодавству запитуваної держави. Також КПК України передбачає можливість надання міжнародної правової допомоги на засадах взаємності. У випадку відсутності міжнародних договорів між Україною та іноземною державою таке співробітництво може здійснюватися за умови отримання письмової гарантії запитуваної сторони розглянути в майбутньому її запит про надання такого ж виду міжнародної правової допомоги. Але все ж це виняток із загального принципу «закону суду», бо застосування іноземного процесуального права в певній мірі, як наголошують фахівці, порушує основи судочинства запитуваної держави. Також така процедура ускладнюється тим, що у разі відсутності відповідного договору Генеральна прокуратура України надсилає запит не безпосередньо до відповідного правоохоронного органу іноземної держави, а до Міністерства закордонних справ України, яке передає такий запит дипломатичними шляхами [4].

Відповідно до п. 1 та п. 2 статті 549 КПК України речові докази і документи, передані запитуваною стороною на виконання запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України у порядку міжнародного співробітництва, зберігаються в порядку, встановленому КПК України для зберігання речових доказів та документів, і після закінчення кримінального провадження повертаються запитуваній стороні, якщо не було досягнуто домовленості про інше. Під час передання компетентному органу запитуючої сторони речових доказів і документів на виконання запиту (доручення, клопотання) у порядку міжнародного співробітництва компетентний орган України може відмовитися від вимоги їх повернення в Україну після закінчення кримінального провадження у запитуючій стороні у разі, якщо на території України відсутня потреба їх використання для досудового розслідування та судового розгляду в іншому кримінальному провадженні або відсутні правомірні вимоги третіх осіб щодо права на відповідне майно чи спір щодо нього розглядається у суді [83].

Зазначимо, що нормативно-правовими актами були, насамперед, Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства від 29.06.1999 року (далі – Інструкція від 26. 06. 1999 року) [64]. Чільне місце займають

відомчі акти Генеральної прокуратури України. Окремі положення містяться і в наказах Генерального прокурора України, виданих на виконання міжнародних договорів і в інформаційних листах Генеральної прокуратури України [107].

Відсутність в українському національному законодавстві належно деталізованої процедури реалізації міжнародних угод у сфері міжнародного співробітництва залишається тим фактором, який чинить деструктивний вплив на його розвиток, сприяючи виникненню численних колізій. При цьому особливо часто виникали суперечності при наданні правової допомоги тоді, коли з державою відсутній відповідний договір. Саме тут гостро постає потреба в національному законодавстві щодо визначення основних засад такої взаємодії.

При внесенні суттєвих змін до кримінального процесуального законодавства України у зв'язку із реформою кримінальної юстиції існування такої кількості відомчих актів втратило свою доцільність. У світлі прийняття КПК України у ньому закріпили відповідні процесуальні норми, створивши тим самим єдиний законодавчий механізм міжнародних правових відносин у кримінальних провадженнях, в тому числі реалізації положень відповідних міжнародних договорів.

Законодавство України як держави, що виступає суб'єктом публічних міждержавних відносин у сфері протидії кримінальних правопорушень, є доволі різноманітним та змістовно насиченим. Але практичний досвід свідчить, що «кількість» не завжди означає «якість». Тому сьогодні постає завдання забезпечити власне дієвість правового механізму діяльності стосовно протидії злочинності шляхом вирішення питання узгодженості норм міжнародного та національного права.

Потрібно сказати, що прийняття КПК України у 2012 році, де передбачено процесуальний порядок провадження щодо надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях, дозволяє певною мірою уніфікувати положення вітчизняного кримінального процесуального законодавства, зменшивши вірогідність виникнення суперечностей та процедурних непорозумінь при відносинах з іноземними державами у даній сфері. Це стало можливим

завдяки наявності окремого розділу у його структурі «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», де регулюються загальні положення, правила надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій.

2.2 Екстрадиція як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні є невід'ємною складовою належної реалізації його завдань. Значення такого співробітництва важко переоцінити, адже саме за допомогою спільних дій різних держав-членів міжнародного співтовариства відбувається ефективне забезпечення невідворотності покарання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [191].

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні досить тривалий час не мало нормативного врегулювання у кримінальних процесуальних нормах. Ситуація змінилася із прийняттям Закону України від 21 травня 2010 року № 2286-УІ «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо видачі особи (екстрадиції)», проте 19.11. 2012 року він втратив чинність. Цим Законом були зазначені зміни, які стосувалися лише кримінальних процесуальних відносин в сфері екстрадиції. Разом з тим зазнали змін і повноваження прокурора із здійснення нагляду за виконанням законів органами дізнання і досудового слідства, згідно з якими прокурор уповноважений: 1) давати письмові вказівки про розслідування злочинів, про обрання, зміну або скасування запобіжного заходу, кваліфікацію злочину, проведення окремих слідчих дій та розшук осіб, які вчинили злочини, у тому числі щодо видачі особи (екстрадиції); 2) перевіряти перед направленням вищому прокурору документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), (прокурор повертає їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо вважає їх не обґрунтованими або такими, що не відповідають вимогам міжнародного договору

України чи іншого акта законодавства України); 3) доручати органам дізнання проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили злочини за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави [210].

В ході опитування практичних працівників у підготовці документів на екстрадицію під час кримінального провадження брали участь 8,1 % слідчих, 3,2 % оперативних працівників та 32,4 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Різноманітне трактування окремих аспектів екстрадиції у світовій практиці викликало різноманітне тлумачення багатьох її сторін, і передусім, самого поняття екстрадиції. Кожен з дослідників цього правового явища, прагнучи обґрунтувати окреме нормативне положення, дати пояснення тому чи іншому факту видачі, виводить власне визначення поняття видачі.

Питання екстрадиції досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як А. Х. Абашидзе, М. Ш. Бассіуні, С. Беді, О. І. Бойцов, Р. М. Валеев, Ю. Г. Васильєв, С. М. Вихрист, К. Вінджерт, Л. М. Галенська, В. Г. Гребенюк, Г.Джилберт, Н. А. Зелінська, А. Кассезе, Н. І. Костенко, С. Ф. Кравчук, С.Я.Лихова, І.І. Лукашук, М. І. Пашковський, М. П. Свистуленко, М. І. Смирнов, Н. А. Сафарова, М. Плачта, К. Пуле та інші.

Класичне визначення, яке вважається загальноприйнятим і на яке посилається багато дослідників, було сформульовано в рішенні Верховного суду США у справі Терлінден в. Амс, де передбачалося, що екстрадиція є передачею однією нацією іншій особі, обвинуваченої або засудженої за злочин, вчинений за межами власної території першої і в рамках територіальної юрисдикції вимагаючої передачі сторони, яка компетентна судити і карати її [144].

Д. П. Нікольський визначав видачу, «як сукупність юридичних дій, за допомогою яких одна держава видає іншій державі особу, обвинувачену у вчиненні злочинів у межах останньої держави, яка має право суду та покарання» [108].

Виходячи з цього визначення, право вимагати видачі має тільки держава, на

території якої вчинено кримінальне правопорушення, і не враховуються випадки, коли особа вчиняє кримінальне правопорушення проти інтересів держави чи проти її громадян за межами цієї держави. У даному визначенні не передбачається видача особи, стосовно якої винесений обвинувальний вирок суду.

Р. М. Валесєв визначає видачу осіб, як заснований на міжнародних договорах і загальноновизнаних принципах міжнародного права акт правової допомоги, який полягає в передачі обвинуваченого або засудженого державою, на території якої він перебуває, державі, що вимагає його передачі, де особа вчинила кримінальне правопорушення або громадянином якої вона є, або державі, що потерпіла від кримінального правопорушення, для притягнення до кримінальної відповідальності або для виконання вироку» [28]. У даному визначенні правовою базою видачі є тільки міжнародне право, а про внутрішньодержавне право не сказано.

На думку М. Ш. Бассіуні, екстрадиція означає формальний процес, за допомогою якого певна особа передається однією державою до іншої на основі взаємного договору між відповідними державами [211]. Л. Оппенгейм зазначив, що видача осіб — це передача обвинуваченого чи засудженого тій державі, на території якої ця особа вважається такою, що вчинила кримінальне правопорушення, або засудже на за нього тією державою, в межах якої в даний час знаходиться імовірний злочинець. У даному визначенні не вказується про видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення проти громадян чи інтересів запитуючої держави за її межами [112].

О. І. Виноградова вважає, що під видачею треба розуміти процес який ґрунтується на міжнародних договорах, загальноновизнаних принципах міжнародного права, нормах внутрішнього законодавства і пов'язаний із наданням державами правової взаємодопомоги, що полягає у передачі підозрюваного, обвинувачуваного або засудженого державою, на території якої він перебуває, державі, на території якої він вчинив кримінальне правопорушення або громадянином якої він є, чи державі, що потерпіла від кримінального

правопорушення, для притягнення його до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [30].

Інститут екстрадиції регулюється положеннями Глави 44 КПК України «Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення». Згідно КПК України при здійсненні екстрадиції компетентні органи декілької держав вступають у міжнародні відносини, фактичною підставою яких є вчинення громадянином однієї з держав «екстрадиційного злочину», а також наявність міжнародного договору чи на засадах взаємності. Самостійність цього інституту обумовлена особливостями суб'єктів, що вступають у міжнародні відносини з питань екстрадиції, якими, зокрема в Україні, є Генеральна прокуратура та Міністерство юстиції.

Під час проведеного опитування практичних працівників 90,1 % опитаних слідчих, 79,3 % оперативних працівники та 83,2 % працівників прокуратури зазначили, що проблема екстрадиції потребує вдосконалення та нормативно-правового закріплення (Додатки А, Б).

Нормативною основою, яка регулює питання видачі осіб (екстрадиції) є Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 року з двома додатковими протоколами, ратифіковані Законом України від 16 січня 1998 року № 43/98-ВР [57], Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція), ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 року № 240/ВР [70] і Протокол до цієї Конвенції 1997 року, ратифікований Законом України від 03 березня 1998 року № 140/98-ВР [126] та інші багатосторонні і двосторонні договори про видачу осіб (зокрема, з Бразилією, Єгиптом, Індією, Іраном, Китаєм, Панамою).

Правовою підставою для екстрадиції можуть бути багатосторонні конвенції та двосторонні договори, які мають більш широкий предмет регулювання та окремі положення, які регламентують питання видачі особи. Для прикладу можна взяти двосторонні конвенції, укладені під захистом ООН (Міжнародна конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [101],

Конвенція ООН проти корупції 2003 року [73], Ради Європи (Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року [82], Конвенція про кіберзлочинність 2001 року [72] та багато інших міжнародних організацій, а також двосторонні договори про правову допомогу у кримінальних справах (наприклад, з В'єтнамом, Польщею, Латвією, Молдовою, Монголією), у яких містяться положення про видачу осіб.

У міжнародному праві під екстрадицією розуміють процес передачі злочинця відповідно до норм міжнародного права іншій державі для застосування кримінального покарання.

Такі вчені, як В.К. Звірбуль і В.П. Шупилов вважають, що видача осіб з однієї держави іншій – це акт правової допомоги [178], а Е. Сімсон розглядав передачу злочинців, як наслідок самої видачі [146]. Наведені точки зору свідчать про те, що твердження Л.Н. Галенської про однаковість поглядів учених на цю проблему є хибні [40]. Ми поділяємо думку І.В. Лешукової, що видачу злочинця неможливо розглядати як одноактну дію, оскільки вона складається з багатьох юридичних дій [88]. З цього приводу Д.П. Нікольський підкреслював, що видача є сукупністю юридичних дій, за допомогою яких одна держава видає іншій особу, обвинувачувану у скоєнні кримінального правопорушення [108].

Варто звернути увагу на визначення О.І. Виноградової про те, що видача – це процес, що ґрунтується на міжнародних договорах, загально визнаних принципах міжнародного права, нормах внутрішнього законодавства, який полягає у передачі підозрюваного, обвинуваченого або засудженого державою, на території якої він перебуває, державі, на території якої він вчинив злочин [30]. Особливість видачі полягає в тому, що держава, яка звернулася з проханням про правову допомогу, залишає за собою лише право розгляду кримінального провадження, призначення і виконання покарання. Видаючи злочинця, держава, на території якої він перебуває, надає державі, яка вимагає видачі, правову допомогу в реалізації її законів. У зв'язку з цим необхідно ще раз звернути увагу на те, що видача – це надання державами правової взаємодопомоги.

І.В. Лешукова зробила відповідний висновок у своєму дослідженні щодо екстрадиції: під видачею (екстрадицією) слід розуміти заснований на принципах і нормах міжнародного і національного права процес, пов'язаний з наданням державами правової взаємодопомоги, що полягає у передачі злочинця державі, на території якої було вчинено злочин, або державі, громадянином якої є злочинець, чи державі, котра найбільше потерпіла від злочинного діяння, для притягнення його до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [90].

В.А. Михайлов на основі аналізу міжнародного права і національного законодавства виділив такі характерні риси інституту екстрадиції: по-перше, на його думку, цей інститут є комплексним, оскільки в його основі лежить взаємодія норм двох самостійних правових систем – міжнародного і внутрішньодержавного права; по-друге, поширюється тільки на фізичних осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; по-третє, застосовується у відносинах держав, що співпрацюють, або для кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, або для застосування до них призначеного судом кримінального покарання; по-четверте, містить у собі не тільки безпосередню передачу злочинця однією державою іншій, але й перевірку в процесуальному режимі підстав для видачі, затримання й арешту злочинця (у необхідних випадках і його попередній розшук), які передують актові передачі; по-п'яте, встановлюється і реалізується остільки, оскільки конкретні держави як головні суб'єкти міжнародного права і суверенних утворень вважають для себе прийнятним використання можливостей цього інституту у спільній боротьбі з міжнародними і національними кримінальними правопорушеннями [105].

З деякими аспектами визначення ознак інституту екстрадиції В.А. Михайлова слід погодитися, оскільки інститут видачі (екстрадиції) забезпечує невідворотність покарання і дозволяє вести його на міжнародному рівні, незважаючи на територіальні розмежування юрисдикції різних країн.

Проте, ми б хотіли уточнити дане твердження, а саме в моменті передачі особи державі. З урахуванням того, що між деякими країнами і нашою державою

укладено договір про екстрадицію, то тут питання не виникає щодо процесу передачі особи запитуючій державі, адже договором чітко врегульовано, визначено та обумовлено самий порядок та строки передачі особи. Що стосується міжнародної правової допомоги, то тут виникають спірні питання, тому що така міждержавна допомога конкретно не врегульована і не обумовлена зацікавленими сторонами, що дає можливість кожній із сторін на своє власне бачення реагувати на надісланий запит.

Розглядаючи питання, пов'язані з процедурою видачі осіб (екстрадиції), які вчинили кримінальні правопорушення, що актуальні на сьогоднішній день у зв'язку з розростанням міжнародної і національної кримінальної злочинності, відзначимо, що вони урегульовані багатосторонніми конвенціями, зокрема, Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993р.; Європейською конвенцією про видачу правопорушників від 1957 року [57]; Типовим договором про видачу, прийнятим резолюцією 45/116 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990р.; а також двосторонніми умовами про правову допомогу України. Аналогічні питання, що стосуються видачі злочинців, є у конвенціях по боротьбі з окремими видами злочинів. Наприклад, Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року [179], Міжнародної конвенції про боротьбу з захопленням заручників 1979 року [180], Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання від 10.12.1984 року [74], Конвенції про охорону персоналу ООН та зв'язаного з нею персоналу від 1994 року [75] та інші. У тих випадках, коли між Україною й іноземною державою немає договору про правову допомогу або про видачу, питання співробітництва розв'язуються на основі принципів міжнародного права в порядку міжнародної ввічливості і взаємності.

На думку І.В. Лешукової виникає термінологічна плутанина з поняттями «видача», (у ситуаціях, пов'язаних із зверненням вироку до виконання) і «передача» (передача засудженого для відбування покарання у державі його громадянства) особи, що у юридичній літературі нерідко розглядаються як

синоніми. Насправді за юридичним змістом це різні, самостійні правові інститути, що підтверджується характером нормативної регламентації як на міжнародному рівні, так і в національному законодавстві [86].

У статті 541 КПК України зазначено, що видача особи (екстрадиція) це – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави. [83].

Згідно ст. 573 КПК України запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із кримінальних правопорушень, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [83].

Запити про тимчасову видачу і транзитне перевезення особи направляються та розглядаються у такому самому порядку, як і запити про видачу особи (екстрадицію). При розгляді запитів компетентних органів іноземних держав про транзитне перевезення екстрадиційній перевірці підлягають лише обставини, передбачені частинами першою і другою статті 589 КПК України.

Центральний орган України має право відмовити в направленні запиту до іноземної держави, якщо існують передбачені КПК України або міжнародним договором України обставини, які можуть перешкоджати видачі. Він також має право відмовити компетентному органу України у зверненні до іноземної держави, якщо видача буде явно невиправданою з огляду на співвідношення тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення та ймовірних витрат, необхідних для екстрадиції.

При підготовці запиту про екстрадицію необхідно враховувати той факт, що кримінальний процесуальний закон зарубіжних країн може не відповідати українському законодавству. Тому важливо вже на первинному етапі досудового розслідування встановити контакти з правоохоронними органами країни, громадянином якої є особа, яка бере участь у процесі, або країни, з якою пов'язане вчинене кримінальне правопорушення і може виникнути необхідність направити туди міжнародний запит.

Щодо порядку направлення запиту про видачу особи (екстрадицію), то нашим КПК обумовлені майже усі аспекти передачі особи, а саме:

– клопотання про видачу особи в Україну готує слідчий, прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, або суд, який розглядає справу чи яким ухвалено вирок, з дотриманням вимог, передбачених КПК України та відповідним міжнародним договором України.

– клопотання складається у письмовій формі і повинно містити дані про особу, видача якої вимагається, обставини і кваліфікацію вчиненого нею кримінального правопорушення. До клопотання додаються такі документи: 1) засвідчена копія ухвали слідчого судді або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності; 2) копія вироку з підтвердженням набуття ним законної сили, якщо видача запитується для приведення вироку до виконання; 3) довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні; 4) положення статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення; 5) висновок компетентних органів України про громадянство особи, видача якої запитується, складений згідно з вимогами закону про громадянство України; 6) довідка про частину невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання; 7) інформація про перебіг строків давності; 8) інші відомості,

передбачені міжнародним договором України, який також чинний для іноземної держави, на території якої встановлено розшукувану особу.

– клопотання та документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України.

– клопотання про видачу особи (екстрадицію) передаються до відповідного центрального органу України через відповідну регіональну прокуратуру у десятиденний строк з дня затримання особи на території іноземної держави. У зазначений строк керівник відповідного органу досудового розслідування у складі апарату Національної поліції, центрального апарату органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань України, Національного антикорупційного бюро України безпосередньо передає Генеральній прокуратурі України клопотання про видачу особи (екстрадицію).

– Центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання клопотання [83].

Варто звернути увагу на послідовність та виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, а саме, спираючись на Главу 22 «Зупинення досудового розслідування» хотілося б зазначити, що перш ніж формувати і направляти запит про видачу особи, потрібно офіційно повідомити її про підозру та провести відповідне досудове розслідування, адже це є рушійним моментом, який дає змогу офіційно здійснювати усі процесуальні дії щодо злочинця. Повідомляючи особі про підозру ми автоматично маємо право здійснювати по відношенню до неї всі процесуальні дії, але з огляду на те питання, яке ми піднімаємо, запит про екстрадицію може складатися з порушенням законодавства. Ми намагаємося сказати, що коли у нас є потенційний підозрюваний, це не дає нам права формувати по відношенню до

нього запит про видачу особи без вагомих доказів. Що стосується термінів, то тут теж є важливий упущений момент.

Так, згідно ст.278 КПК України повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання [83].

У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті КК України невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Виникає питання, якщо у правоохоронних органів є тільки двадцять чотири години для об'єктивного дослідження кримінального правопорушення та повідомлення особі про підозру, що дає змогу далі діяти у межах нашого законодавства чи можемо ми об'єктивно сформулювати запит про екстрадицію даної особи? Важливим елементом нашої мозаїки є повідомлення особі про підозру. Якщо ми говоримо про кримінальне правопорушення, яке не потребує міжнародного співробітництва та цілком вписується в рамки нашого законодавства то питання з кримінальним правопорушенням, яке сталося на території нашої держави, а правопорушник знаходиться за кордоном складає певний дискомфорт у проведенні процесуальних дій. А саме, терміни повідомлення про підозру особи ніхто не відміняв. При формуванні письмового клопотання про видачу особи в Україну обов'язковим пунктом для виконання повинна бути довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні. Але факт залишається фактом, поки особу не повідомлено офіційно про підозру такі дії ми вважаємо не прийнятними, адже у зв'язку з цим порушується не одна засада не тільки нашого

національного законодавства, а й міжнародного. Тому пропонуємо внести зміни до статті 575 КПК України, а саме доповнити перелік документів, необхідних для формування клопотання про екстрадицію запитованої особи і викласти в такій редакції: *«копія письмового повідомлення про підозру особи»*. Також доцільно збільшити термін повідомлення про підозру особи, досудове розслідування якого потребує міжнародного співробітництва, з двадцяти чотирьох годин до семи десяти двох годин, що дасть змогу правоохоронним органам зробити належну оцінку доказам та сформуванню клопотання про направлення запиту до компетентних органів.

У цьому випадку необхідно з'ясувати, чи є договір (угода) про надання правової допомоги з цією країною, чи входить вона в Інтерпол, яким чином треба контактувати з цією країною (або слід звертатися в Генеральну прокуратуру для встановлення контактів з метою проведення слідчих дій в іншій країні, або це повинно здійснюватися через Генеральну прокуратуру і Міністерство юстиції України у випадку взаємності при відповідних зверненнях, у рамках так званої міжнародної ввічливості). Згідно КПК України встановлення контактів врегульовано через Генеральну прокуратуру і одночасно встановлюються контакти через бюро Інтерполу, щоб продублювати і прискорити виконання запиту запитованою стороною [192].

У такий же спосіб розв'язується питання про направлення міжнародної вимоги (прохання, доручення) про видачу злочинця. Однак необхідно зауважити, що право видачі злочинців є суверенним правом кожної держави й обсяг розв'язуваних організаційно-правових питань (обов'язок видачі, межі кримінального переслідування, процесуальний порядок видачі, транзитне перевезення цих осіб та інше) набагато ширше, ніж при направленні міжнародних запитів (листів) і доручень [105].

Відзначимо, що Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року передбачає ряд процесуальних гарантій прав особи, яка видається для проведення досудового розслідування або судового розгляду щодо вчиненого нею правопорушення. Відповідно до статті 14 Конвенції, видана особа не може

переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, крім правопорушення за яке вона була видана. При цьому її особиста свобода не може бути обмежена за винятком двох випадків:

- коли на це дає згоду сторона, що її видала (запит щодо такої згоди направляється разом із запитом про видачу; така згода надається лише у випадках, коли правопорушення, у зв'язку з яким запитується видача, є підставою для видачі відповідно до положень Конвенції);

- коли особа, маючи можливість покинути територію сторони, якій вона була видана, не зробила цього протягом 45 днів після свого остаточного звільнення або повернулася на цю територію після того, як покинула її.

Якщо під час судового розгляду щодо особи, яка видається, змінюється формулювання пред'явленого їй обвинувачення, обвинувальний вирок може бути винесено лише тоді, коли нове формулювання обвинувачення є складовою частиною старого обвинувачення [105].

При розгляді нашого питання доцільно звернути увагу і на зупинення досудового розслідування, що потребує міжнародного співробітництва.

Згідно з ч. 1 ст. 280 «Підстави та порядок зупинення досудового розслідування» КПК України досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо:

1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;

2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме;

3) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва [83].

Пунктом 3 частини 1 статті 280 КПК України визначено нову підставу зупинення досудового розслідування, яку до цього в національному кримінально-процесуальному законодавстві не використовували, зупинення досудового

розслідування при необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Зупинення розслідування на цій підставі можливе за таких умов:

- а) особа повинна бути повідомлена про підозру;
- б) наявність необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Відповідно до статті 542 КПК України, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Позиція Генеральної прокуратури України з даного приводу досить лаконічна: «Проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва передбачає звернення до іноземного компетентного органу із запитом про правову допомогу і не має відношення до процесу видачі (екстрадиції) осіб».

Позиція Міністерства юстиції України з цього питання більш ширша та обґрунтована. Зокрема, в листі Мін'юсту зазначено, що питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження регулюються розділом IX КПК України, у статті 542 якого визначено, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків.

При цьому, згідно з пунктом 2 частини першої статті 541 КПК України, видача особи (екстрадиція) означає видачу особи державі, компетентними

органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави.

Позиції Генеральної прокуратури України також дотримуються Н. С. Карпов, М. Ф. Сокиран та Ю. М. Черноус, на думку яких рішення про зупинення розслідування може прийматися тільки в тому випадку, коли до компетентного органу іноземної держави у порядку статті 552 КПК України направляється запит про проведення процесуальних дій. Такої думки дотримуються і автори науково-практичних коментарів КПК України.

Отже, на думку вказаних науковців, відповідно до пункту 3 частини 1 статті 280 КПК України, досудове розслідування може бути зупинене, якщо існує необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Йдеться про виконання процесуальних дій у межах міжнародної правової допомоги. Відповідно до статті 541 КПК України, міжнародна правова допомога – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою.

Однак зупинення досудового розслідування за цим пунктом неможливе у разі здійснення видачі особи. Рішення про зупинення розслідування може прийматися тільки в тому випадку, коли до компетентного органу іноземної держави, згідно зі статті 552 КПК України, направляється запит про проведення процесуальних дій.

У спеціальних дослідженнях щодо екстрадиції подано різні визначення цього поняття. Так, В. С. Березняк вважає, що екстрадиція регулює певний вид кримінальних процесуальних відносин та має специфічне завдання, а саме

передачу однією державою іншій державі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з метою кримінального переслідування, винесення чи виконання вироку [15, с. 20]. На думку С. М. Вихриста, екстрадиція, як вид міждержавної правової допомоги, являє собою не одночасний акт, а процес, що складається з декількох процесуальних дій, тому її не можна ототожнювати лише з фактом фізичної передачі особи [226, с. 6]. А. Г. Маланюк визначає екстрадицію як діяльність компетентних органів, що базується на загальновизнаних принципах міжнародного права, нормах міжнародних договорів і внутрішньодержавного законодавства, під час якої держава, у випадку, якщо вона потерпіла від кримінального правопорушення чи він був вчинений на її території або ж її громадянином, запитує і отримує обвинуваченого, підозрюваного чи засудженого з держави, на території якої він перебуває, з метою притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку, або ж розглядає заявлене клопотання іноземної держави і передає запитувану особу [95, с. 13].

Зазначено, що реалізація будь-якої форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження пов'язана з проведенням процесуальних дій як у запитуваній, так і в запитуючій державах (сторонах).

Аналізуючи вказані думки потрібно зазначити, що позицію зупинення досудового розслідування виключно в межах міжнародної правової допомоги поділяють більшість учених та вона є більш обґрунтованою. Однак недостатнє врегулювання вказаного питання законодавцем не відкидає можливості зупинення досудового розслідування і при здійсненні видачі особи, що на сьогодні використовується в практичній діяльності слідчих та прокурорів.

Насамперед це пов'язано зі збереженням строку досудового розслідування, адже процес видачі особи є досить тривалим і в середньому здійснюється від 2 місяців до півроку. При цьому, у разі зупинення досудового розслідування за п. 2 ч. 1 статті 280 КПК України, при встановленні особи в іншій країні досудове розслідування автоматично підлягає відновленню, що ускладнює процес збереження цього строку.

Як приклад, у кримінальному процесуальному законодавстві сусідніх країн вказане питання отримало більше уваги та врегулювання. Зокрема, однією з підстав зупинення попереднього слідства, визначених ч. 1 статті 208 КПК Російської Федерації, є відсутність реальної можливості участі підозрюваного чи обвинуваченого в кримінальній справі, коли їх місцезнаходження відомо [159, с. 137]. У законодавстві Республіки Білорусь вказана підстава є більш ширшою.

Так, відповідно до п. 3 ч. 1 статті 246 КПК Республіки Білорусь попереднє слідство призупиняється в разі: «Коли місцезнаходження обвинуваченого відоме, однак відсутня реальна можливість його участі в провадженні по кримінальній справі в зв'язку з розглядом питання його видачі іноземною державою, а також у зв'язку з неможливістю з об'єктивних підстав прибути в місце провадження попереднього слідства» [156, с. 176]. Наявність такої підстави доцільно було б внести в КПК України.

З метою урегулювання та вироблення єдиної позиції щодо однозначного тлумачення та застосування норми КПК України, яка регулює зупинення досудового розслідування у зв'язку з виконанням процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, пропонуємо доповнити частину 1 статті 280 КПК України пунктом 4 у такій редакції: «Коли місцезнаходження підозрюваного відоме, однак відсутня реальна можливість його участі в кримінальному провадженні у зв'язку з вирішенням питання про його видачу (екстрадицію) іншою державою ля притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку» [220].

Розглядаючи загальне поняття видачі (екстрадиції) особи, її нормативного та правового врегулювання доцільно проаналізувати порядок видачі (екстрадиції) особи, який передбачений ст. 588 КПК України.

В міжнародній екстрадиційній практиці спостерігається прагнення спростити, а значить, пришвидшити саму процедуру екстрадиції, у тому числі першу підготовчу стадію – затримання та арешт особи. Така процедура

простежується в державах Європейського Союзу, що отримала назву «Європейський ордер на арешт» [111].

Відповідно до статті 588 КПК України під спрощеним порядком видачі осіб з України є:

– особі, щодо якої надійшов запит про її видачу, повідомляється про право звертатися з проханням про застосування спрощеного порядку видачі і роз'яснюється порядок надання відповідної заяви;

– спрощений порядок видачі з України особи може бути застосований лише за наявності письмової заяви такої особи про її згоду на видачу, оформленої у присутності захисника та затвердженої слідчим суддею. У разі одержання відповідної заяви видача можлива без проведення в повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для видачі;

– прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про затвердження згоди особи на видачу. Слідчий суддя розглядає клопотання за участю особи, що підлягає видачі, її захисника та прокурора. Слідчий суддя зобов'язаний переконатися, що особа, яка підлягає видачі, добровільно погоджується на свою видачу і усвідомлює всі наслідки її, після чого постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на її спрощену видачу або про відмову в цьому.

– у разі отримання заяви про згоду особи на видачу запитуючій стороні та її затвердження ухвалою слідчого судді прокурор передає заяву на розгляд центральному органу України, який протягом трьох днів розглядає її та приймає рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі.

– якщо особа, щодо якої надійшов запит про видачу, не погоджується на свою видачу, застосовується звичайний порядок розгляду запиту про видачу.

– після затвердження слідчим суддею згоди особи на застосування спрощеного порядку видачі така згода не може бути відкликана [83].

Що стосується клопотання про затвердження згоди особи на видачу , то вона повинна містити:

1) у вступній частині:

- назву суду першої інстанції, до юрисдикції якого належить розгляд питання про затвердження згоди особи на видачу;
- назву клопотання («Клопотання про затвердження згоди особи на видачу»);
- місце та час складення клопотання;
- посаду, класний чин, прізвище, ім'я та по батькові прокурора, який розглядає матеріали;
- прізвище, ім'я та по батькові, громадянство особи, щодо якої вноситься клопотання;
- відомості про запитуючу сторону, яка направила запит (найменування держави та компетентного органу або найменування міжнародної організації);
- відомості про кримінальні правопорушення особи згідно із законом про кримінальну відповідальність запитуючої сторони;

2) в описово-мотивувальній частині:

- прізвище, ім'я та по батькові, громадянство особи, щодо якої вноситься клопотання, дата та місце народження; громадянство;
- відомості про запитуючу сторону, яка розшукує особу (найменування держави та компетентного органу або найменування міжнародної організації);
- відомості про кримінальні правопорушення особи згідно із законом про кримінальну відповідальність запитуючої сторони;
- дата оголошення затриманої особи в розшук та відомості про компетентний орган іноземної держави або міжнародну організацію, яка оголосила в розшук;
- відомості про кримінальне провадження запитуючої сторони щодо затриманої особи (початок провадження, відомості про притягнення до кримінальної відповідальності, оголошення в розшук, відомості про рішення суду про тримання під вартою) із зазначенням дат та назв відповідних процесуальних документів, найменування компетентних органів, що їх винесли;
- час та місце затримання особи;
- найменування (номер) норми КПК України, у порядку якої було особу затримано;
- найменування уповноваженого органу, який здійснював затримання особи;

- відомості про застосування до особи тимчасового арешту (із зазначенням реквізитів ухвали слідчого судді та строків тимчасового арешту);

- відомості щодо запиту про видачу особи (із зазначенням дати отримання запиту центральним органом України та найменування компетентного органу запитуючої сторони);

- відомості про застосування до особи запобіжних заходів (із зазначенням реквізитів ухвали слідчого судді та назви запобіжних заходів);

- відомості про проведення екстрадиційної перевірки, якщо вона мала місце (із зазначенням найменування органу, який її проводив);

- відомості про результати проведення екстрадиційної перевірки, якщо вона мала місце;

- відомості про інкриміновані кримінальні правопорушення за законодавством України із зазначенням диспозиції та санкції відповідної статті КК України;

- відомості про стан строків давності за вчинені особою кримінальні правопорушення згідно із КК України;

- посилення на добровільність особи при прийнятті рішення про свою видачу й усвідомлення особою всіх наслідків цієї видачі;

- посилення на відповідні норми КПК України, законодавства України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, якими обґрунтовується клопотання про затвердження згоди особи на видачу;

3) у резолютивній частині повинні міститися:

- прохання про затвердження згоди особи на видачу (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові, громадянства особи, дати та місця народження; громадянства);

- підпис прокурора із зазначенням посади, класного чину, ініціалів та прізвища;

- кількість документів-додатків та кількість аркушів кожного;

4) додатки:

- копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України;
- документи про громадянство особи;
- наявні матеріали екстрадиційної перевірки;
- інші документи, якими обґрунтовується клопотання про затвердження згоди особи [24].

При цьому матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

З огляду на проведений нами аналіз статті 588 КПК України доцільно поставити собі питання: як компетентний орган може всебічно встановити, що особа ясно виражає свою згоду та добровільно погодилася на екстрадицію, а також чи усвідомлює усі її наслідки? Чи повинен компетентний орган, незалежно від згоди особи, враховувати такі питання як наявність можливого тиску на особу або політичного контексту екстрадиції; існування серйозної загрози того, що вона може бути засуджена до смертної кари або піддана катуванню. Не варто забувати і про нелюдське поводження або таке, що принижує людську гідність, відсутність у особи певних знань кримінального та кримінального процесуального законодавства держави, яка затребувала її екстрадицію.

На сьогодні в Україні відсутній такий компетентний орган, який може провести перевірку особи, яка чекає на видачу з України, а також важко прослідкувати чи пояснити такий особі про національне законодавство запитуючої країни, яка надіслала запит. Багато питань щодо спрощеного порядку видачі особи залишаються невирішеними та потребують глибокого наукового осмислення.

Для прикладу розглянемо Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 04.11.2003 року (ратифіковано Законом України № 1716 від 12.05.2004 року). Він містить статтю 10 «Спрощений порядок видачі», яка вказує на те, що запитувана сторона може, якщо це не суперечить її законодавству, здійснити видачу одразу після отримання прохання про тимчасове

затримання або тримання під вартою за умови, якщо відповідна особа чітко висловить свою згоду на таку видачу перед суддею або компетентним органом запитуваної сторони. Згода такої особи на видачу оформлюється документом, підписаним нею перед суддею або компетентним органом [53]. Виходячи зі змісту вказаних норм, як обов'язкову умову спрощеної процедури слід визначити наявність згоди особи на видачу. В такому разі в обов'язковому вивченні підстав для відмови в екстрадиції немає потреби.

У деяких країнах (Австрія, Німеччина, Бельгія, Швеція, Франція, Фінляндія) прийняті окремі закони про екстрадицію, які є частиною не тільки кримінального процесуального, а й суміжних галузей законодавства. Проте в більшості держав правова основа екстрадиції встановлюється виключно нормами кримінального та кримінального процесуального права.

Рішення про видачу особи (екстрадицію) може бути оскаржено особою, стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про видачу такої особи (екстрадицію) може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України. Розгляд такої скарги здійснюється слідчим суддею упродовж п'яти днів з дня її надходження до суду. Судовий розгляд проводиться за участю прокурора, який проводив екстрадиційну перевірку особи, щодо якої прийнято рішення про видачу, її захисника чи законного представника, якщо він бере участь у провадженні. Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, її захисником чи законним представником. Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили та її виконання. Ухвала суду апеляційної інстанції може бути оскаржена в касаційному порядку лише прокурором з мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України, якщо скасування рішення про

видачу (екстрадицію) перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видача якої запитувалася іноземною державою [25].

В даному випадку доцільно було б перед винесенням рішення щодо спрощеної процедури екстрадиції ознайомити особу з існуючими підставами відмови в екстрадиції та кримінальним законодавством держави, яка попросила про екстрадицію.

Варто звернути увагу на думку В.С. Березняка, який вважає, що перед вирішенням питання щодо спрощеної процедури екстрадиції існує необхідність у перевірці особи на причетність до вчинення нею кримінального правопорушення проти прав і свобод громадян України або інтересів України [18], хоча стаття 588 КПК України передбачає екстрадицію без проведення у повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для передачі особи.

У деяких державах особлива увага приділяється наданню пов'язаних з екстрадицією доказів і здебільшого така процедура є досить обтяжливою. В інформаційному листі представника МВС України в Посольстві України в Державі Ізраїль «Щодо стану розгляду компетентними органами Ізраїлю клопотань про екстрадицію в Україну осіб для притягнення їх до кримінальної відповідальності» від 05.03.2004 року № 2004/20-219 викладено, що, можливо, найзначніша різниця між процедурою екстрадиції в Державі Ізраїль та інших державах – учасницях конвенції полягає у вимозі Держави Ізраїль, що бере свій початок в його звичайних юридичних традиціях, зажадати надання доказів *prima facie* до затвердження екстрадиції. Оскільки більшість європейських країн не ставлять такої вимоги, це створює певні складнощі та перешкоди, особливо в тих випадках, коли запит на екстрадицію належить до складних злочинів [18].

Виникає окремо питання щодо доказів, які були отримані незаконним шляхом, щодо передачі їх запитуваною державою запитуючій державі та можливість використання таких доказів? Слушну думку з приводу цього висловила Ю. М. Калачова, а саме, використання доказів, отриманих незаконно згідно з національним законодавством, саме по собі не є порушенням права на справедливий судовий розгляд, що гарантоване статтею 6 Конвенції про захист

прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. ЄСПЛ не визначає, чи певні докази було отримано незаконно, а перевіряє, чи така «незаконність» не спричинила порушення іншого права, гарантованого Конвенцією. ЄСПЛ оцінює, чи було справедливим провадження в цілому, уключаючи спосіб, у який було отримано докази, а також можливість для заявника спростувати достовірність доказів і заперечити проти їх використання [183]. При оцінці доказів, отриманих з порушенням статті 8 Конвенції, на предмет їх допустимості в контексті порушення статті 6 Конвенції слід виходити з наступних положень. Так, не буде порушенням статті Конвенції: - якщо в заявника була можливість оскаржити відповідне втручання в рамках змагального процесу в суді; - якщо національні суди надали обґрунтовану відповідь на його вагомі аргументи; - якщо це не єдиний і не вирішальний доказ у кримінальному провадженні

Слід зазначити, що спрощена процедура екстрадиції знайшла підтримку і почала широко використовуватися у світовій практиці. На сьогодні більш активно вона застосовується в державах Європейського Союзу. Що стосується держав – членів СНД, то така процедура ще не знайшла широкого практичного застосування. Що стосується самого спрощеного порядку видачі особи, то він полягає в тому, що при ньому не проводиться екстрадиційна перевірка та встановлені короткі строки для вирішення судом та уповноваженим органом питання щодо видачі особи.

Повертаючись до вивчення видачі (екстрадиції) особи, варто згадати про таку категорію осіб, як іноземці. В Україні прийнято Закон «Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства» від 22.09.2011 № 3773-VI. З моменту одержання притулку або набуття статусу біженця особи іноземних держав підпадають під юрисдикцію України і у разі вчинення злочину на нашій території підлягають відповідальності на загальних підставах. Притулок не може бути надано особам, які переслідуються за вчинення кримінальних правопорушень проти миру і людяності, і тим особам, які до моменту звернення про надання статусу біженця або притулку скоїли кримінальне правопорушення проти України або на її території. Особи не

підлягають екстрадиції в ті країни, де їм може загрозувати смертна кара (ст. 11 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р.). Видача може не здійснюватися, якщо особа, видача якого вимагається, є громадянином запитуваної Договірної Сторони. Дане положення впливає зі ст. 6 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року, ст. 57 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року і ч.2 ст. 25 Конституція України, що встановлює, що «Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі» [76]. Деякі країни, як Великобританія, Ізраїль, США, Канада не настільки категоричні в питаннях екстрадиції своїх громадян і допускають видачу їх на умовах взаємності іншим держава.

Міжнародні договори, ратифіковані Україною, передбачають також видачу іноземного громадянина на певний термін. Це, зокрема, ст. 66 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах та ст. 64 Мінської конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, які передбачають, що видача особи на час має місце, якщо відстрочка видачі може спричинити закінчення строку давності кримінального переслідування чи серйозно ускладнити розслідування кримінального правопорушення. У такому випадку екстрадиція на час обумовлюється також обґрунтованим клопотанням і гарантіями, що видану особу буде негайно повернено після проведення процесуальних дій, для яких її було видана, і не пізніше трьох місяців із дня видачі. В обґрунтованих випадках цей термін може бути продовжено [77].

Належність громадянства запитуваної держави – правовий чинник, який у переважній більшості випадків перешкоджає екстрадиції індивіда. Однак на практиці досить часто трапляються випадки, коли, вчинивши кримінальне правопорушення на території іноземної держави, обвинувачені переходять на територію своєї країни, щоб уникнути видачі. Як відомо, держави здійснюють над усіма особами, які перебувають на їх території повну юрисдикцію з урахуванням тих винятків, що передбачені міжнародними договорами. У разі, коли, йдеться

про своїх громадян, які вчинили кримінальне правопорушення за межами країни або навіть в країні громадянства проти іноземних громадян чи інтересів іноземних держав, теоретично може виникнути питання про їх видачу. Держава подібній ситуації стоїть перед вибором – екстрадувати обвинуваченого запитуючій країні чи самотою здійснити кримінальне переслідування. Переважна більшість держав у подібних ситуаціях відмовляє в екстрадиції своїх громадян і відповідно до внутрішнього законодавства може притягнути винного до кримінальної відповідальності або взагалі не здійснювати кримінального переслідування (стосується кримінальних правопорушень, що за законодавством країни громадянства суб'єкта не розглядається як кримінальне правопорушення). Тобто юридичний статус особи як громадянина, що перебуває на території власної держави, може захистити його від видачі, хоча при цьому і не захищає від можливого кримінального переслідування [144].

У практиці також можливі випадки, коли вимоги про видачу тієї самої особи у зв'язку з одним певним або у зв'язку з різними кримінальними правопорушеннями надходять від декількох держав. За загальним принципом, особа видається тій країні, на території якої ним вчинено найтяжче кримінальне правопорушення, але в кожному конкретному випадку це питання зважується компетентним центральним органом запитуваної держави. Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року регулює цю ситуацію в такий спосіб: запитувана сторона приймає рішення з урахуванням всіх обставин і, окремо вчиненого кримінального правопорушення, місце його вчинення, а також час подачі запитів запитуючих сторін (їх черговість), громадянство особи, яка підлягає видачі, і можливості її наступної видачі іншій державі [57].

Держава зобов'язана видати особу тільки у тому разі, якщо вона уклала з іншою державою відповідний договір (є стороною відповідного багатостороннього договору, спеціального договору про екстрадицію або договору про правову допомогу). Якщо такий договір відсутній, держава відповідно до свого внутрішнього законодавства вирішує питання щодо видачі або невидачі конкретної особи.

Про обов'язкову наявність міжнародного договору на проведення екстрадиції засвідчили 78,3 % слідчих, 69,8 % оперативних працівників та 63,3 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В). На нашу думку, це спрощує процес їх видачі.

В договірній практиці і законодавствах різних країн відображено правила про невидачу своїх громадян. Україна не є винятком. Держави не видають також так званих політичних злочинців. Воєнні злочинці, а також особи, які скоїли кримінальні правопорушення проти людства, не є політичними злочинцями згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї ООН [65].

Загалом питанням видачі або передачі злочинців присвячені такі міжнародно-правові документи: Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., додаткові протоколи до неї 1975 і 1978 років; Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р.; Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р.; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р.

Зокрема, Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. визначає підстави видачі або невидачі осіб передбачає відповідні процедури, оформлення документів тощо. Україна є учасницею цієї Конвенції.

При здійсненні екстрадиції осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, виникають питання пов'язані із захистом прав людини, у тому числі вимоги, які пред'являються тій чи іншій державі (право на життя, здоров'я, право на свободу, право на повагу до гідності, право на свободу світогляду і віросповідання). Вони передбачені, зокрема, Конституцією України та низкою міжнародних договорів, що регулюють екстрадицію таким чином, щоб суди та органи виконавчої влади водночас враховували як права особи, яка видається, так і інтереси правового переслідування.

В зв'язку з цим, у міжнародних актах існує право відмови видачі особи на умовах винесення смертних вироків, небезпеки піддатися катуванням або нелюдському поводженню до особи, що принижу її гідність.

Про зазначені умови як підстави у відмові екстрадиції заявили 81,2 % слідчих, 73,6 % оперативних працівників та 73,4 % (Додатки А, Б, В).

Стаття 11 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року визначає, що у видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може бути відмовлено, якщо правопорушення, за яке вимагається видачі карається смертною карою за законодавством запитуючої держав і якщо законодавство запитуваної держави не передбачає смертної кари за таке правопорушення і запитуюча сторона не надає гарантій того, що смертний вирок не буде виконано.

Згідно зі ст. 3 зазначеної Конвенції видача не проводиться, якщо сторона яку запрошують, має достатні підстави вважати, що запит про видачу, у зв'язку із звичайним кримінальним правопорушенням був надісланий з метою переслідування чи покарання особи з її расою релігією, громадянством чи політичними переконаннями. Більшість таких правових гарантій включені у національні закони різних держав.

Вищезгадані умови забезпечення прав особи про невидачу можна поділити на сім підстав, яких необхідно дотримуватися:

- коли особа може бути піддана катуванню, жорсткому нелюдському або такому, що принижує її гідність видами поведження чи покарання;
- коли державі не надають гарантій, передбачених ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року;
- наявність у запитуючої держави наміру покарати особу зі вчинення злочину смертною карою;
- переслідування особи у зв'язку з її расою, релігією, громадянством чи політичними переконаннями;
- вік особи та стан її здоров'я;
- коли особа є громадянином запитуваної держави;
- кримінально-правові умови в частині забезпечення прав особи.

Можна констатувати, що питання про видачу вирішується при поєднанні територіального принципу (місця вчинення кримінального правопорушення і місця знаходження правопорушника) та громадянства цієї особи, проте все ж

вирішальним для видачі вбачається принцип громадянства, тобто в означеній площині діє не територіальний, персональний принцип відповідальності.

Отже, варто зазначити, що існує ряд підстав як видачі (екстрадиції) особи, так і не видачі особи. Незважаючи на укладення договорів про екстрадицію все ж варто враховувати обставини здійснення передачі правопорушника запитуючій країні.

2.3 Міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

Міжнародному співробітництву при розслідуванні кримінальних правопорушень притаманна низка особливостей, основний зміст яких стосується реалізації міжнародної правової допомоги, видачі особи (екстрадиції), перейняття кримінального провадження, залучення додаткових заходів співробітництва. Такі заходи передбачені за змістом багатосторонніх міжнародних договорів з питань боротьби зі кримінальними правопорушеннями міжнародного характеру й підлягають уточненню у конкретних випадках [9].

Конструкція норм КПК України дає можливість виділити сім форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження:

– *вручення документів*. З огляду на ст. 564 КПК України, під поняттям «вручення документів» слід розуміти документи та рішення, долучені до запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу, які підлягають передачі визначеній у запиті особі;

– *виконання окремих процесуальних дій*. Щодо визначення даного поняття, то тут важливо дослідити зміст ст.ст.551-572 КПК України. З метою виконання запиту про міжнародну правову допомогу можуть бути проведені різні процесуальні дії, а саме допит учасників кримінального процесу, пред'явлення для впізнання осіб і речей, виїмка документів і обшук, вилучення речових доказів, збирання зразків для експертного дослідження;

– *видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення*. Видача особи (екстрадиція) – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується, для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку;

– *тимчасова передача осіб*. Під тимчасовою передачею особи слід розуміти передачу особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у

виді позбавлення волі на території іноземної держави і не притягується до кримінальної відповідальності в цьому кримінальному провадженні, з метою давання показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження;

– *переїняття кримінального провадження*. Переїняття кримінального провадження полягає в томуу передачі компетентним органом однієї держави компетентному органу іншої держави кримінального провадження стосовно особи для здійснення подальшого провадження у такій справі;

– *передача засуджених осіб*. Особа, яка є засудженою на території однієї країни, може бути передана на територію іншої країни для відбування призначеного їй покарання;

– *виконання вироків*. Вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у ви падках та обсязі, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [83].

Багато науковців схиляються до думки, що однією із форм міжнародного співробітництва доцільно запровадити міжнародний розшук та закріпити його не тільки на рівні інструкції і наказу, але й і в КПК України.

О.М. Ляшук підкреслила, що зважаючи на ситуацію в Україні інститут міжнародного розшуку осіб потребує реформування [91].

Згідно проведеного опитування практичних працівників 90,1 % опитаних слідчих, 88,4 % оперативних працівників ОВС та 87,2 % працівників прокуратури зазначили, що інститут міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення потребує вдосконалення (Додатки А, Б, В).

Прагнення кожної з держав протидіяти кримінальним правопорушенням є основою укладення відповідних міжнародних угод, в яких особлива увага приділяється наданню міжнародної правової допомоги, екстрадиції, кримінальному провадженню в порядку переїняття, визнанню та виконанню вироків іноземних судів, передачі засуджених осіб тощо.

Використання правоохоронними органами України можливостей НЦБ Інтерполу в Україні здійснюється шляхом надсилання запитів до Робочого

апарату Укрбюро Інтерполу. Запити до НЦБ надсилаються, як правило, через підрозділи Укрбюро Інтерполу в головних управліннях МВС України в Криму, м. Києві та Київській області, управліннях МВС України в областях та м. Севастополі. Відповідальність за своєчасне і якісне виконання запитів НЦБ несе керівник органу, куди надійшов запит для виконання. При неможливості своєчасно виконати запит керівник зазначеного органу письмово інформує НЦБ про обставини та причини, що перешкоджають своєчасному виконанню. Зупинити виконання запиту або скасувати його має право лише начальник НЦБ та його заступники, НЦБ країни – ініціатора запиту або Генеральний секретаріат Інтерполу [110].

Міжнародний розшук з використанням каналів та можливостей Інтерполу ведеться у випадках наявності вірогідних даних про виїзд розшукуваної особи в інші країни, якими можуть бути: наявність у такої особи закордонного паспорта, повідомлення органів Державної прикордонної служби України про реєстрацію перетинання нею кордону, поштове листування, пояснення свідків тощо; надходження запиту до НЦБ про розшук осіб, прибулих в Україну з інших держав (за ініціативою закордонних партнерів - членів Інтерполу).

Підставою для міжнародного розшуку громадян України є запит правоохоронного органу, надісланий до НЦБ. У запиті повинна бути викладена повна та об'єктивна інформація про події, факти на розшукуваних осіб, а саме: номер кримінального провадження, ким та коли воно розпочате; прізвище слідчого, який провадить розслідування, його контактний телефон; номер, дата заведення оперативно-розшукової справи категорії «Розшук», прізв порушення (кримінальних правопорушень) – місце, час, спосіб, юридична кваліфікація діянь, інші причетні до кримінальних правопорушень, особи тощо; усі відомі прізвища, імена, по батькові розшукуваного кирилицею та в латинській транскрипції; за можливості – відомості про обох батьків; повна дата і місце народження розшукуваної особи; громадянство, національність; номери національного та закордонного паспортів, дати їх видачі, органи, які видавали паспорти; прізвиська розшукуваного, під якими він може бути відомим у злочинному середовищі;

прикмети загальні (зріст, будова тіла, колір волосся, очей тощо) та особливі (шрами, татуювання, відсутність органів, окуляри тощо); функціональні ознаки (особливості ходи, заїкання, звички тощо); дві фотокартки (якщо можливо, анфас та в профіль) із зазначенням дати фотографування та виготовлення фотокарток; за наявності - дві дактокарти; відомості про наявність у розшукуваного зброї, чи може він становити загрозу для оточуючих як психічно хворий, наркоман, інфекційно хворий, схильний до жорстокості тощо; професії, якими видами діяльності може займатися; мови, якими володіє; контактний телефон працівника, який здійснює провадження у справі; в яких країнах і за якими адресами може перебувати, з ким може контактувати в країні перебування; який запобіжний захід обраний стосовно розшукуваної особи. У разі розшуку підозрюваної, обвинуваченої або засудженої особи, яка переховується за кордоном, у запиті додатково відтворюються такі позиції: номер кримінального провадження, дата його початку, назва органу, який провадить розслідування чи розшук такої особи, номер та текст статті Кримінального кодексу України із зазначенням передбаченої нею міри покарання, а також стислий виклад вчиненого розшукуваною особою протиправного діяння; заходи, які з точки зору ініціатора розшуку доцільно вжити щодо розшукуваної особи у разі виявлення її на території іноземної держави.

Запити правоохоронних органів зарубіжних країн, що надійшли у правоохоронні органи України по каналах Інтерполу, є правомірною підставою для здійснення міжнародного розшуку на території України. Питання виконання окремих слідчих дій (допиту, впізнання, обшуку, арешту та інших), а також екстрадиції та отримання відомостей про рух коштів на банківських рахунках на території зарубіжних держав вирішуються в порядку надання правової допомоги і належать до компетенції Генеральної прокуратури України, у зв'язку з чим правоохоронні органи звертаються через відповідних прокурорів у Генеральну прокуратуру України з клопотанням про підготовку звернення до центрального органу юстиції (прокуратури) відповідної країни із запитом про надання правової допомоги.

Н. В. Пронюк зазначає, що форми міжнародного співробітництва у протидії злочинності надзвичайно різноманітні, однак усі вони зводяться до таких видів:

1) укладання міжнародних угод (про правову допомогу в кримінальному провадженні, конвенції щодо протидії окремим кримінальним правопорушенням міжнародного характеру тощо);

2) створення відповідних міжнародних організацій (спеціально створені для протидії міжнародній злочинності – Інтерпол або організації загальної компетенції, для яких протидія злочинності є одним з напрямів роботи – ООН, ОБСЄ, Рада Європи та ін.) [115].

На думку вченого, ці форми є основними, оскільки на підставі міжнародних угод та в рамках міжнародних організацій держави вирішують різноманітні питання, а саме узгодження національних законодавств у сфері протидії злочинності; надання правової допомоги у розслідуванні кримінальних правопорушень; видача (екстрадиція) осіб; взаємодія правоохоронних органів; обмін досвідом щодо надання технічної та фінансової допомоги; створення спільних спеціалізованих банків даних про кримінальні правопорушення і осіб, які їх вчинили [115].

У сфері кримінальної юстиції взаємодія держав може відбуватися за такими напрямами:

1) взаємодія з питань розроблення міжнародних стандартних правил функціонування правосуддя і поведження з особами, що беруть у ньому участь;

2) взаємодія з питань криміналізації (декриміналізації) міжнародним співтовариством певних суспільно небезпечних діянь та визначення їх як міжнародних злочинів чи злочинів міжнародного характеру (на цьому напрямку спільної діяльності проходить формування власне міжнародного кримінального права);

3) формування та спільна участь у діяльності міжнародних органів юстиції (цей напрямок пов'язано з генезисом міжнародного кримінального процесу у вузькому розумінні);

4) взаємодія з питань порушення, розслідування та судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень (надання правової допомоги у розслідуванні, судовому розгляді кримінальних справ; перейняття кримінального переслідування (провадження); видача правопорушників; захист прав і інтересів власних громадян в іноземній державі);

5) взаємодія з питань виконання вироку та інших судових рішень (передача засуджених осіб; передача нагляду за умовно засудженими чи умовно звільненими особами);

б) взаємодія з питань обміну інформацією і досвідом роботи компетентних органів із запобігання, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, захисту і представництва інтересів учасників кримінального судочинства, розгляду та вирішення кримінальних справ; проведення спільних методичних, навчальних, інформаційних, наукових заходів; співробітництво компетентних органів держав – учасниць взаємодії в міжнародних неюрисдикційних організаціях.

Отже, думки науковців з приводу визначення форм міжнародного співробітництва є різними, але всі вони заслуговують на увагу.

Т. С. Гавриш звертає увагу на запровадження нових форм співробітництва, а саме: здійснення спільних розслідувань, створення слідчих та слідчо-оперативних груп (ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2000 р.; Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 р.; Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах, 2001 р.) [38].

І. В. Лешукова під міжнародним розшуком розуміє комплекс оперативно-розшукових, інформаційно-довідкових та інших заходів правоохоронних органів України та зарубіжних країн, спрямованих на виявлення, арешт і видачу (екстрадицію) осіб, які переховуються від дізнання, слідства і суду [192].

На нашу думку, окремою формою міжнародного співробітництва слід вважати міжнародний розшук. Таку ж думку щодо даної форми міжнародного

співробітництва має Ляшук О.М. та пояснюється це тим, що така позиція зумовлена особливостями здійснення міжнародного розшуку, спеціальними суб'єктами та об'єктами. Ця процесуальна діяльність є специфічною ще й тому, що включає в себе проведення спеціальних процесуальних дій (наприклад, пошук у банках даних осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, ДНК-профілів, відбитків пальців рук, проведення допитів, обшуків тощо).

Зазначимо, що науковці почали вивчати інститут міжнародного розшуку лише після становлення поліції як державного органу, основним завданням якого є протидія злочинності. Лише на початку ХХ століття російські вчені В. П. Даневський, П. Є. Казанський, Ф. Ф. Мартенс, Н. С. Таганцев, І. Я. Фойницький, А. С. Ященко звернулися до проблем міжнародного співробітництва у сфері кримінального розшуку.

Детальне вивчення процедури міжнародного розшуку почало здійснюватись з моменту здобуття незалежності Україною. Саме в цей час в Україні почала створюватись нормативно-правова база щодо міжнародного співробітництва з розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Так, Законом України від 16 січня 1998 року № 43/98-ВР було ратифіковано Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року, Додатковий протокол 1975 року та Другий додатковий протокол 1978 року до Конвенції. У подальшому Україною на виконання зазначеної міжнародної багатосторонньої угоди було укладено з іншими країнами низку двосторонніх міжнародних договорів. Незважаючи на численність міжнародних договорів, які передбачають екстрадицію, нині ще не можна стверджувати про задовільний стан речей у цій сфері. Відсутність тривалий час норм, які б регулювали процес видачі (екстрадиції) в кримінальному процесуальному праві України, також не додало ефективності застосуванню цього інституту.

Законом України № 2286-VI «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо видачі особи (екстрадиції)», прийнятим 21 травня 2010 року, Кримінально-процесуальний кодекс України було доповнено

розділом 9 («Видача особи (екстрадиція)»), що, справило позитивний вплив на розвиток інституту екстрадиції в кримінальному судочинстві України та додало актуальності науковим розробкам у зазначеній сфері [168].

Спочатку міжнародний розшук як окрема форма міжнародного співробітництва держав у протидії злочинності не виокремлювався. Пізніше деякі вчені – О. Н. Карпов (Використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців), І. В. Лешукова (Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів), В. В. Ігнатенко (Розшук та забезпечення конфіскації майна в механізмі співробітництва держав у боротьбі зі злочинами) – вперше визначають поняття міжнародного розшуку і розглядають його як окремий вид надання міжнародної правової допомоги [181; 86; 182].

Досить часто в кримінальній процесуальній науці виникає питання про розмежування понять «міжнародний» та «міждержавний» розшук. Зокрема, деякі науковці звертають увагу на те, що ці дефініції різні: міждержавний розшук розпочинається лише після того, як стало достовірно відомо, що розшукувана особа перебуває за межами держави, у якій вона вчинила кримінальне правопорушення, і перебуває у країні, до якої спрямовано прохання про організацію розшуку [112, с. 50].

Проведений аналіз поняття міждержавного розшуку свідчить про те, що він відповідає всім ознакам міжнародного розшуку, проте відмінність полягає в тому, що він здійснюється на територіях країн-учасниць СНД та врегульований відповідним договором.

Варто зазначити, що Україна зацікавлена у співпраці щодо розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Тому, у 2013 році Президентом України було подано до Верховної Ради України законопроект про співпрацю з країнами СНД, який невдовзі був прийнятий. Таким чином, завдяки цьому збільшилась ефективність розшукових заходів та антитерористичної політики всіх держав-учасників договору.

Зважаючи на останні події в Україні, а саме затягування процесу міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, а іноді й відмова у здійсненні розшукових дій без достатніх на те підстав стали вагомою причиною для відмови України брати участь в даному договорі. Мова йде про те, що федеральна організація «ДІАЦ МВС Росії» не виставляла в систему розшуку у країнах-учасниках СНД розшук деяких державних посадовців.

У зв'язку з цим, МВС України призупинило подачу інформації у Міжнародний інформаційний банк країн-учасниць СНД, розпорядником якого є МВС РФ. У тому числі, до особливого розпорядження призупинено внесення в цей банк інформації про осіб, оголошених у розшук правоохоронними органами України [93].

Проте необхідність у здійсненні розшуку осіб на території країн СНД досі існує, тому, підтримуємо думку Ляшук О.М., що найкращим способом вирішення цієї проблеми стане укладення двосторонніх договорів з кожною країною-учасницею СНД про обмін інформаційними даними з метою встановлення місцезнаходження осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України [91].

На міжнародному рівні боротьба з кримінальними правопорушеннями являє собою один із напрямів міжнародного співробітництва. У зв'язку з цим у ньому беруть участь: держави, міжнародні організації, національні правоохоронні органи та суди, міжнародні конференції спеціалізованого характеру. Важливе місце в урегулюванні міжнародного розшуку осіб займають нормативні акти деяких міжнародних організацій, зокрема МОКП. Статут цієї організації закріплює основоположні засади здійснення розшуку в усіх державах-членах.

Вагому роль у координації дій країн, їх правоохоронних органів, відіграє Інтерпол. Інтерпол є провідною міжнародною правоохоронною організацією, яка завдяки своїй винятковій структурі, нормативній базі й технічному оснащенню здатна ефективно та раціонально координувати міжнародне поліцейське

співробітництво, а також безпосередньо брати участь у попередженні та локалізації злочинності.

Незважаючи на свою унікальність, дана міжнародна організація не може здійснювати самостійні розслідування кримінальних правопорушень та розшук правопорушників у різних країнах. Інтерпол уповноважений координувати практичні операції поліції декількох країн, сприяти злагодженості та одночасності їх проведення, узгоджувати із заінтересованими країнами термін таких операцій, оголошувати міжнародний розшук особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. У цьому механізмі співробітництва Інтерпол діє як єдиний світовий центр щодо вироблення спільної поліцейської стратегії та тактики боротьби з міжнародною злочинністю [110].

Головні задачі і цілі Інтерполу полягають у такому:

1) забезпечення широкого співробітництва між зацікавленими органами кримінальної поліції в рамках діючого національного законодавства країн-учасниць Інтерполу й у суворій відповідності з положеннями Загальної декларації прав людини;

2) заснування і розвиток усіх необхідних органів, що будуть ефективні в протидії загальнокримінальній злочинності [122].

Відповідно до Статуту Інтерпол не займається діяльністю політичного, військового, релігійного і расового характеру і не втручається в неї, з чим і пов'язані проблеми розшуку колишніх чиновників України.

Співробітництво поліцейських органів у рамках Інтерполу засновано на діях, що починаються цими органами на території своїх країн і в суворій відповідності з їхніми національними законодавствами.

Всі країни, що входять в Інтерпол, мають рівні права незалежно від розміру їхніх фінансових внесків [122].

Важливим кроком для міжнародної спільноти було створення Європолу. Європол – це спеціалізований орган Європейського Союзу, що координує дії поліції та інших компетентних органів держав Європейського Союзу, здійснює збирання, аналіз і обмін інформацією про кримінальні правопорушення та осіб,

причетних до їх вчинення, виконує інші завдання. Перелік таких кримінальних правопорушень визначений у Рішенні Ради від 6 квітня 2009 року «Про створення Європейського поліцейського відомства (Європол)» і охоплює боротьбу з: 1) транснаціональною організованою злочинністю; 2) міжнародним тероризмом; 3) «іншими тяжкими формами злочинності» міжнародного характеру (всього 24 категорії злочинних діянь, перерахованих до додатку до Рішення). Європол сприймається виключно як поліцейська інформаційна установа, уповноважена надавати правоохоронним органам оперативну, технічну чи іншу поліцейську інформацію. Дана міжнародна організація має власну комп'ютерну мережу з банком даних про вчинені на території Європейського Союзу злочини і злочинців. Інформація може отримуватися національними кримінально-поліцейськими відомствами безпосередньо з штаб-квартири організації.

Використання можливостей Європолу припустиме за умови, коли діяльністю організованих злочинних угруповань завдано шкоди інтересам мінімум двох країн-членів Європейського Союзу та існує нагальна необхідність координації дій національних органів кримінального переслідування. З іншого боку, персонал Європолу не має жодних повноважень брати безпосередню участь у здійсненні розшуку злочинців або речей чи проводити розслідування скоєних кримінальних правопорушень.

Таким чином, Європол – це передусім інформаційний центр, банк даних, що надається у спільне користування усіх держав-членів Європейського Союзу, а за наявності спеціальних домовленостей – третім країнам. Європол є аналогом Інтерполу в межах інституційного механізму Європейського Союзу. Європол працює виключно у напрямку налагодження ефективної системи міжнародного обміну поліцейською інформацією та здійсненням аналізу криміногенної ситуації. Він позбавлений будь-яких виконавчих функцій, а його персонал не має права здійснювати кримінального переслідування, затримувати злочинців чи проводити слідчі дії.

Специфіка використання інформації Європолу полягає в тому, що між організацією і державами, які не є учасниками Європейського Союзу укладаються

угоди: 1) угода про стратегічне співробітництво; 2) угода про оперативне співробітництво.

Співпраця між компетентними органами України та Європоллом здійснюється на підставі Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 грудня 2009 року (Закон України від 5 жовтня 2010 року № 2576-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво»).

Угодою передбачено посилення співробітництва держав-членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною щодо запобігання серйозних форм міжнародної злочинності, їхнього виявлення, припинення та розслідування, зокрема шляхом обміну стратегічною та технічною інформацією.

Стратегічна інформація включає таке, але не обмежується ним: 1) спостереження та дані, отримані в результаті успішного застосування нових правоохоронних методів та засобів; 2) заходи правоохоронного характеру, що можуть бути корисними для припинення злочинів і, зокрема, спеціальні засоби боротьби з кримінальними правопорушеннями; 3) нові способи скоєння кримінальних правопорушень; 4) тенденції та розробки способів скоєння кримінальних правопорушень; 5) маршрути, що використовуються контрабандистами чи особами, причетними до кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, які підпадають під дію цієї Угоди, та зміни цих маршрутів; 6) стратегії та методи запобігання для керівництва з метою вибору пріоритетів у правоохоронній діяльності; 7) оцінку загроз і доповіді про кримінальну ситуацію. Технічна інформація включає таке, але не обмежується ним; 8) засоби посилення адміністративних і правоохоронних структур у сферах, що охоплюються цією Угодою; 9) експертно-криміналістичні методи та слідчі процедури; 10) методи навчання відповідних посадових осіб; 11) аналітичні методи кримінальної розвідки; 12) визначення правоохоронної експертизи. Відповідно до ст. 4 вказаної Угоди Міністерство внутрішніх справ України є національним контактним пунктом між Європоллом та іншими компетентними органами України. 28 січня 2011 року наказом МВС України у структурі Робочого

апарату Укрбюро Інтерполу створено відділ взаємодії з Європолем на який покладено функції Національного контактного пункту по взаємодії з Європейським поліцейським офісом (Європол). Зокрема, до функцій відділу входять організація та координація співробітництва компетентних органів України з Європолем, а також напрацювання заходів, спрямованих на вдосконалення механізм взаємодії. Варто відмітити, що обмін інформацією, визначеною цією Угодою, якщо так вважають за необхідне Європол і МВС України, може включати прямий обмін інформацією з компетентними органами. Співробітництво в рамках даної Угоди здійснюється на підставі письмових звернень про надання допомоги або за ініціативою однієї зі Сторін, якщо ця Сторона вважає, що така допомога становить інтерес для іншої Сторони У ст. 8 цієї Угоди зазначено, що запитувана Сторона вживає всіх необхідних заходів для забезпечення своєчасного й повного виконання запиту. Запитуюча Сторона негайно інформується про обставини, які можуть перешкодити виконанню запиту або значно відстрочують його виконання. Запитувана Сторона має право запитати будь-яку подальшу інформацію, яку вона вважає необхідною для належного виконання запиту. Запитуюча Сторона може звернутися з проханням до запитуваної Сторони вжити всіх необхідних заходів для гарантування конфіденційності факту надіслання такого запиту, його змісту й будь-яких документів, що додаються, а також нерозголошення факту надання нею допомоги. Запитувана Сторона інформує запитуючу Сторону в разі, коли такий запит неможливо виконати зі збереженням його конфіденційності.

Запитуюча Сторона приймає рішення про прийнятність виконання відповідного запиту за таких умов. Запитувана Сторона в якомога коротший строк ін формує запитуючу Сторону про результати виконання запиту. Інформація, обмін якою здійснено згідно із цією Угодою, використовується лише для цілей цієї Угоди та під час розслідування, кримінального переслідування, запобігання кримінальним правопорушенням і процесуальних дій, пов'язаних із кримінальними провадженнями. Обмін інформацією за цією Угодою не стосується питань взаємного надання правової допомоги в кримінальних

провадженнях. Внаслідок цього жодні положення даної Угоди не перешкоджають положенням будь-якої угоди про надання взаємної правової допомоги, здійсненню робочих контактів правоохоронних органів чи будь-яким іншим угодам або домовленостям щодо обміну інформацією між Україною та будь-якою державою-членом Європейського Союзу, не стосуються їх якимось чином і не впливають на них (ст. 15 цієї Угоди).

У Додатку I до Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво визначено порядок обміну секретною інформацією. За домовленістю сторін, наступним кроком співпраці між Україною та Європол має стати укладення Угоди про оперативне співробітництво, яка надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін інформацією з Європол, але й безпосередньо брати участь у спільних заходах з розслідування кримінальних правопорушень, обмінюватись оперативними та персональними даними тощо. Передумовою укладення оперативної угоди є ратифікація 6 липня 2010 року Україною Конвенції Ради Європи від 28 січня 1981 року «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» та Додаткового протоколу до неї. Таким чином, Інтерпол і Європол – це різні міжнародні організації. І якщо в Інтерпол входить більшість держав, то Європейська поліцейська організація (Європол) – це правоохоронний орган Європейського Союзу, метою створення якого є сприяння у підвищенні ефективності взаємодії компетентних органів країн-членів Європейського Союзу в боротьбі з міжнародною злочинністю.

Зазначимо, що важливе місце в урегулюванні міжнародного розшуку осіб мають саме двосторонні договори, які укладаються між двома державами. До міжнародно-правових актів, що регламентують питання надання правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень, належить Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, укладена між країнами СНД 22 січня 1993 року в м. Мінську і Протокол до неї від 28 березня 1997 року. Ця конвенція ратифікована Україною, Росією, Казахстаном, Білорусією, Узбекистаном, Туркменістаном, Вірменією,

Киргизстаном, Молдовою, Таджикистаном у м. Києві 10 листопада 1994 року, а Протокол до неї – 3 березня 1998 року [70]. У статтях цієї конвенції проголошується, що громадяни однієї країни користуються на території іншої країни щодо своїх особистих і майнових прав таким самим правовим захистом, як і громадяни цієї країни. Зокрема, вони мають право вільно і безперешкодно звертатися в суди, прокуратуру, нотаріальні органи (іменовані в договорах «установи юстиції») і в інші установи другої країни, до компетенції яких відносяться цивільні, сімейні і кримінальні справи, можуть виступати в них, подавати клопотання, пред'являти позови і здійснювати інші процесуальні дії на таких самих умовах, що і власні громадяни. Установи юстиції держав-учасниць договорів зобов'язуються надавати правову допомогу у цивільних, сімейних і кримінальних справах одна одній, а також іншим органам, до компетенції яких відносяться такі справи, відповідно до положень цих договорів і національного законодавства. У договорах спеціально обумовлюється обсяг правової допомоги, як це зроблено, наприклад, у ст. 6 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, підписаної країнами СНД, проголошено: «Договірні сторони надають одна одній правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитуваної договірної сторони, зокрема: складання і пересилання документів, проведення обшуків, вилучення, пересилання і видачі речових доказів, проведення експертизи, допиту сторін, обвинувачених, свідків, експертів, здійснення кримінального переслідування, визнання і виконання судових рішень у цивільних справах, вироків, зокрема цивільного позову, виконавчих написів, а також шляхом вручення документів» [118].

У деяких з договорів, які укладені за роки незалежності України з іншими державами, наявні положення про розшук особи та її попередній арешт. Наприклад, ст. 15 Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія від 24 жовтня 2006 року про видачу правопорушників передбачає, що при отриманні запиту про видачу (екстрадицію) особи запитувана країна здійснює всі заходи щодо встановлення місцезнаходження розшукуваного [49]. Стаття 13

Договору між Україною та США від 27 лютого 2001 року про взаємну допомогу у кримінальних справах закріпила широкі повноваження і правила встановлення місцезнаходження особи та її ідентифікації [213].

Важливе значення у здійсненні міжнародного розшуку осіб мають галузеві угоди, укладені між органами прокуратури різних держав. У зв'язку з тим, що Генеральна прокуратура України є центральним органом України у наданні міжнародної правової допомоги під час досудового розслідування, варто звернути увагу на її відносини з іноземними правоохоронними органами. Подібно угодам керівників міністерств органів внутрішніх справ про взаємодію і надання правової допомоги у виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень і органи прокуратури різних держав уклали між собою аналогічні угоди.

Узагальнюючи наведе можна сказати, що укладення міжнародних договорів є важливою передумовою врегулювання розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, за межами держави, адже національне законодавство кожної країни визначає різні порядки їх здійснення.

В. Т. Маляренко та Ю. П. Аленін вказують, що нині сформувалася така система нормативно-правових актів, які регламентують основи міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві:

- 1) універсальні багатосторонні міжнародні договори з питань прав людини;
- 2) спеціальні багатосторонні міжнародні договори з питань протидії злочинності, в яких питанням взаємодії держав з надання допомоги з розслідування вказаних кримінальних правопорушень присвячені окремі частини договору;
- 3) універсальні багатосторонні міжнародні договори з питань правової допомоги;
- 4) універсальні багатосторонні міжнародні договори з питань кримінального судочинства (що регламентують окремі види взаємодії);
- 5) двосторонні договори України про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах;

б) двосторонні договори бувшого СРСР про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, щодо яких Україна є правонаступником;

7) консульські конвенції та угоди, які регламентують окремі питання взаємодії держав в галузі кримінального судочинства;

8) відомчі міжнародні договори;

9) закони України, що містять положення, які регламентують порядок надання правової допомоги у кримінальних провадженнях;

10) підзаконні нормативно-правові акти [96].

Потребує розгляду класифікація міжнародних договорів, що регулюють процедуру надсилання запитів про міжнародний розшук, яку надав О. Н. Карпов:

– Конвенції – частіше багатосторонні, або у виключних випадках двосторонні міжнародні угоди, що встановлюють загальні правила та принципи протидії злочинності та окремим її видам, наприклад: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 жовтня 2000 року, Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2005 року;

– Багатосторонні міжнародно-правові угоди, які регламентують визначені інститути права та в яких містяться окремі правові норми, що стосуються кримінальних правопорушень міжнародного характеру. Наприклад, конвенція з морського права від 10 грудня 1982 року, де визначається що кожна держава, яка має підозру того, що судно, яке знаходиться у плаванні під її прапором, причетне до транспортування наркотиків, може ініціювати запит до іншої держави, у порту якої знаходиться це судно, здійснити заходи з попередження такого кримінального правопорушення;

– Договори про правову допомогу у окремо визначеному колі держав або державних союзів (Конвенція про боротьбу з хабарництвом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях прийнята ОЄСР 17 грудня 1997 року).

– Двосторонні договори держав про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах, що регулюють питання розшуку та видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території держави, з якою укладається

договір. Наприклад, Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 19 січня 1994 року та Договір між Україною та США про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 27 лютого 2001 року;

– Двосторонні договори держав у протидії окремим видам злочинів міжнародного характеру (Угода між урядом України та урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії про надання взаємодопомоги у боротьбі з незаконним обігом наркотиків від 01 квітня 1997 року); Консульські конвенції та угоди що регламентують окремі питання взаємодії держав у галузі кримінального судочинства (консульська конвенція між Україною та Республікою Болгарія від 24.07.1996 р., яка передбачає можливість ведення процесуальних дій за кордоном консульськими працівниками за дорученням слідчих і судових органів України). Вважаємо такі норми міжнародного характеру необхідними, адже для ефективного кримінального провадження необхідне швидке здійснення розшукових дій. У разі надання такої можливості слідчим іншої держави або формування слідчих груп та направлення в іншу державу для виконання певних процесуальних дій потрібно багато часу [181];

– Відомчі міжнародні договори: угода про взаємодію міністрів внутрішніх справ союзу незалежних держав у сфері протидії злочинності, про взаємодію міністрів внутрішніх справ у сфері обміну інформацією від 24 березня 1992 року, Меморандум про взаємопорозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади від 25 вересня 1992 року. Отже, доцільним є аналіз таких міжнародних договорів з огляду на їх значимість для здійснення міжнародного розшуку осіб.

– Крім міжнародних договорів міжнародний розшук осіб регулюється нормами національного законодавства. Це стосується, зокрема, визначення повноважень державних органів щодо міжнародного розшуку, переліку процесуальних дій, які здійснюються під час пошуку осіб тощо.

Як відомо, в Україні правову основу розшукової діяльності складають Конституція України, норми кримінального і кримінального процесуального

права, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про національну поліцію», «Про Службу безпеки» тощо.

Зокрема, в Конституції України (ст. 3) людина, її життя, честь, гідність визнаються найвищою соціальною цінністю. Ніхто не може порушувати права та обов'язки людини і громадянина, передбачені Конституцією України. В разі їх порушення особи несуть встановлену законом відповідальність. Також основний закон держави закріплює повноваження державних органів щодо захисту прав, свобод та інтересів людей [76].

З прийняттям КПК України, унормовано міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, визначено його обсяг та форми в окремому розділі. До цього часу в науковому полі був відсутній чіткий поділ форм міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Нині міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК України, форми співробітництва під час кримінального провадження [83].

Відсутність належного науково-теоретичного обґрунтування міжнародного розшуку осіб у кримінальному провадженні, встановлення недоліків чинного законодавства та розроблення напрямів їх вдосконалення є одним із нагальним питань, які потребують негайного вирішення .

Про відсутність належного науково-теретичного обґрунтування міжнародного розшуку осіб у кримінальному провадженні вказали 64,3 % опитаних слідчих, 54,5 % оперативних працівників ОВС та 48,2 % працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Відсутня цілісна система процесуальних дій щодо міжнародного розшуку осіб в КПК України. Лише у статтях 570 та 582 КПК України визначені деякі елементи розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Так, стаття

570 КПК України передбачає можливість проведення прикордонного переслідування особи, яка вчинила незаконне переміщення через державний кордон України, яке проводиться на території України, а стаття 582 КПК України визначає особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України. Проте будь-яких норм щодо регламентації розшуку особи за межами України немає, тому це питання залишається відкритим у науковому полі.

Проаналізувавши дослідження О.М. Ляшук варто погодитись, що основоположні норми щодо його здійснення повинні бути передбачені в рамках розділу IX КПК України «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», а детальна регламентація дій у відповідності міжвідомчих документах [91].

Так, КПК Республіки Естонія у 1997 році був доповнений розділом «Міжнародне співробітництво» [160], КПК Республіки Казахстан досить детально регламентує процедуру здійснення міжнародного розшуку та видачі (екстрадиції) [157], глава 52 КПК РФ закріпив процедуру взаємодії суддів, прокурорів, слідчих з правоохоронними органами зарубіжних держав [159].

Важливо також розглянути систему нормативно-правового забезпечення діяльності Укрбюро Інтерполу – це служба, через яку вона отримала практично вихід на рівень міжнародного співробітництва, можливість брати участь у протидії злочинності. Для Інтерполу це певна з'єднувальна ланка з поліцією країн-членів. У своїй країні Бюро підтримує відносини з різними національними установами (прокуратура, суд, банківські установи, митниці, імміграційні служби), а на міжнародному рівні – з НЦБ інших країн і Генеральним секретаріатом.

Зазначимо, що детально процес міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, регламентується відомчими нормативними актами. Правоохоронні органи нашої держави – МВС України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Держкомкордон України, Державна фіскальна

служба України в спільному наказі від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2 затвердили «Інструкцію про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» (далі – Інструкція) [63].

Варто зазначити, що здійснюючи міжнародний розшук осіб виникає необхідність у створенні міжвідомчого нормативного акту, який відповідатиме чинному КПК України та детально врегулює процес міжнародного розшуку осіб.

В сучасних умовах міжнародна співпраця відіграє важливу роль у зміцненні і розвитку міжнародного співробітництва країн, а закріплення в національному законодавстві міжнародного розшуку як форми міжнародного співробітництва надасть змогу діяти прямо та ефективно з світовими організаціями.

Висновки до розділу 2

З огляду на формування запиту про надання міжнародної правової допомоги виникає суттєва розбіжність між його виконанням як запитуваною так і запитуючою стороною. Досліджуючи дану проблематику ми дійшли до такого висновку, що формуючи і направляючи запит в запитувану країну ми можемо тільки надіятися на ефективне, повне та швидке розслідування вказаного в запиті кримінального правопорушення.

Законодавець чітко передбачив, що є можливість формування спільних слідчих груп, але чомусь не на нашу користь, так як встановлений бюджет не передбачає виїзду слідчого, оперативного працівника, який формував запит і безпосередньо має відношення до даного провадження, для контролю над проведенням усіх процесуальних дій, яких потребує справа.

При підготовці запиту про видачу (екстрадицію) правопорушника варто акцентувати увагу на законодавстві тієї країни, куди він направляється. Адже неспівпадіння національного законодавства з запитуваними країнами веде до негативних наслідків та ряду проблемних питань, які важко підлягають вирішенню.

Спираючись на те, що форми міжнародного співробітництва, які закріплені в КПК України, є вагомими для вирішення міждержавних спорів, налагодження міжнародної співпраці, вважаємо за доцільне внести до КПК України таку форму як міжнародний розшук. Станом на сьогодні питання залишається гостро поставленим та відкритим і потребує відповідної реакції з боку законодавця.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1 Проблеми міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

На сьогодні міжнародне співробітництво є невичерпним джерелом проблем, яке потребує вирішення. Гостро постає проблема міждержавної співпраці у період неоголошеної війни. Перевірено на міцність міжнародно-правові угоди, які до сьогодні були дієвими. При виникненні таких обставин потрібно змінювати та доповнювати як законодавство Європейської спільноти, так і наше, національне.

Під час проведення опитування слідчих (66,7 %), оперативних працівників ОВС (59,1 %) та працівників прокуратури (52,7 %) підтверджено, що міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень потребує вдосконалення (Додатки А, Б, В).

Основним чинником розширення і поглиблення співпраці поліцейських відомств європейських країн, необхідності запровадження нових форм її реалізації стала стрімка інтернаціоналізація (глобалізація) злочинності, що нині становить суттєву загрозу для внутрішньої безпеки окремих західноєвропейських держав⁹. Бурхливі інтеграційні процеси на континенті призвели до спрощення прикордонного контролю між країнами-членами Європейського Союзу і суттєвої лібералізації візового режиму. Як наслідок, зросла мобільність і активність злочинців, різко збільшилася кількість міжнародних організованих злочинних угруповань.

В умовах активного протистояння міжнародній організованій злочинності національні поліцейські служби останні роки аналізують криміногенну ситуацію в країні виключно в контексті загального розвитку злочинності на європейському континенті. Враховуючи загрозові тенденції поширення злочинності, у 90-і роки одним з найважливіших пріоритетів співпраці держав-членів Європейського

Союзу було визнано створення єдиного загальноєвропейського безпечного простору, що можливо лише за умови налагодження кооперації і координації діяльності компетентних правоохоронних органів у галузі здійснення боротьби з кримінальною злочинністю.

Міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень має низку проблем, які стосуються міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, та які знаходяться в центрі інтересу наукової спільноти через цілком об'єктивні причини.

Н. С. Таганцев ще на початку минулого століття зазначав, що «спільність культурних цілей, переслідуваних сучасними державами, різноманітне поєднання економічних і соціальних інтересів держав, які мають спільні кордони, змушує внести суттєві зміни в поняття міжнародних юридичних відносин, замінити принцип ворожнечі й протиставлення, що лежить в їх основі, принципом спільності й солідарності» [185].

У свою чергу Л. Н. Галенська зазначає, що «ця співпраця не може розглядатися ізольовано, бо вона, як губка, вбирала всі риси міжнародного права кожного конкретного історичного періоду, і в її нормах та принципах фіксувалися результати боротьби й співробітництва держав» [39].

Відповідно до ст. 542 КПК України міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів із метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК України, форми співробітництва під час кримінального провадження [83].

У статті 541 КПК України визначено, що міжнародна правова допомога являє собою проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною

судовою установою [83]. Таким чином, як здається, потрібно зупинитися на питанні співвідношення понять «співробітництво у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю» і «міжнародна правова допомога в кримінальних провадженнях», які мають багато спільного у функціональному плані.

На думку О. І. Бастрикїна, основна різниця між міжнародною допомогою і міжнародним співробітництвом полягає в характері тих дій, які здійснюються у випадку надання міжнародної правової допомоги або співробітництва в кримінальному провадженні. Міжнародна правова допомога, на думку вченого, передбачає виконання окремих дій, покликаних сприяти вирішенню певних питань, пов'язаних із розслідуванням, судовим розглядом і виконанням покарання в окремих кримінальних провадженнях. Співробітництво ж означає цілеспрямовану й постійну, спільну й узгоджену, широку за масштабами й різноманітну за формами й напрямками діяльність компетентних правоохоронних органів, яка стосується загальних інтересів держав, що співробітничать, і спрямована на досягнення єдиних цілей у боротьбі зі злочинністю [12].

О. Г. Волеводз вважає, що міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю являє собою врегульовану нормами міжнародного й внутрішньодержавного права погоджену діяльність різних країн із захисту інтересів особи, суспільства й держави від міжнародних і транснаціональних злочинів, а також із прийняття обумовлених національним кримінальним законодавством суб'єктами цієї діяльності заходів, спрямованих на забезпечення національного кримінального процесу й здійснення правосуддя їхніми судами в справах про кримінальні правопорушення, що посягають на внутрішньодержавний порядок [186].

Поділяючи наведені погляди, слід зауважити, що міжнародна правова допомога в кримінальних провадженнях є одним із напрямів сучасного міжнародного співробітництва в галузі боротьби із транснаціональною злочинністю. Про це зазначили 93,1 % опитаних слідчих, 89,4 % оперативних працівників та 69,4% працівників прокуратури (Додатки А, Б, В).

Існують проблеми у боротьбі з транснаціональною злочинністю правоохоронних органів, що, в свою чергу, затрудняє ефективне та дієве здійснення міжнародного співробітництва.

Звісно, вихід України на міжнародну арену є важливим та позитивним кроком для міжнародної співпраці при наданні міжнародної правової допомоги, проте крім позитивних сторін з'явилися і негативні моменти такого співробітництва: відбулась інтеграція національної організованої злочинності в міжнародні транснаціональні структури.

Безпосередньо співробітництво держав у протидії злочинності здійснюється з найдавніших часів. Історично міжнародне співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю зумовлювалося характером злочинності, яка загрожувала світовій спільноті. Потреба в правовій взаємодопомозі держав зростала адекватно зростанню міжнародної злочинності й осмисленню її негативного впливу на суспільні відносини. Нині міжнародне співробітництво передбачає спільну роботу, участь у спільних справах, що належать до відносин між народами, державами, у будь-якій сфері. Відповідно до Статуту ООН, Декларації про принципи міжнародного права, Заключного акта Наради з безпеки й співробітництва держав у Європі, усі держави повинні підтримувати й розвивати співробітництво одна з одною та, відповідно, із цілями й принципами Статуту ООН, іншими міжнародно-правовими документами та зобов'язаннями [227].

Нині сфера такого співробітництва розширюється відповідно до процесу інтернаціоналізації злочинності й зміни характеру певних її видів. Найбільшу тривогу викликають такі види міжнародної злочинності, як тероризм, відмивання доходів від злочинної діяльності, торгівля людьми, міжнародний наркобізнес, корупція. Створення Міжнародного кримінального суду, розширення сфери його юрисдикції відображає тенденцію до зростання впливу наднаціональних органів юстиції, що в умовах глобалізації є неминучою об'єктивною тенденцією [87].

Водночас слід визнати, що міжнародне співтовариство із запізненням стало реагувати на стрімке зростання транснаціональної організованої злочинності. Так, лише на V Конгресі ООН із попередження злочинності й поведження з

правопорушниками, що проходив у м. Женева в 1975 р. (далі – Конгрес), було вперше визнано, що злочинність у формі міжнародного бізнесу є більш серйозною загрозою ніж традиційні форми злочинної діяльності. У подальшому ця проблема стала активно обговорюватися на конгресах ООН. Так, зокрема, на VIII Конгресі, що проходив у Гавані в 1990 роках, зазначалося, що організована злочинність створює пряму загрозу національній і міжнародній безпеці й стабільності. Прийняття із цього приводу резолюції Конгресу було схвалено спеціальною Резолюцією 45/123 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ГА ООН) і кількома міжнародними нарадами, семінарами та конференціями, присвяченими проблемі транснаціональної організованої злочинності.

На всесвітній конференції на рівні міністрів внутрішніх справ (безпеки) з організованої транснаціональної злочинності, проведеної Економічною і соціальною радою ООН 21–23 листопада 1994 р., обговорювався цілий комплекс питань, у тому числі такі: проблеми та небезпеки, які створюються в різних регіонах світу транснаціональною злочинністю; національне законодавство та його відповідність вимогам боротьби з різними формами організованої транснаціональної злочинності, а також належні керівні принципи для прийняття законодавчих та інших заходів на національному рівні; відповідні методи й керівні принципи попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею на регіональному й міжнародному рівні; доцільність розробки міжнародних документів, зокрема в конвенції про боротьбу з організованою транснаціональною злочинністю. Також на конференції було зазначено, що організована транснаціональна злочинність несе серйозну загрозу міжнародному співтовариству, і була прийнята Неапольська політична декларація та глобальний план дій проти організованої транснаціональної злочинності, схвалені Резолюцією 45/159 ГА ООН, у яких була висловлена рішучість міжнародного співтовариства захищати держави від проявів організованої злочинності у всіх її формах шляхом певних чітких та ефективних законодавчих заходів. Найважливіші аспекти протидії транснаціональної організованої злочинності

обговорювалися й на IX Конгресі ООН із попередження злочинності й поведження з правопорушниками (м. Каїр, 1995 р.). У 1995 р. ООН визначила 18 категорій транснаціональних кримінальних правопорушень, які організуються, здійснюються в межах більш ніж однієї країни, або більш однієї країни потрапляє під її пряму або непряму дію. Однак при цьому в національних законодавствах відсутнє чітке визначення цього виду злочинності, що призвело до стирання відмінностей між національною та транснаціональною природою кримінальних правопорушень. На X Конгресі ООН із попередження злочинності й поведження з правопорушниками, що відбувся в 2000 р. (м. Відень), поряд з іншими актуальними проблемами, створеними злочинністю, розглядалися також питання, що стосуються міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Проте найважливішим кроком у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю стало підписання Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, що відбулося 15 грудня 2000 р. в м. Палермо (Італія). Цим документом міжнародне співтовариство показало, що на порозі нового XXI століття саме транснаціональна організована злочинність фактично стала реальною загрозою для безпеки всього людства як за своїми масштабами, так і за руйнівним впливом.

У 2000 році нарада «Групи восьми» визначила як основні сфери діяльності транснаціональної організованої злочинності торгівлю й незаконне використання наркотиків, фінансові злочини, у тому числі й відмивання грошей, корупцію. Особливо підкреслювалася в підсумковому документі необхідність боротьби зі злочинами у сфері високих технологій.

У Декларації XI Конгресу ООН (м. Бангкок, квітень 2005 р.) знову була підкреслена глибока стурбованість поширенням і масштабами транснаціональної організованої злочинності, у тому числі незаконного обігу наркотиків, відмивання грошей, торгівлі людьми, незаконного ввозу мігрантів, незаконного обігу зброї, тероризму, та існуючими зв'язками між ними, а також все більшою витонченістю й диверсифікацією діяльності організованих злочинних груп [214]. Названі документи мають велике значення для боротьби з транснаціональною

злочинністю, а сам напрям зусиль, спрямований на подолання транснаціональної злочинності, є провідним фактором успіху та гарантією того, що транснаціональна злочинність буде контрольованою, а її поширення буде ускладнено ефективною діяльністю правоохоронної системи.

Цей висновок, зокрема, ґрунтується на аналізі норм чинного КПК України, які стосуються цієї форми міжнародної співпраці.

Відповідно до ст. 561 КПК на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором. Вітчизняний КПК України виділяє: 1) процесуальні дії, здійснення яких можливе лише за відповідним рішенням слідчого судді або суду: тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України); арешт майна (ст. 170 КПК України); проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК України); обшук (ст. 234 КПК України); слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240 КПК України); примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242 КПК України); відбирання біологічних зразків примусово для проведення експертизи (ч. 3 ст. 245 КПК України); втручання в приватне спілкування (ст. 258 КПК України), у тому числі аудіо, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. ст. 261–262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України). 2) процесуальні дії, проведення яких вимагає санкції прокурора; 3) огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України); освідування особи (ст. 241 КПК України); контроль за вчиненням злочину (ст. 271

КПК України). 4) також чинний КПК України визначає порядок надання міжнародної правової допомоги шляхом видачі осіб, які вчинили кримінальне пра-вопорушення (глава 44 КПК України), особливості кримінального провадження в порядку перейняття (глава 45 КПК України), порядок визнання виконання вироків судів іноземних держав та передачі засуджених осіб (глава 46 КПК України) [83].

Аналіз вказаних норм КПК України дозволяє дійти висновку про те, що правоохоронні органи мають у своєму розпорядженні досить дієві інструменти, що стосуються надання міжнародної правової допомоги з метою контролю та протидії транснаціональної злочинності.

Незважаючи на те, що міжнародне співробітництво в протидії транснаціональним злочинним проявам визнається провідним напрямом міжнародного співробітництва урядів, правоохоронних органів, спеціальних служб, у цій сфері залишається ще низка невирішених проблем, до переліку яких входять такі:

– *проблема правового характеру.*

Існування в державах різних правових систем кримінального законодавства, що будуються на різних засадах, різних дефініціях, у результаті чого неоднаково оцінюються одні й ті ж злочинні діяння.

Зазначимо, що у Федеративній Республіці Німеччина (далі – ФРН) під створенням злочинних об'єднань розуміється «основа об'єднання, мета якого спрямована на вчинення злочинів або участь у подібному об'єднанні чи його підтримку» (ст. 129 Кримінального кодексу ФРН).

Кримінальне законодавство Іспанії передбачає кримінальну відповідальність за членство в організації чи асоціації, що має на меті здійснення виробництва, розподілу, торгівлі наркотиками (п. 2. ст. 371 Кримінального кодексу Іспанії).

У Кримінальному кодексі Франції дається поняття такої форми злочинного співтовариства, як об'єднання злочинців, встановлюється відповідальність за участь у ньому. Його, відповідно до ст. 450-1 Кримінального кодексу Франції, утворює об'єднання злочинців, будь-яка сформована група або змова з метою

підготовки, яка характеризується одним або декількома фактами, одного або кількох злочинів чи одного або кількох проступків. Такі відмінності в кримінальних законодавствах не сприяють налагодженню та зміцненню співробітництва між державами. Для вирішення цієї проблеми необхідно активізувати зусилля у сфері узгодження та зближення національних законодавств.

– проблема зовнішньополітичного характеру.

Співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю залежить від того, яку зовнішню політику ведуть держави, які взаємини склалися між ними. Чим більш напружені ці відносини, тим більш утруднено співробітництво, особливо в тих випадках, коли стикаються різні ідеології.

– економічна проблема.

Багато держав через різний рівень економічного розвитку не в змозі забезпечити повноцінного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю.

– внутрішні політичні проблеми.

Уряди деяких держав не в змозі контролювати політичну ситуацію у своїх державах, що сприяє безконтрольності злочинності на їх території, у тому числі й організованої.

– проблема корумпованості урядів деяких держав.

Уряди окремих держав не зацікавлені в налагодженні співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю, особливо коли вищі ешелони влади є занадто корумпованими, а міжнародне співробітництво може підірвати позиції корумпованих посадових осіб або навіть уряду в цілому. Таке відбувається також тоді, коли йдеться про співробітництво з державою, у якій зосереджені злочинні співтовариства.

– проблема забезпечення суверенітету в ході співпраці.

Уряди деяких держав розглядають такі форми співпраці, як втручання у внутрішні справи цієї держави. Так, деякі уряди вважають, що громадяни, які порушили норми права, повинні піддаватися кримінальному переслідуванню у

своїх державах і не повинні підпадати під іноземну юрисдикцію, тому держави часто неохоче здійснюють екстрадицію громадян, навіть за наявності досить вагомих доказів їх вини. Досить часто в екстрадиції не зацікавлені й самі особи, що видаються. Це пояснюється відмінністю санкцій за вчинення одного й того ж кримінального правопорушення, які передбачені кримінальними законодавствами різних держав.

– проблема забезпечення секретності.

Через невпевненість у збереженні конфіденційності оперативної інформації правоохоронні органи взаємодіючих країн не завжди охоче йдуть на обмін наявної в них інформації, особливо коли є серйозні побоювання витоку цієї інформації, адже витік не тільки знизить ефективність зазначених операцій, а й поставить під загрозу життя оперативних працівників. Особливо неохоче йдуть на співпрацю з правоохоронними органами тієї держави, уряд якої є корумпованим.

– відсутність єдиного координуючого міжнародного органу.

Безумовно, однією з проблем міжнародного співробітництва в протидії організованій злочинності є відсутність єдиного центру управління та координації всіх операцій і дій, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю [220].

Під час проведення спільних операцій двома або кількома правоохоронними органами двох або декількох держав для виконання міжнародних договорів неминує «перетягування ковдри на себе». Не можна применшувати роль Інтерполу, проте функцій, якими він наділений, уже не вистачає для забезпечення плідної співпраці в боротьбі з організованою злочинністю. Необхідно розширити повноваження Інтерполу або створити самостійний міжнародний орган, який забезпечував би управління та координацію з проведення операцій, спрямованих на нейтралізацію транснаціональних злочинних груп [35].

У цілому, на нашу думку, на початку XXI століття міжнародне співробітництво в галузі попередження злочинності передбачає вироблення й здійснення спеціальних заходів організаційного, кримінально-правового та кримінального процесуального характеру, спрямованих на нейтралізацію причин та умов злочинності з метою збереження міжнародного правопорядку. Водночас

їх ефективність зумовлена тим, що міжнародне співробітництво має охоплювати й такі заходи, які не спрямовані спеціально на злочинність, а реалізуються в соціально-економічній, політичній, культурно-виховній та інших сферах. Такий підхід до розуміння змісту попередження злочинності в міжнародному масштабі дасть можливість розглядати його як цілеспрямовану й послідовну діяльність органів держав, посадових осіб та інститутів громадянського суспільства щодо відповідного впливу на злочинність і фактори, що зумовлюють її виникнення.

У зв'язку із цим необхідно виробити на рівні держав загальну концепцію протидії злочинності на основі об'єднання зусиль із впливовими неурядовими структурами, включаючи громадянське суспільство в цілому.

У формуванні міжнародно-правової основи боротьби зі злочинністю переважає підхід, заснований на реагуванні на ті чи інші прояви злочинних посягань. З урахуванням всіх обставин і появи нових видів кримінальних правопорушень (наприклад, ядерного тероризму) акцент має бути зміщений тільки з кримінальної репресії на весь спектр заходів протидії такого роду кримінальних правопорушень. Це є більш ефективним способом вирішення проблеми, який вже демонструють, наприклад, останні міжнародно-правові документи в зазначеній сфері (Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму, прийнята ГА ООН 13 квітня 2005 р.) і діяльність Міжнародної комісії з боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ).

Проведений аналіз цієї проблеми дає підстави стверджувати, що нині на міжнародному рівні існує конвенційний механізм з боротьби з організованою злочинністю, її фінансуванням і корупцією, що свідчить про якісно новий рівень розуміння й готовність світового співтовариства протидіяти цим небезпечним видам кримінальних правопорушень та транснаціональній злочинності в цілому. Здається необхідним створення дієвого механізму втілення вироблених міжнародним співтовариством норм у зазначеній сфері та побудова державної системи випереджального реагування на ситуації, що виникають унаслідок злочинної діяльності транснаціональної організованої злочинності. Необхідність об'єднання зусиль держав у боротьбі проти злочинності вимагає

інтернаціоналізації кримінального права й кримінальних процесуальних систем різних держав, більшої взаємодії між собою й міжнародним правом. У результаті спільних зусиль держав та міжнародних організацій повинні вироблятися універсальні, єдині поняття міжнародних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень міжнародного характеру, що включатимуться в національні законодавчі системи. Нині низка складів злочинів міжнародного характеру у внутрішніх законодавствах заснована на національних дефініціях.

На нашу думку, потрібні єдині нормативні визначення на міжнародному рівні, які обумовлені необхідністю створення єдиного правового простору, що й дозволить більш ефективно боротися із злочинністю в міжнародному масштабі.

Останнім часом міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю набуло таких нових рис, як планування й розширення спільних досліджень, створення системи контролю за їх реалізацією, що є перспективним напрямом у цій сфері.

У міжнародному співробітництві в галузі попередження злочинності й кримінального правосуддя не можна не враховувати такий важливий аспект, як регіональний. На багатосторонній основі була розроблена низка регіональних заходів у сфері боротьби зі злочинністю, однак жодна з міжнародних і регіональних угод поки не об'єдналася у всеосяжну систему міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Відсутність багатостороннього інтегрального підходу унеможлиблює розробку нових засобів міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, зокрема таких: обмін інформацією про виконання законів, контроль над міжнародними фінансовими операціями. Розширення регіонального правового простору послаблює ефективність зусиль світового співтовариства у зазначеній сфері. У зв'язку з цим, ефективним є координаційний підхід, за якого акцент робиться не на уніфікацію, а на узгодження різних систем. Безумовно, врахування певних особливостей національних правових систем є допустимим за умови, що вони не суперечать загально визнаним принципам і нормам міжнародного права.

Незважаючи на те, що за останні роки на різних рівнях зроблені значні кроки в об'єднанні держав в єдиний антикримінальний фронт, міжнародне співробітництво в цій сфері в цілому знаходиться на стадії становлення. Актуальним є питання про вироблення єдиної міжнародної антикримінальної політики, що включає в себе не лише міжнародно-правові механізми, а й широкий спектр заходів, спрямованих на попередження проявів транснаціональної злочинності. Являється, що прийняття нової Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності та тероризму має ознаменувати новий етап у формуванні такої політики на глобальному рівні.

Таким чином, на початку XXI ст. подолання транснаціональної злочинності має стати центром зусиль міжнародної спільноти, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю. Останні події в Україні лише підкреслюють необхідність підвищення рівня протидії злочинності. Для України участь у протидії транснаціональній злочинності має велике значення як у світлі завдання інтеграції України у світове співтовариство цивілізованих держав, так і для ефективного протистояння тероризму, сепаратизму й іншим формам транснаціональної злочинності, які нині активно проникають в усі сфери суспільно-економічного й політичного життя держави.

3.2 Інструменти активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

У методології кримінального судочинства вагомого значення набуває системний підхід до вирішення проблем доказування. Необхідність застосування системних знань зумовлена сучасними науково-технічними можливостями та доцільністю вдосконалення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [196]. В.П. Кузьмін своїх працях зазначав, що системність виявляється у всіх формах та на будь-яких рівнях об'єктивного світу [187].

Саме тому її пізнання передбачає використання всього розмаїття засобів методології. На думку К.М. Хайлова, основним змістом пізнання стають не стільки предмети або системи самі по собі, скільки їх взаємодія, баланс сил, факторів, процесів, тобто складний синтез знань про сукупність явищ. Варто при цьому зазначити, що кожна методологічна настанова передбачає характер знання, яке необхідно одержати, та спосіб його здобуття [215].

Під час проведення реформування кримінального судочинства виникла потреба в прогресивній побудові процесу досудового розслідування та кримінального провадження в суді з урахуванням нових технічних засобів та пристроїв.

Під впливом подальшого науково-технічного прогресу відбувається постійний розвиток теоретичних уявлень і законодавства, що регулює використання науково-технічних засобів у кримінальному судочинстві, а також практики їх застосування правоохоронними органами. Цей процес стосується усіх держав. Водночас є певні особливості цього процесу, а саме, проблеми у досудовому розслідуванні [221].

Доцільність технічного забезпечення в процесі доказування під час кримінального провадження є важливою методологічною умовою правильної орієнтації оцінки доказової інформації. Застосування технічних пристроїв під час досудового розслідування та судового розгляду висвітлювалось у працях В.Т.

Малярєнка, С.А. Суміна, Д. Жукова, В. Кампо та інших. Для методики використання технічних засобів та пристроїв не достатньо законодавчого закріплення та проведення інструктивного роз'яснення по їх застосуванню. Дане поняття потребує відповідного тлумачення ідеї дистанційної участі суб'єктів при здійсненні процесуальних дій в судовому розгляді або під час здійснення досудового розслідування.

Звертаємо увагу, що 01 червня 2011 року Україною був ратифікований Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах. Стаття 9 цього Протоколу передбачає проведення слухання справи за допомогою відеоконференції, якщо особа знаходиться на території однієї країни та має бути допитана у якості свідка або експерта судовими органами іншої країни, остання має право, якщо особисте прибуття особи на її територію є небажаним або неможливим, запросити проведення слухань у справі у такий спосіб. Сторони можуть на свій розсуд також застосовувати дані положення у відповідних випадках за згодою компетентних судових органів при дистанційній участі у кримінальному провадженні підозрюваного чи обвинуваченого. В такому випадку рішення щодо проведення відеоконференції та спосіб її проведення підлягають погодженню між зацікавленими державами відповідно до національного законодавства та міжнародних документів. При цьому варто враховувати, що провадження у такий спосіб за участю обвинуваченого або підозрюваного допускається лише за їх згодою. В ст. 10 Протоколу закріплена можливість проведення кримінального провадження також за допомогою телефонної конференції [126].

07 жовтня 2002 року була підписана Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, де в ст. 105 даної Конвенції передбачається використання відеозв'язку: «Компетентні Сторони при наданні правової допомоги мають право за взаємною згодою використовувати засоби відеозв'язку» [70]. Варто звернути увагу, що Конвенція передбачає використання такої технічної можливості відповідно до внутрішнього

законодавства країни. Оскільки раніше в законодавстві України дана форма співробітництва не передбачалась, то і Конвенція не була ратифікована.

Під інструментами активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопршень варто розуміти здійснення судового розгляду в режимі відеоконференції та проведення дистанційного досудового розслідування кримінальних правопорушень.

З прийняттям КПК України та прописаною позицією законодавця щодо можливості здійснення судового розгляду в режимі відео конференції дало змогу вирішити низку проблем, пов'язаних із забезпеченням участі сторін кримінального провадження в дослідженні доказів завдяки використанню технічних засобів не лише у рамках міжнародного співробітництва.

Стаття 232 КПК України говорить про можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, а конкретніше про:

– допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування, які можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин, необхідності забезпечення безпеки осіб, проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування, наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми;

– рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 КПК України – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення

лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує;

– використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки;

– допит особи у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими статтями 225-227 КПК України;

– впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом;

– якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії;

– якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті. Копія постанови може бути надіслана електронною поштою,

факсимільним або іншим засобом зв'язку. Службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення;

– проведення дистанційного досудового розслідування за рішенням слідчого судді здійснюється згідно з положеннями цієї статті та частинами четвертою та п'ятою статті 336 КПК України;

– якщо особа, яка буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи;

– хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису;

– особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати;

– слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора;

– за результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису;

– слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного;

– у разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит [83].

Відповідно до ст. 336 КПК України судове засідання теж може здійснюватися в режимі відеоконференції. Дистанційне судове провадження може здійснюватися у судах першої, апеляційної та касаційної інстанції, а також у Верховному Суді України під час кримінального провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду. Крім можливості проведення такого судового розгляду варто зупинитися також і на окремих аспектах такого розгляду, які містяться в даній статті, а саме:

– судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі, яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі неможливості безпосередньої участі суб'єкта кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин, необхідності забезпечення безпеки осіб, проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження, наявності інших підстав, визначених судом достатніми;

– суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує;

– застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена

можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Кодексом;

– якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання;

– якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому розташований суд, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною четвертою цієї статті. Копія ухвали може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Суд, що отримав доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати виконання зазначеного доручення;

– якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені частиною четвертою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи;

– хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису;

– особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати [83].

Як бачимо, застосування нових методів дослідження доказової інформації сприяє дотриманню розумних строків у кримінальному провадженні, однак практика реалізації законодавчих новел виявила окремі проблемні аспекти технічного забезпечення доказування. Першою проблемою, яка виникає при

дистанційному провадженні, це дотримання прав людини, яка бере участь у такому провадженні.

Така проблематика полягає в тому, що особа, по відношенню якої здійснюються такі процесуальні дії, відсутня та не може слідкувати за процесом їх проведення, що в якійсь мірі порушує її права. Важливим моментом в процесі досудового дистанційного розслідування або судового розгляду залишається оскарження таких процесуальних дій.

На думку Є. Желтухіна, системи відеоконференції успішно працюють у тих державах, у діяльності правоохоронних органів яких навіть не виникає питання про допустимість катувань, жорстокого поводження, де існує взаємна довіра та визначені стандарти роботи, де згода особи на використання відеоконференції не викликає сумнівів. Україна ж посідає третє місце за кількістю скарг до Європейського суду з прав людини, а тому не можна виключити можливість примусу в наданні такої згоди або підказок при проведенні, наприклад, впізнання з використанням відео конференції [194].

Аналізуючи статтю 232 КПК України, а саме про хід і отримання результатів слідчої дії, проведеної у режимі відеоконференції, виникає питання і про фіксацію процесуальних дій технічними засобами відеозапису.

При розгляді такого судового провадження виникають труднощі та питання про визначення місця фіксації, а саме: про місце проведення слідчої чи процесуальної дії, перебування особи, яка бере участь у дистанційному провадженні та необхідність фіксувати технічними засобами хід та результати слідчих дій у двох місцях одночасно.

Згідно Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) хід та результати процесуальних дій фіксуються судом, який розглядає справу, що нашоухує на сумніви, оскільки там не передбачно фіксацію ситуації в місці знаходження особи, де вона може перебувати в умовах, які не сприяють вільному свідченню [63]. Такий процес порушує права особи та дозволяє зробити відповідні висновки

щодо упущення важливих аспектів у проведенні слідчих і процесуальних дій при здійсненні судового розгляду в режимі відеоконференції.

Згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди використовують при розгляді справ практику Суду як джерело права, посилаючись на статтю 17. Це означає, що для пошуку відповідей необхідно дослідити позицію з даних питань саме Європейського суду з прав людини [195].

Європейський суд з прав людини вважає, що «фізична присутність обвинуваченого в залі суду є вкрай бажаною, але не є самоціллю: вона слугує більш важливій меті забезпечення справедливого розгляду вцілому» [196].

Стосовно встановлення особи в режимі відеоконференції, то воно також є проблематичним, оскільки безпосереднє дослідження документу здійснюється за місцем перебування особи, а не в суді під час кримінального провадження.

Що стосується підозрюваного, обвинуваченого, або інших осіб, які братимуть участь у дистанційному судовому провадженні їм обов'язково повинні вручити пам'ятку про їх процесуальні права та обов'язки, перевірити їх документи, що посвідчують особу, а також протягом такого судового засідання секретар, або розпорядник повинні перебувати з ними до закінчення цього судового засідання. Що стосується осіб, які перебувають за межами України і вони є учасниками такого судового процесу, то по відношенню до них здійснюються ті ж самі процесуальні дії, але на протязі судового засідання в режимі відеоконференції з ними перебуває представник того уповноваженого органу, юрисдикція якого поширюється на дану територію.

Виникає також питання про кількість захисників, які повинні бути у підозрюваного, обвинуваченого, які беруть участь у судовому розгляді в режимі відеоконференції в рамках даного кримінального провадження та місця їх перебування під час судового розгляду.

Беручи до уваги загальну судову практику ми знаємо, що у підозрюваного, обвинуваченого може бути не більше п'яти захисників на протязі всього судового процесу, або ж дані особи можуть відмовитися від захисників, якщо кримінальне

правопорушення не передбачає обов'язкової участі захисника. Розглядаючи питання проведення судового розгляду в режимі відеоконференції виникає необхідність у контролі за проведенням як слідчих (розшукових) дій, так і процесуальних. При дистанційному провадженні такий контроль з боку підозрюваного, обвинуваченого є неможливим, тому в такому випадку участь захисника у такому провадженні є обов'язковою. Постає питання про місце перебування захисника під час здійснення процесуальних дій по відношенню до підозрюваного, обвинуваченого. Ми вважаємо, що для недопущення порушення прав особи, здійснення контролю за проведенням слідчих (розшукових) дій та процесуальних при судовому розгляді в режимі відеоконференції участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення. В такому випадку захисник повинен бути присутнім при здійсненні усіх процесуальних та слідчих (розшукових) діях щодо свого підопічного та слідкувати за дотриманням процедури їх здійснення.

У статті 52 КПК України розглянуто обов'язкову участь захисника у таких випадках:

- участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного;
- інших випадках обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні:
 - щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років,
 - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;
 - щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру,
 - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

- щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права,
- з моменту встановлення цих вад;
- щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, - з моменту встановлення цього факту;
- щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування,
- з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;
- щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи;
- щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення;
- у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості – з моменту ініціювання укладення такої угоди [83].

На нашу думку, доцільно внести зміни в КПК України щодо обов'язкового залучення захисника при судовому розгляді в режимі відеоконференції та проведенні дистанційного досудового розслідування в п.7 ч.2 ст.52 КПК України та викласти в такій редакції: *«Щодо осіб, які беруть участь в судовому розгляді в режимі відеоконференції та здійсненні дистанційного досудового розслідування – з моменту прийняття відповідного рішення».*

Звісно, позитивна результативність здійснення судового розгляду в режимі відеоконференції і проведення дистанційного досудового розслідування має неабиякий успіх серед тих кримінальних проваджень, які діють в рамках міжнародного співробітництва. Це дозволяє як правоохоронним, так і судовим органам здійснювати процесуальні дії дистанційно та взаємодіяти з компетентними органами іноземних країн, не порушуючи при цьому ні нашого законодавства, ні іноземного.

Отже, при проведенні відеоконференції необхідно суворо дотримуватися умов надання ефективної правової допомоги, виходячи із серйозності пред'явленого обвинувачення. Надання захисника не є формальним рішенням, воно повинно супроводжуватися створенням належних умов для достатнього конфіденційного спілкування з підзахисним. Захисник зобов'язаний сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки та роз'яснювати підзахисному про хід процесуальних дій, в яких він безпосередньо приймає участь.

Дистанційна участь підозрюваного, обвинуваченого, у яких немає захисника в такому кримінальному провадженні, є порушенням права підозрюваного, обвинуваченого, або іншої особи на участь у дослідженні доказів. За наявності двох захисників один з них має бути присутнім у засіданні, інший – за місцем перебування підозрюваного, обвинуваченого.

Що стосується можливих скарг підозрюваного, обвинуваченого на фізичні вади, які перешкоджають його участі у відеоконференції, необхідно розглядати як умову, що не дозволяє здійснювати провадження у такому режимі, оскільки це призведе до простої формальності. Виходячи з цього, суддя зобов'язаний уточнити у підозрюваного, обвинуваченого, чи існують перешкоди для його участі у засіданні в режимі відеоконференції; перевірити достовірність його показань, а також переконатися у наданні йому відповідних технічних засобів (наприклад, слухового апарату). Законодавче врегулювання даного питання потребує належного методологічного тлумачення з метою поглиблення пізнавальних процесів з дотриманням прав і свобод людини [196].

Отже, під інструментами активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень слід вважати діяльність компетентних правоохоронних органів, яка спрямована на вирішення окремих питань, що виникають в ході надання міжнародної правової допомоги запитуючій країні. Під інструментами активізації ми вважаємо електронне кримінальне провадження, створення спільних слідчих груп, використання відеоконференцзв'язку

3.3 Удосконалення механізму міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження можна визначити як їх взаємодію відповідно до вимог, у порядку та на умовах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України, міжнародними договорами України чи на основі взаємності, погодженої з компетентними органами і посадовими особами іноземних держав або міжнародних організацій, здійснюваної за напрямками, передбаченими у КПК України та міжнародних актах, і у різних формах, на стадії досудового розслідування у зв'язку з розслідуванням та розкриттям кримінальних правопорушень [48].

Питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження досліджували у своїх роботах такі науковці, як О. І. Виноградова, М. І. Пашковський, В. М. Тертишник, Т. С. Гавриш, М. І. Смирнов, В. Т. Малярєнко, О. А. Михайленко, П. Д. Біленчук, В. М. Дьоміна, О. В. Гогусь, А. С. Сизоненко, М. П. Свистуленко та інші.

Під удосконаленням механізму міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень варто розуміти напрямок взаємодії Центрального органу України (Генеральна прокуратура України) з компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями, а також етапи, на які поділяється даний механізм та заходи, які проводяться на даних етапах.

Провівши аналіз останніх міжнародних договорів можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво держав набирає обертів саме у співпраці органів прокуратури, що дозволяє констатувати наявність проведення спільних розслідувань, створення спільних слідчих та слідчо-оперативних груп (ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) [101], ст. 63 Конвенції про правову допомогу і правові відносини по цивільних, сімейних та кримінальних справах (Кишинів, 07.10.2002 р.) [70], ст. 20 Другого

додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (Страсбург, 08.11.2001 р.).

Наказом Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва» від 11 лютого 2013 року № 8гн (далі – Наказ від 11.02.2013 року № 8гн) визначено, що головними напрямками взаємодії органів прокуратури України із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями є:

1) виконання у межах компетенції прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами про міжнародно-правове співробітництво під час кримінального провадження, зокрема щодо надання міжнародної правової допомоги, видачі осіб, перейняття кримінального провадження та з інших, передбачених такими договорами, питань;

2) проведення таких заходів міжнародного співробітництва, як зустрічей, переговорів, конференцій та семінарів, реалізація проектів і програм співпраці, у тому числі з метою європейської інтеграції, а також удосконалення механізмів та процедур надання правової допомоги й обміну досвідом, встановлення та розвиток контактів з компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями;

3) удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод, які стосуються компетенції прокуратури, та участі у підготовці міжнародних договорів України у галузі співробітництва під час кримінального провадження, а також чинного законодавства з цих питань [107].

На підставі укладених міжнародних угод та в рамках діяльності міжнародних організацій держав вирішуються різноманітні питання, а саме: узгодження національних законодавств у сфері протидії злочинності, надання міжнародної правової допомоги здійсненні розслідування кримінальних правопорушень, виконання запитів про екстрадицію; про взаємодію правоохоронних органів при здійсненні спільного досудового розслідування, створення єдиних інформаційних баз даних про кримінальні правопорушення, а також про самих правопорушників.

В залежності від кількості учасників укладені договори у сфері протидії злочинності, поділяють на двосторонні і багатосторонні. Як можемо зауважити, основну кагорту договорів становлять двосторонні договори. Порядок їх укладення, дотримання, припинення дії регулюється Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 року і Віденською конвенцією про прав договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року. Як правило, двосторонні договори, у більшості випадків, стосуються наданню міжнародної правової правової допомоги у кримінальних, цивільних та сімейних провадженнях.

Аналіз ратифікованих Україною міжнародних універсальних конвенцій, дво- та багатосторонніх договорів свідчить про високий рівень міжнародних стандартів діяльності органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Позитивним є підхід до формування положень КПК України та нормативно-правових актів, що визначають процесуальну складову міжнародного співробітництва, зокрема завдяки наявності в КПК України окремого розділу «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», що сприяє уніфікації досліджуваної сфери діяльності .

Враховуючи підхід міжнародної спільноти, КПК України, порівняно з КПК України 1960 року, передбачив можливість створення та діяльності спільних слідчих груп. Ст. 571 КПК України передбачає, що для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи. Для цього Генеральна прокуратура України розглядає і вирішує дане питання за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав. У випадку позитивного вирішення питання щодо створення спільної слідчої групи її члени взаємодіють між собою під час кримінального провадження, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманими відомостями. Необхідні

слідчі та інші процесуальні дії вживаються членами спільної слідчої групи держави, на території якої вони провадяться. Координація діяльності такої групи здійснюється ініціатором спільної слідчої групи або одним із її членів [49]. Вважаємо, що доцільно в КПК України прописати також правове становище керівника такої слідчої групи, яким міг би бути член слідчої групи держави-ініціатора її створення.

У нормах чинного КПК України існує прогалина у зв'язку із відсутністю вказівки на порядок та строки організації прийняття особи, що екстрадується, на території України. Також відсутня вказівка на цей порядок у підзаконних нормативно-правових актах [49].

Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства від 29 червня 1999 року № 43/5/22/103/512/326/73У, що діяла до набрання чинності КПК України, закріплювала, що у випадку надходження від відповідного органу іноземної держави згоди на видачу розшукуваної особи і повідомлення про її затримання чи арешт Генеральна прокуратура України направляє Міністерству внутрішніх справ України та Державному департаменту України з питань виконання покарань (далі ДПУ) доручення про організацію прийому цієї особи та тримання її, у разі потреби, під вартою. У дорученні також повідомлялося адреса етапування заарештованого та орган, у провадженні якого перебуває справа щодо цієї особи [64]. Таким чином, доцільно закріпити або у КПК України, або в окремому нормативному акті (положення, інструкція тощо) порядок та визначити коло суб'єктів, які забезпечують належне прийняття та переміщення особи, яка видається у зв'язку із вчиненням

Ще одним напрямом діяльності органів прокуратури при наданні міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні є перейняття кримінального провадження, процедура якого нині є спрощеною, порівняно із КПК України 1960 року, що підвищує її ефективність.

Потрібно акцентувати увагу на слухному підході КПК України до питання забезпечення дотримання розумності строків на етапі підготовки та направлення

клопотання про перейняття кримінального провадження із відповідними додатками. Власне підготовка передачі кримінального провадження можлива лише за умови виконання можливих процесуальних та слідчих дій на території запитуючої держави [49].

На момент підготовки та передачі клопотань подальше провадження досудового розслідування є неможливим, у зв'язку із чим, виникає потреба зупинити перебіг строків провадження. КПК України 1960 року статтею 206, де передбачалися підстави зупинення досудового слідства, не містив правових підстав зупинення провадження у таких випадках. Тому на практиці до передачі кримінального провадження вживалися заходи не для зупинення, а з метою продовження строків досудового розслідування [174].

Дану проблему виправив чинний КПК України, передбачивши, що досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особи про підозру вмотивованою постановою прокурора або слідчого за погодженням із прокурором у разі, якщо наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва [49].

Вивчення правового механізму реалізації перейняття кримінального провадження свідчить про необхідність при вирішенні питання перейняття кримінального провадження гарантувати підозрюваному чи обвинуваченому органами прокуратури України можливості впливати на хід процедури та захищати свої права та інтереси. Тому доцільно передбачити порядок, при якому прокурор виносить постанову про передачу кримінального провадження, з якою ознайомлювалися б учасники процесу, інтереси яких вона зачіпає, із роз'ясненням підстав передачі провадження іноземній державі і їх права учасників, у тому числі право заперечувати проти передачі кримінального переслідування. Після проведення вказаної процесуальної дії посадова особа органів прокуратури, що здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, може здійснювати подальшу підготовку клопотання про перейняття кримінального провадження.

Варто також розглянути правий статус органів прокуратури як суб'єкта міжнародного співробітництва, адже у Законі України «Про прокуратуру» відсутня така норма.

Зауважимо, що комплексний аналіз характерних особливостей діяльності органів прокуратури у сфері міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях, що включає в себе і виконання запитів у межах надання міжнародної правової допомоги і взаємодію по окремих напрямках розслідування кримінальних правопорушень з метою виявити проблеми і недоліки та шляхи їх вирішення у КПК України, дозволить підвищити якість процесуальної діяльності органів прокуратури України у боротьбі із внутрішньою та транскордонною злочинністю.

Співробітництво між державами у кримінальних провадженнях здійснюється задля досягнення цілей правосуддя. Воно може існувати як на стадії досудового розслідування і судового розгляду кримінального провадження, так і після набрання законної сили рішенням (вироком) суду, і має багато аспектів.

Форми такого співробітництва є різноманітними, основні з яких: надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, яка полягає у проведенні процесуальних дій, оскільки під час розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень часто виникає потреба у збиранні за кордоном доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів, проведення обшуку, експертиз, судового огляду, вилучення та передачі предметів, вручення та пересилання документів тощо; – видача правопорушників для притягнення до кримінальної відповідальності або для виконання вироку суду; це – передача засуджених осіб для подальшого відбуття покарання; це – арешт, пошук та конфіскація доходів, отриманих злочинним шляхом (де держави, зокрема, зобов'язуються розглядати відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, як кримінальне діяння; надавати допомогу у проведенні розслідування та вживати прелімінарні заходи: заморожувати банківські рахунки, накладати арешт на власність з метою запобігання її приховування; конфіскувати засоби і доходи,

отримані злочинним шляхом (або майно, вартість якого відповідає вартості доходів) та інші.

Слід зазначити, що наявність міжнародного договору є обов'язковою умовою при вирішенні питань про видачу осіб, про передачу засуджених осіб. Так відповідно до статті 10 Кримінального кодексу іноземці можуть бути видані для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду або передані для відбування покарання, якщо така видача або передача передбачена міжнародними договорами України.

Відповідно до статті 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників та відповідних статей двосторонніх міжнародних договорів про видачу держави зобов'язані видавати одна одній осіб, які перебувають на їх території і які розшукуються компетентними органами держави, на території якої особа вчинила злочин, для притягнення до кримінальної відповідальності або для приведення обвинувального вироку, який набрав законної сили, до виконання [57].

Видача особи здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, за вчинення яких передбачається покарання у виді позбавлення волі на строк не менше одного року або більш тяжке покарання.

Видача з метою приведення вироку суду до виконання проводиться, як правило, якщо особу засуджено до позбавлення волі на строк не менше шести місяців або більш тяжкого покарання. Однак, нижня межа призначеного покарання має становити чотири місяці.

Іншими словами, видача – це процес передачі злочинця у відповідності з нормами міжнародного права іншій державі для застосування кримінального покарання.

Умови, за яких держава може відмовити у видачі правопорушників, передбачені у відповідних статтях Європейської конвенції та двосторонніх міжнародних договорах.

В Україні питання про видачу вирішуються при поєднанні територіального принципу (місця вчинення кримінального правопорушення і місця знаходження

злочинця) і громадянства цієї особи. Вирішальним для видачі вважається принцип громадянства.

Згідно статті 25 Конституції України громадянин України не може бути вигнаний за межі України або бути виданий іншій державі [76].

Принцип громадянства знайшов своє відображення і в Кримінальному кодексі України, де сказано, що громадяни України і особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України, не підлягають видачі іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду (пункт 1 статті 10 Кодексу).

Невидача власних громадян не означає, що вони залишаються безкарними. Кожна держава за проханням іншої держави зобов'язана порушити або перейняти відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування щодо свого громадянина, підозрюваного у скоєнні кримінального правопорушення на території іншої держави.

Правовою підставою для здійснення такої процедури у відносинах з європейськими державами є Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 року, в рамках СНД – Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 року (так звана Мінська конвенція) та деякі двосторонні міжнародні договори, як, наприклад, Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 року.

Передача виконання вироку, яким особа була засуджена на території іншої держави за вчинене кримінальне правопорушення, але unikнула покарання шляхом втечі до держави свого громадянства. Така можливість передбачена Європейською конвенцією про міжнародну дійсність кримінальних вироків, 1970 року та Додатковим протоколом до Конвенції про передачу засуджених осіб 1997 року (ст.2 Протоколу), а також передача виконання вироку на підставі Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками 1964 року.

Слід зазначити, що законодавством в Україні визначено два центральних органи по виконанню вищезазначених європейських конвенцій у сфері кримінального судочинства (а саме, про передачу провадження у кримінальних справах; про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом; про видачу правопорушників; про взаємну допомогу у кримінальних справах): Міністерство юстиції України – на етапі судового розгляду кримінальної справи і Генеральна прокуратура України - на етапі досудового розслідування [83].

Крім того, Міністерство юстиції виконує функції центрального органу з реалізації Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, а також Конвенції про передачу засуджених осіб та Протоколу до неї.

Хочемо зазначити, що розвиток двосторонніх міждержавних відносин з іншими країнами, приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів сприяє як покращенню співпраці правоохоронних органів різних країн у розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень, так і підвищенню світового статусу України як європейської держави.

Поряд із цим актуальним є дискутування тих положень, що закріплені в КПК України щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та ролі у ньому органів прокуратури.

Органи прокуратури із набуттям чинності КПК України реалізують у кримінальних провадженнях, у тому числі під час міжнародного співробітництва, функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням, наглядаючи за дотриманням законодавства під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Нагляд за законністю та організацією напрямів такої діяльності у 2012 році здійснювався Генеральною прокуратурою України через Головне управління міжнародно-правового співробітництва, утворене 11 квітня 2012 року, що включало в себе 2 управління (управління міжнародного співробітництва та

зв'язків, управління правової допомоги та екстрадиції) та організаційно-методичний відділ. У складі управління міжнародного співробітництва та зв'язків діяло 3 відділи: відділ міжнародного співробітництва, відділ міжнародних зв'язків та відділ перекладів. До складу управління правової допомоги та екстрадиції входило 2 відділи: відділ правової допомоги та відділ екстрадиції [218]. Нині це управління має назву Головне управління міжнародно-правових зв'язків та європейської інтеграції Генеральної прокуратури України [219].

Отже, на нашу думку, під удосконаленням механізму міжнародного співробітництва під час кримінального провадження слід вважати взаємодію правоохоронних органів з іноземними компетентними органами, а також розроблення інструкції щодо забезпечення належного функціонування спільних слідчих груп у процесі виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги.

Висновки до розділу 3

Проблемою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є відсутність багатостороннього інтегрального підходу, що унеможлиблює розробку нових засобів міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, зокрема таких: обмін інформацією про виконання законів, контроль над міжнародними фінансовими операціями. Розширення регіонального правового простору послаблює ефективність зусиль світового співтовариства у зазначеній сфері.

Встановлено, що під інструментами активізації міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень слід вважати діяльність компетентних правоохоронних органів, яка спрямована на вирішення окремих питань, що виникають в ході надання міжнародної правової допомоги запитуючій країні. До них віднесено: електронне кримінальне провадження, створення спільних слідчих груп, використання відеоконференцзв'язку.

Створення інструкції про діяльність спільної слідчої групи щодо надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження є позитивним моментом у співпраці правоохоронних органів. Розроблено механізм взаємодії правоохоронних органів, а саме в частині: створення спільної слідчої групи, обрання керівника спільної слідчої групи, звітування органу, який контролює процес проведення досудового розслідування на обумовленій території, порядок проведення слідчих (розшукових) дій на території іншої держави, дотримання національного законодавства іноземної держави, якщо воно не суперечить вітчизняному законодавству тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано і висвітлено такі основні положення, висновки та рекомендації, що спрямовані на вдосконалення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема:

1. На основі проведеного аналізу дослідження процесу виникнення та формування інституту міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень автором виділено 6 періодів, а саме: 1) з найдавніших часів до кінця XVII століття (договори між Англією та Шотландією (1174 рік), Паризький трактат (1303 рік), Союзний договір між Францією і Іспанією (1612 рік), Вестфальський договір (1648 рік), Соборне уложення (1649 рік) та інші); 2) XVIII – початок XIX ст. (договір США та Великобританії (1734 рік), Ам'єнський договір (1802 рік), договори, спрямовані проти суб'єктів військових злочинів та інші); 3) з 1833 року до закінчення Першої світової війни (Бельгійський Закон про екстрадицію (1833 рік), Версальський мирний договір (1919 рік), Паризька мирна конвенція 1919 (рік) та інші); 4) 1919-1945 роки (поширення практики укладання двосторонніх договорів); 5) 1945 – початок 1990 року (боротьба зі злочинами проти миру та безпеки людства (Загальна декларація прав людини (1948 рік), Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 рік), Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 3314 (1974 рік) та інші); 6) 1990-ті роки і по сьогодні (Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1993 рік), Конвенція про кіберзлочинність (2001 рік) та інші).

2. Представлено власне визначення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, під яким розуміється конкретно обумовлена активна співпраця правоохоронних органів різних держав щодо ефективного розслідування кримінальних правопорушень, яка реалізується у різних формах та зроблено висновок про суперечливість окремих засад міжнародного співробітництва

під час кримінального провадження та зазначено, що жодна держава у сфері міжнародного співробітництва при наданні взаємної правової допомоги у кримінальному провадженні не може примусити іншу застосувати іноземне процесуальне законодавство.

3. Запропонована доцільність здійснення досудового розслідування та судового розгляду в режимі відеоконференції та з використанням мобільних портативних пристроїв для ведення «електронного» кримінального провадження. Визначено можливість доступу до баз даних та безперешкодної перевірки інформації про конкретного суб'єкта кримінального правопорушення, а також під час перебування на місці події, відразу внести всі знайдені докази до банку інформації по вже конкретному кримінальному провадженню. Це дасть змогу запобігти втраті або пошкодженню доказів, що містять криміналістично значиму інформацію для кримінального провадження.

4. Обгрунтовано необхідність у визначенні чіткого механізму створення та діяльності спільних слідчих груп в окремому нормативно-правовому документі. Розглянуто питання щодо надання міжнародної правової допомоги під час здійснення досудового розслідування за запитом іноземної держави, а також спектр повноважень та прав іноземних компетентних органів при здійсненні процесуальних дій на території України. Визначено, що порядок надання міжнародної правової допомоги не має конкретного механізму співпраці з іноземними правоохоронними органами.

5. На основі аналізу законодавства оптимізовано інститут екстрадиції, а саме доповнено перелік документів, необхідних для формування клопотання про екстрадицію запитуваної особи у статті 575 КПК України копією письмового повідомлення про підозру особі та добровільності згоди підозрюваного, обвинуваченого на використання спрощеного порядку видачі особи запитуючій державі.

6. Автором зроблено висновок, що в укладених договорах за роки незалежності України з іншими державами, наявні положення про розшук особи та її попередній арешт. Обгрунтовано, що міжнародний розшук особи, яка

вчинила кримінальне правопорушення на території України, є окремою формою міжнародного співробітництва та встановлено доцільність доповнення чинного КПК України з приводу даного питання.

7. Встановлено недоліки здійснення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема: надсилання запиту про оголошення особи у міжнародний розшук, запиту про надання міжнародної правової допомоги, запиту про видачу (екстрадицію) особи та порядку перейняття кримінального провадження.

8. Виокремлено інструменти активізації міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: спрощений порядок видачі особи (екстрадиції), створення спільних слідчих груп для здійснення ефективного досудового розслідування, використання можливостей електронного кримінального провадження для міждержавного обміну інформацією, можливість застосування дистанційного досудового розслідування по окремому кримінальному провадженні, що потребує міжнародної правової допомоги.

9. З метою формування єдиної і несуперечливої концепції міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, запропоновано доповнити КПК України положенням щодо створення та забезпечення належного функціонування спільних слідчих груп у процесі виконання запиту міжнародну правову допомогу, де запитуючою стороною є Україна, та забезпечення участі захисника при здійсненні процесуальних дій в режимі відеоконференції тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверин Д.Д. Процессуальные вопросы сотрудничества органов юстиции социалистических государств. Исполнение решений и поручений иностранных судов / Д.Д. Аверин // М.:Моск. ун-т.–1963.–С.4.
2. Алєнін Ю.П., Пашковський М.І. Міжнародне співробітництво у боротьбі з тероризмом / Ю.П. Алєнін, М.І. Пашковський // Актуальні проблеми держави і права. – Вип.. 8. - Одеса, 2000. – С. 63-70.
3. Аль-Захарна Салім Мухаммед Сааді. Міжнародний кримінальний суд : важливий інструмент у боротьбі із міжнародною злочинністю / Аль-Захарна Салім Мухаммед Сааді // Право України. – 2000. – № 10. – С. 120–123.
4. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы : [монография] / Антипенко В. Ф. ; НАН Украины. Ин-т гос. и права им. В. М. Корецкого. – К. : ЮНОНА-М, 2002. – 723 с.
5. Антонюк А.Б. Правове регулювання надання міжнародної допомоги: проблеми та напрями вдосконалення / А.Б. Антонюк // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2013. –№4. – с. 234–239
6. Ахтирська Н.М. Застосування відеоконференції у кримінальному судочинстві крізь призму практики Європейського суду з прав людини № 2 (31), 2013 року офіційний веб-портал <http://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/48733/>
7. Афанасіаді Д.М. Напрямки взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру / Д. М. Афанасіаді // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 52–58.
8. Бандурка О. М. Інтерпол : Міжнародна організація кримінальної поліції : [наук.-практ. посіб.] / Бандурка О. М. – Х. : Основа, 2003. – 324 с.
9. Бастрыкин А.И. Взаимодействие советского уголовно-процессуального права и международного права / А.И. Бастрыкин/. – Л.: Изд-во ЛГУ.- 1986. – 135 с.

10. Бастрыкин А.И. Процессуальные проблемы участия СССР в международной борьбе с преступностью. – Л., 1985. – 100 с.

11. Баулін О.В. Використання науково-технічних засобів під час досудового розслідування Криміналістичний вісник № 1 (19), 2013 С. 88-93.

12. Беспалова О. І. Інформаційне забезпечення міжнародної діяльності ОВС України у боротьбі з торгівлею людьми / О. І. Беспалова // Міжнародне співробітництво ОВС у боротьбі з транснаціональною злочинністю : тези доп. Міжнар. наук.-теорет. конф., (Київ, 24 берез. 2010 р.) / редкол. : М. Г. Вербенський, В. Я. Горбачевський, Є. М. Моїсеєв, О. М. Джужа [та ін.]. – К., 2010. – С. 28–30.

13. Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. – М.: Наука, 1989. – 240 с.

14. Бельсон Я.М. Международная организация уголовной полиции (Интерпол): Учебное пособие. – М., 1981. – 76 с.

15. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. С. Березняк. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с

16. Березняк В.С. Сучасні тенденції розвитку та застосування екстрадиції: європейський ордер на арешт / В.С. Березняк // Право України. – 2006. – № 11. – С. 149-152.

17. Березняк В.С. Спрощена процедура екстрадиції в Україні: проблеми та перспективи / В.С. Березняк // Право і суспільство. – 2011.– № 2.– С. 213-218.

18. Бекашев К.А. Международное публичное право: Учебник / Под ред К.А. Бекашева // - М.-2003.- С. 640

19. Бекашев К.А. Міжнародні організації в боротьбі зі злочинністю / К.А. Бекашев // [Електронний ресурс].- Міжнародне публічне право.- Режим доступу: <http://rua.pp.ua/mejdunarodnoe-publichnoe-pravo.html>

20. Биленчук П. Д. Транснациональная преступность : состояние и трансформация : [учеб. пособие] / Биленчук П. Д., Еркенов С. Е., Кофанов А. В.; под ред. П. Д. Биленчука. – К. : Атика, 1999. – 272 с.

21. Богатырев А. Г. Международное сотрудничество государств по борьбе с преступностью : [учеб. пособие] / Богатырев А. Г. – М. : МВШМ МВД СССР, 1989. – 62 с.

22. Бородин С. В. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью : (Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями) / С. В. Бородин, Е. Г. Ляхов. – М. : Междунар. отношения, 1983. – 200 с.

23. Блажівський Є.М., Грошевий Ю.М., Дьомін Ю.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків. - 2012. – 664 с.

24. Блажівський Є.М., Козьяков І. М., Толочко О.М. Актуальні питання кримінального процесу України [текст]: навч. посіб. / [Є.М. Блажівський, І. М. Козьяков, О.М. Толочко, С.С. Мірошніченко, Г.П. Власова та ін.]; за заг. ред. Є.М. Блажівського. – Національна академія прокуратури України; Центр учбової літератури. – 2013. – 304 с.

25. Блищенко И. П., Каламкарян Р. А., Карпец И. И. Международное уголовное право / И. П. Блищенко, Р. А. Каламкарян, И. И. Карпец и др. – М. : Наука, 1995. – 172 с.

26. Броунли Я. Международное право: В 2-х кн. Кн. 2 / Пер. с. англ. к. ю. н. С. Н. Андрианова; Под. ред. чл.-кор. АНШР Г. Ч. Тункина. – М.: Прогресс, 1977. – 510 с.

27. Валеев Р. М. О понятии выдачи преступников в современном международном праве /Р. М. Валеев // Советский ежегодник междунар. права, 1974. – М., 1976. – С. 207–214.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови: укл. і ред. Т.В. Бусел. – Ірпінь-Перун. - 2002. – С. 1170.

29. Виноградова О.І. Врегулювання надання правової допомоги за відсутності міжнародного договору у проекті Кримінально процесуального кодексу України/ О. І. Виноградова // Вісник Академії адвокатури України. - 2006. - Вип. 5. - С. 89-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2006_5_12

30. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: Дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. – Харків, 2000. – 230 с.

31. Виконання міжнародних договорів України у сфері кримінального судочинства.– офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України <http://old.minjust.gov.ua/9601>

32. Вихрист С.М. Видача осіб в аспекті співвідношення міжнародного та національного права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / С.М. Вихрист.–Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. –17 с. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03vsmmnp.zip>

33. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року [Електронний ресурс].– режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118

34. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року[Електронний ресурс].– режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/vijdjayuchim-v-ukrainu/normativno-pravovi-akti-ukraini-z-pit/62493.html>

35. Вікіпедія [Електронний ресурс].– режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki/Співпраця>

36. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво у боротьбі з торгівлею людьми / А. В. Войціховський // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. — 2013. — № 1077, вип. 15. — С. 148-152

37. Войцеховський А.В. Міжнародне співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю / А.В. Войцехівський // Вісник ХНУВС.– 2011. –№ 4 (55) – с. 96-103.

38. Волженкина В. М. Оказание правовой помощи по уголовным делам в сфере международного сотрудничества : [учеб. пособие] / Волженкина В. М. – СПб. : Санкт-Петерб. юрид. ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 1999. – 111 с.

39. Волеводз О. Г. Правовые и методические основы деятельности органов предварительного следствия России по розыску, аресту и обеспечению конфискации за рубежом денежных средств и имущества, полученных преступным путем : дисс. ... к.ю.н. – М., 1999. – 223 с.

40. Гавриш Т. С. До питання щодо організаційно-правових форм міжнародного співробітництва у галузі правової допомоги у кримінальних справах / Т. С. Гавриш // Вісник Хмельниц. ін-ту регіон. управ. та права. – 2003. – № 3–4 (7–8). – С. 252–258.

41. Гавриш Т. С. Теорія та практика міжнародної правової допомоги в кримінальних справах (проблеми сучасного співробітництва України) : монографія / Т. С. Гавриш. – Х.: Право, 2006. – 192 с.

42. Гавриш Т. С. Кримінально-процесуальні аспекти міжнародного співробітництва України у галузі надання правової допомоги в кримінальних справах [Електронний ресурс] /Т. С. Гавриш. – Режим доступу: <http://alibi.org.ua/index.php?fid=36&id=366682>.

43. Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. – М.: Изд-во “Международные отношения”, 1972. – 167 с.

44. Галенская Л. Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью : [монография] / Галенская Л. Н. – Л. : ЛГУ, 1978. – 86 с.

45. Гардоцкий Л. Международное сотрудничество по уголовным делам (Социалистическая законность) / Л. Гардоцкий // – 1979. – № 6. – С. 61-63.

46. Говійко Є. А. Структура та функції міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол / Є. А. Говійко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал. – К., 2011. – № 4. – С. 232–237.

47. Гончаренко В.Г., Нор Т.В., М.Є. Шумило Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – Київ.- 2012. – 1224 с.
48. Горбулін В. П. Актуальні проблеми протидії тероризму та злочинності в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. Вип. 13. / за заг. ред. академіка НАН України, докт. техн. наук В. П. Горбуліна. – К. : Нац. акад. СБ України, 2005. – 268 с.
49. Гула Л.Ф. Міжнародне співробітництво у протидії злочинам, що вчиняються організованими злочинними групами http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/hula_1.pdf С. 302-307
50. Гребенюк В.М. Договірні відносини України у сфері взаємодопомоги у кримінальних справах: Автореф. дис. ...канд. юрид наук: 12.00.11. – К., 1997.
51. Грошевий Ю. Допит у рамках міжнародного співробітництва: окремі аспекти. / Ю. Грошевий, І. Тітко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 4. – С. 12
52. Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; [за заг. ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О. Г. Шило]. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
53. Данкович Н.О. Напрями вдосконалення міжнародного співробітництва органів прокуратури в кримінальному провадженні в Україні Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), 2(65) 2014.– С. 101-106.
54. Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників від 21 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу :
55. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/076_013.
56. Договор между Союзом Советских Социалистических Республик и Алжирской Народной Демократической Республикой о взаимном оказании

правової допомоги от 23 февр. 1982 г. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/012_002

57. Договір між Союзом Радянських Соціалістических Республік і Народною Демократическою Республікою Йемен о правової допомоги по громадянским и уголовным делам от 06 дек. 1985 г. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887_003.

58. Договір між Союзом Радянських Соціалістических Республік і Федеративной Народною Республікою Югославией о правової допомоги по громадянским, семейным и уголовным делам от 24 февр. 1962 г. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу к ресурсу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/891_001.

59. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22 липня 1998 року

60. Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 04.11.2003 року // [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

61. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 27.02. 2001 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws>

62. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право: Практикум / Дмитрієв А. І., Дмитрієв А. І., Мацко А. С., Муравйов В. І.; Відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, А. В. Губерський - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 352 с.

63. Дріжчаний В., Павличенко О., Уманський О. Міжнародне співробітництво України у правовій сфері: Зб. міжнародних документів / упоряд. В. Дріжчаний, О. Павличенко, О. Уманський. – Харків.- 1998. – 217 с.

64. Жаровська Г.П. Міжнародно-правові засади боротьби з транснаціональною злочинністю: проблеми та перспективи. Альманах міжнародного права.- випуск №6 с. 90-100.

65. Желтухин Е. Видеоконференцсвязь: требование времени или повод для злоупотреблений? / сч Е. Желтухин // Судебно-юридическая газета. - 2012. - № 32 (150). - С.5

66. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року // Офіційний вісник України. – 2004. – 16 липня. – № 26. – Ст. 1735.

67. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 року з двома додатковими протоколами, ратифіковані Законом України від 16 січня 1998 року № 43/98-ВР

68. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. Прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 р. // Права людини: Збірник документів / Укл. В.С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. – Харків: Ун-т внутр. Справ, 1997. – С. 58-76.

69. Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року

70. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квіт. 1959 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_036.

71. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини : прийнята Радою Європи 04 листоп. 1950 р. // Права людини: зб. док. / укл. В. С. Семенов, О. Н. Ярмиш [та ін.]. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 58–76.

72. Закон України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс].– режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>

73. Закону України «Про міжнародні договори України» від 29. 06. 2004 р.

74. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»

75. Звирбуль В.К., Шупилов В.П. Выдача уголовных преступников. – М., 1974. – 102 с.

76. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – К. : Фенікс, 2006. – 800 с.

77. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) від 15 листопада 2012 року №155 державна судова адміністрація України
[http://dsa.court.gov.ua/userfiles/155\(1\).doc](http://dsa.court.gov.ua/userfiles/155(1).doc)

78. Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства від 29.06.1999 року [Електронний ресурс].– режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0446-99>

79. Ігнатенко В. В. (Розшук та забезпечення конфіскації майна в механізмі співробітництва держав у боротьбі зі злочинами

80. Історія держави і права України. Частина 1: Підруч. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 ч. / А. Й. Рогожин, М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко та ін.; За ред. члена-кореспондента Академії правових наук України А. Й. Рогожина. - К.: Ін Юре. - 1996. - 480 с.

81. Калачова О. М. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні України / О. М. Калачова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2015. - Вип. 1. - С. 75-85. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2015_1_10.

82. Калганова О. А. Процесуально-правові засади участі іноземних громадян у кримінальному судочинстві України : монографія / О. А. Калганова. – Ірпінь, 2009. – 154 с.

83. Карпенко М. І. Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства: наказ міністра юстиції України Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Верховного Суду України, Державної податкової адміністрації України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29 червня 1999 року № 43/5/22/103/512/326/73 [Електронний ресурс]

/ Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0446-99> (не діє).

84. Карпов О. Н. (Використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців

85. Кісілюк Е. М., Грищук Г. М. Правова природа видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення./ Е.М. Кісілюк, Г.М. Грищук//.- 2015.-с. 67-73

86. Когутич І. І. Міжнародно-правова допомога та співробітництва у кримінальному судочинстві України : посібник / І.І. Когутич. – Л. : Тріада плюс, 2005. –548 с.

87. Козьяков І. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням...: досвід зарубіжних країн Збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України від 26 квітня 2013 року.- Київ. - с. 28-30.

88. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року // Офіційний вісник України. –2011. – № 41. – Ст. 3374.

89. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція), ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 року № 240/ВР

90. Конвенция о праве международных договоров от 23.05.1969 г. // Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога (книга 1). Збірник документів. - К.: Юрінком, 1996. - 1184 с.

91. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11. 2001 року.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_575

92. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 року.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

93. Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання від 10.12.1984 року

[Електронний ресурс].– режим доступу
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_085

94. Конвенції про охорону персоналу ООН та зв'язаного з нею персоналу від 1994 року [Електронний ресурс].– режим доступу
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_025

95. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року

96. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 15 трав. 2014 р.) [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:

97. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws-/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

98. Коняхин В. Институт экстрадиции: уголовно-правовая регламентация / В. Коняхин // Законность. – 2005. – № 1. – С. 17–20.

99. Кузьмічов В.С. Розслідування злочинів: міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Кузьмічов, Ю. М. Чорноус ; Міністерство освіти і науки України. - К. : КНТ, 2008. - 448 с. - Бібліогр.: с. 315-319

100. Культенко О. І. Роль працівників НЦБ Інтерполу в Україні у здійсненні міжнародного розшуку та екстрадиції/ О. І. Культенко // Вісник Акад. управ. МВС. – 2009. – № 1. – С. 167–178.

101. Курко М.Н., Чернега В.П. Процесуальні особливості розслідування злочинів, вчинених іноземними громадянами на території України та громадянами України на території інших держав. – К.: РВВ МВС України, 1995. – 156 с.

102. Кравчук С. Міжнародне співробітництво Генпрокуратури / С. Кравчук // Юридична газета. – № 12. – 2003. – С. 4–5.

103. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року.

104.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI / [Електронний ресурс] /Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

105.Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

106.Кримінальний кодекс України.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

107. Лисенко В.В. Міжнародне співробітництво податкової міліції України у здійсненні протидії податковим злочинам / В. Лисенко // Підприємництво, господарство і право.–2002.–№3.–С. 104.

108.Лукашук И.И., Наумов А.В. Выдача обвиняемых и осужденных в международном уголовном праве: Учебно-практическое пособие. – М.: “Российский юрид. издат. дом”, 1998. – 160 с.

109.Луньова О. С. Процесуальні повноваження поліцейських у кримінальному провадженні в Англії та США. - Вісник ХНУВС. - 2014. - № 2 (65).- с.81-89.

110.Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України про розслідуванні злочинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / І.В. Лешукова. – Київ.- 2004. – 20 с.

111.Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародної співпраці слідчих // <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=3097&chapter=1>

112.Лешукова І.В. Історико-правовий огляд діяльності Інтерполу // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2001. – Спецвипуск. – С. 11–16.

113.Лешукова І.В. Організація міжнародного розшуку в системі Інтерполу // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Вип. 18. – С. 60–64.

114. Лешукова І.В. Поняття і правові основи міжнародного розшуку злочинців, який здійснюється в системі Інтерполу // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 22. – С. 44–49.

115. Лешукова І.В. Кримінально-процесуальні проблеми взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами країн СНД у боротьбі зі злочинними співтовариствами // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 10. – С. 129–132.

116. Ляшук О.М. Особливості міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України: дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. – Ірпінь.- 2015. – 238 с.

117. Ляшук О. М. Використання електронних баз даних як фактор сприяння міжнародному розшуку осіб / О. М. Ляшук, П. В. Цимбал // Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 груд. 2014 р.). – Харків, 2014. – С. 51–52.

118. Ляшук О. М. Міжнародний розшук як одна із форм міжнародного співробітництва держав / О. М. Ляшук // Право і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 282–287.

119. Ляшук О. М. Процесуальні аспекти надсилання запиту про міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України / О. М. Ляшук // Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины в законодательстве Европейского Союза : матер. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Кишинів, 27–28 берез. 2015 р.). – Кишинів, 2015. – С. 79–82.

120. Максименко В. Україна – суб'єкт правової допомоги зарубіжним державам у кримінальних справах / В. Максименко // Право України.–1998.– №11.– С. 149.

121. Маланюк А Г. Проведення у кримінальних справах, пов'язаних із міжнародними відносинами, за законодавством України : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / А.Г. Маланюк. – Київ. - 2004. - 20 с.

122.Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : Моногр. / В. Т. Маляренко. - К. : Юрінком Інтер, 2005. - 511 с. - Бібліогр.: с. 475-511

123.Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: стан та перспективи розвитку : [навч. посіб.] / Маляренко В. Т. – К., 2004. – 511 с.

124.Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов: В 2-х т. / Под ред. д. ю. н., проф. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 2008. – Т. 1. – 368 с.

125.Матеріали про результати роботи Головного управління міжнародно-правових зв'язків та європейської інтеграції Генеральної прокуратури України у 2013 році [Електронний ресурс] / Сайт Генеральної прокуратури України. – Київ, 2014. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/>

126.Машугіна Є. В. Реформування поліцейських органів Естонської Республіки [Електронний ресурс] / Є. В. Машугіна // Адміністративне право та процес. - Режим доступу : <http://www.center-bereg.ru/m125.html>.

127.Міжнародні договори України: Закони України: Офіційне видання / Ред. колегія Опришко В.Ф. – К.: АТ «Книга».- 1998. – 805 с.

128.Міжнародне співробітництво України у правовій сфері: Зб. міжнародних документів / Упоряд. В. Дріжчаний, О. Павличенко, О. Уманський. – Харків: «Фоліо», 1998. – 217 с.

129.Міжнародна конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 року.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_789

130.Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження підручник: Актуальні питання кримінального процесу <http://pidruchniki.com/>

131.Міжнародної конвенції про боротьбу з захопленням заручників 1979 р

132.Мінка П. П. Характеристика форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в контексті проблеми адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу / П. П. Мінка, А. В. Хрідочкін // Право і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 177–182.

133.Милинчук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития / В.В. Милинчук // Юрлитинформ.–2001.–С. 19.

134.Михайлов В.А. Меры пресечения в российском уголовном процессе. – М.: Право и Закон, 1996. – 304 с.

135.Мудряк Т.О., Потомська Н.А. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів / Т.О. Мудряк, Н.А. Потомська // Юридичний вісник «Україна і світ».–2014.–№6.–С.211–216.

136.Назаль Мохаммад. Институт выдачи в структуре международного уголовного права / Мохаммад Назаль // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць. – 1999. –Вип. 2. – С. 364–373.

137.Наказ Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва від 18 вересня 2015 року N 223 Генеральна прокуратура україни http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15013.html

138.Никольский Д.П. О выдаче преступников по началам международного права. – СПб., 1884. – 539 с.

139.Ожегов С.И. Словарь русского языка: около 57000 слов. / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. – [18-е изд.]. – М.- 1986. – С. 797.

140.Оніщик Ю.В. Міжнародне співробітництво у боротьбі з фінансовими правопорушеннями / Ю.В. Оніщик // навчальний посібник.-Київ.-2016.- 416 с.

141.Оппенгейм Л. Международное право / .11. Оппенгейм. — Пер. с 6-го англ. изд. [доп. Г. Лау- терпахтом] / под ред., [с прим.] и с предисл. проф. С. Б. Крылова. — М. : Иноиздат, 1949. — Т. 1. Мир, полут. 2.

142.О европейском ордере на арест и процедурах передачи лиц между государствами-членами: Рамочное решение Совета Европы от 13.06.2002 года /

Совет Европы // [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://eulaw.edu.ru/index.htm>.

143. Пашковський М. І. Концепція міжнародного співробітництва з кримінально-процесуальних питань / М. І. Пашковський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса, 2006. – Вип. 27. – С. 13–19.

144. Постанова Кабінету Міністрів України “Про вступ України до Інтерполу” № 555 від 30 вересня 1992 року // Юридичний вісник України. – 1999. – № 41 (225). – 14-20 жовтня.

145. Положення про Національне центральне бюро Інтерполу: Затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 220 від 25 березня 1993 року // Юридичний вісник України. – 1999. – № 41 (225). – 14-20 жовтня.

146. Поняття міжнародного договору, його джерела та суб'єкти: термінологічні аспекти проблеми <http://www.viche.info/> журнал ВРУ.

147. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» [Електронний ресурс].- Режим доступу <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUK Ewjlr5jp6PHKAhWFA5oKHUDDb9cQFggnMAE&url=http%3A%2F%2Fw1.c1.rada.gov.ua%2Fpls%2Fzweb2%2Fwebproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D48706%26pf35401%3D279397&usg=AFQjCNGLMlxehkzpz8wu4JXQakVY1t1WQ>

148. Пунь С.Т. Проблемні аспекти правового регулювання міжнародного співробітництва правоохоронних органів України у сфері протидії транснаціональному наркобізнесу / С. Т. Пунь // Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: 3-4.11.2006. - Дніпропетровськ: Дніпр. Держ. ун-т внутр справ - 2007. - С. 160 - 163.

149. Путова И. В. Международный розыск преступников: Правовые, организационные, оперативно-тактические аспекты : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Путова Ирина Владимировна. – Москва, 2001. – 221 с.

150. Похил В. В. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю: напрями та форми [Електронний ресурс] / В. В. Похил // Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність : зб. тез наук.-практ. конф. за підсумками стажування слухачів (м. Харків, 26 верес. 2013 р.). – Харків, 2013. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/2/12.pdf>.

151. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / [упоряд. Ю. К. Качуренко]. – К. : Наук. думка, 1992. – 200 с.

152. Правоохранительные органы стран СНГ ловят преступников сообща [Электронный ресурс] // Офиц. сайт Деловой Газеты. – 2006. – 31 окт. – Режим доступа : <http://bdg.by/news/news.htm>.

153. Проневич О. С. Європол: правові та організаційні засади участі у боротьбі з транснаціональною злочинністю / О. С. Проневич // Вісник Запорізь. держ. ун-ту. – 2003. – № 1. – С. 5–8.

154. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 16 черв. 2011 р. № 3529-VI [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3529-17>.

155. Про вступ України до Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 1992 р. № 555 [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555-92-%D0%BF>.

156. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004р. № 1906-IV [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

157.Протокол від 1997 року до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних , сімейних і кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція) , ратифікований Законом України від 03 березня 1998 року № 140/98-ВР.

158.Про приєднання України до Конвенції про правовий статус біженців і Протоколу щодо статусу біженців: Закон України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 17. – Ст. 118.

159. Про ратифікацію Консульських конвенцій між Україною і Республікою Болгарія, Грузія та Азербайджанською Республікою: Закон України від 1 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 3–5.

160.Про ратифікацію Консульських конвенцій між Україною і Республікою Узбекистан, Туркменістан: Закон України від 19 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 18. – Ст. 147–148.

161.Про ратифікацію Консульських конвенцій між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам, Корейською Народно-Демократичною Республікою: Закон України від 9 грудня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994 – № 51. – Ст. 448–449.

162.Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо видачі особи (екстрадиції) Закон України від 21 травня 2010 року № 2286-УІ

163.Про ратифікацію Консульської конвенції між Україною і Литовською Республікою: Закон України від 1 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 50. – Ст. 283.

164.Про ратифікацію Консульської конвенції між Україною і Польщею: Закон України від 14 липня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 366.

165.Про ратифікацію Консульської конвенції між Україною і Республікою Молдова: Закон України від 1 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 4.

166. Про ратифікацію Консульської конвенції між Україною і Республікою Македонія: Закон України від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 20. – Ст. 99.

167. Про ратифікацію Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах: Закон України від 10 лютого 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 7. – Ст. 247.

168. Про ратифікацію Договору між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах: Закон України від 2 листопада 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 48. – Ст. 2072.

169. Про ратифікацію Договорів між Україною та Федеративною Республікою Бразилія, Республікою Індія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах: Закон України від 6 березня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 14. – Ст. 607–608.

170. Про ратифікацію Угоди між Україною та Гонконгом – Спеціальним Адміністративним Районом Китайської Народної Республіки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах: Закон України від 20 листопада 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 50. – Ст. 2611.

171. Про ратифікацію Договору між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах: Закон України від 10 грудня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – Ст. 2747.

172. Про ратифікацію Договору між Україною та Республікою Панама про взаємну правову допомогу в кримінальних справах: Закон України від 12 травня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – Ст. 1487.

173. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва: наказ Генеральної прокуратури України: від 11 лютого 2013 року № 8гн [Електронний ресурс] / Сайт Ліга Закон. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/GP13002.Html

174. Про організацію роботи органів прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва і правової допомоги: наказ: від 26.12.2005 № 8гн [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.15638.0> (не діє).

175. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва: наказ Генеральної прокуратури України: від 11 лютого 2013 року № 8гн [Електронний ресурс] / Сайт Ліга Закон. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/GP13002.Html

176. Радущий О., Вільшун О. Інформаційні технології в судах
Юридичний журнал, 04(106) 2011
http://www.srs.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=224&lang=ru

177. Резолюція 45/116 Генеральної асамблеї ООН «Типовий договір про видачу» від 14.12.1990 року

178. Рибченко А.С. Застосування технологій е-юстиції: міжнародний досвід с. 151-153.– 2014

179. Роль прокуратури в системі кримінального правосуддя : Рек. Комітету міністрів Рес (2000)19 : ухвал. Комітетом міністрів Ради Європи 06жовт.2000 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568277&Site=COE>

180. Родионов К.С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра / К.С. Родионов // Москва: Международные отношения. – 1990. – 224 с.

181. Сафаров Низами Экстрадиция в уголовном международном праве: проблемы теории и практики / Н. Сафаров // .- Москва.-2005 .-345с.

182. Сизоненко А. С. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України / А. С. Сизоненко // Право України. – 2003. – № 3. – С. 96–99.

183. Симсон Э. О невыдаче собственных подданных: международно-правовое исследование. – СПб., 1892. – 420 с.

184. Соколов С. Институт выдачи преступников и советское законодательство / С. Соколов // Революционная законность. – 1926. – № 9-10. – С. 45–48.

185.Словник української мови.- [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://sum.in.ua/>

186.Смирнов М. І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку: Монографія, — О., 2006. с. 42

187.Стахівський С. М. Проблеми реформування кримінального процесуального законодавства : вибр. твори / Стахівський С. М. – К. :Бізнес Медіа Консалтинг, 2010. – 276 с.

188.Статут Ради Європи від 05 травня 1949 року [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_001

189.Специальные регистрирующие программы - інформаційні технології в судах
http://www.srs.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=224&Itemid=6&lang=ru

190.Степанов А. В. О выдаче преступников / А. В. Степанов // Юрид. вест. – 1884. – № 7. –С. 315–348.

191.Степаненко В.И. Международно-правовые аспекты заключения под стражу с целью выдачи иностранному государству // Советское государство и право. – 1991. – № 11. – С. 16–19.

192.Табалдиева В. Ш. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства: учеб. пособие / В. Ш. Табалдиева. – М. : Изд-во Москов. психолого-социального ин-та ; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 2004. – 192 с.

193.Таганцев Н. С. Русское уголовное право / Н. С. Таганцев [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.adhdportal.com/book_1725_chapter_11_Glava_vtoraja._Ugolovnyjj_zakon.html

194.Татаров О. Ю., Чернявський С.С. Досвід Грузії щодо реалізації нового кримінального процесуального законодавства в діяльності органів внутрішніх справ.

195. Тертишник В.М. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері правосуддя : екстрадиція та конфіскація / В.М. Тертишник // Юридична Україна. – 2003. – № 6. – С. 34–39.

196. Топчій В. В. Зупинення досудового розслідування у зв'язку з виконанням процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва / В. В. Топчій // Правова політика в Україні: питання теорії та практики : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2014 р.). – К., 2014. – С. 383–386.

197. Уголовно-процесуальний кодекс Азербайджанської Республіки от 14 июля 2000 г. № 907-IQ / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes>.

198. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3 / [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

199. <http://www.levonevski.net/pravo/kodeksy/upk/049.html>.

200. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Казахстан от 04 июля 2014 г. № 231-V / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.online.zakon.kz.

201. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Молдова : Закон Республіки Молдова от 14 мар. 2003 г. № 122-XV (с изм. и доп. на 19 февр. 2007 г.) / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.agentura.ru.

202. Уголовно-процесуальний кодекс Российской Федерации: федерал. закон от 18 дек. 2001 р. № 174-ФЗ / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru/popular/upkrf>.

203. Уголовно-процесуальний кодекс Эстонии от 12 февр. 2003 г. / [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://law.vl.ru/comments/show_article.php.

204. Узунова О. В. Міжнародно-правові договори України як джерела кримінально-процесуального права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 "кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза" \ О. В. Узунова. - Київ, 2008. - 18 с.

205. Узунова О. В. Міжнародні договори України як джерела кримінально-процесуального права України / О. В. Узунова // Держава та регіони (серія «Право»). – 2009. – № 1. – С. 96–100.

206. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. (книга перша). / Збірник документів (українською і російською мовами). – Юрінком. – Київ.- 1996. – 1184 с.

207. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда від 26.06.1945 года [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010

208. Хайлов К.М. К эволюции теоретического мышления в биологии: от моноцентризма к «полицентризму» / К.М. Хайлов // Системные исследования. Ежегодник,. - 1973. - С. 18.

209. Цимбал П. В. Совершенствование использования научно-технических достижений в расследовании преступлений : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / П. В. Цимбал. – К., 1992. – 25 с.

210. Цимбал П.В., Антонюк А.Б. Особливості реалізації засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: міжнародно-правовий аспект / П.В. Цимбал, А.Б. Антонюк // Науковий вісник НУ ДПС України.– 2015.– №1.

211. Шупилов В.П. Международная правовая помощь по уголовным делам / В.П. Шупилов // Сов. Государство и право.–1974.– №3. С. 86.

212. Фаринник В. І. Концептуальні положення реформування досудового слідства в Україні / В. І. Фаринник // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 13 груд. 2002 р. – Донецьк : ДІВС, 2003. – С. 184.

213. Федотова Г.В. Правові тенденції визначення кримінального проступку в кримінальному законодавстві / Г.В. Федотова// Всеукраїнська інтернет-конференція «Проблеми впровадження інституту кримінального проступку» (на основі проекту закону «Про внесення змін до Кримінального

кодексу України щодо введення інституту кримінальних простпків» №10136 від 3 березня 2012 року) [Електронний ресурс].- режим доступу: <http://ivpz.org/golovna-konferents>

214. Чорноус Ю.М. Особливості міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру / Ю. М. Чорноус // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2013. - № 2. - С. 454-461. - [Електронний ресурс].- Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_2_64

215. Чорноус Ю.М. Правова основа міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів / Ю.М. Чорноус // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://www.stationline.org.ua/>

216. Чорноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру / Ю.М. Чорноус // дис.. на здоб. наук. ступеня доктора юрид. Наук за спеціальністю 12.00.09.- Київ.-2013.- С. 469.

217. Чорноус Ю.М. Спільні слідчі групи: правові та організаційні засади / Ю.М. Чорноус // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.- 2013.-№4.-92-100 с.

218. Чумак В.В. Європейський досвід реформування органів поліції (на прикладі естонської республіки) Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.– №4.–2015. С.153-158

219. Юридичний словник-довідник [Електронний ресурс].- Режим доступу [http://subject.com.ua/National Judiciary Informatics System / Ministry of Justice](http://subject.com.ua/National_Judiciary_Informatics_System_Ministry_of_Justice). — 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.e-justice.gov.tr/presentation/generalinformation.html>.

Додаток А

**Анкетування
слідчих органів внутрішніх справ**

В анкетуванні взяли участь 187 респондентів

<u>n/n</u>	<u>поставлені запитання</u>	<u>отримані відповіді</u>	
1	Ваш стаж роботи в органах внутрішніх справ?	– до 3-х років	– 46 %
		– 3 – 5 років	– 51 %
		– 5 – 10 років	– 41 %
		– 10 – 15 років	– 23 %
		– понад 15 років	– 26 %
2	Міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень:	– потребує вдосконалення	– 66,7%
		– не потребує вдосконалення	– 33,9 %
		– затрудняюсь відповісти	– 9,4 %
3	Чи вивчали Ви проблеми міжнародного співробітництва за часів Російської імперії в склад якої входила Україна?	– вивчав	– 23,7%
		– знаю поверхнево	– 58,4 %
		– не вивчав	– 17,9%
4	З яких джерел Вам відомо про досвід міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– спеціальної юридичної літератури	– 43,2%
		– із статистичних даних правоохоронних органів	– 19,3 %
		– під час навчання на юридичному факультеті	– 45,1%
		– засоби масової інформації	– 31,9 %
		–	
		– інші джерела	– 17,1 %
5	Чи відомо Вам з якого часу на території сучасної України почали укладатися договори про екстрадицію?	– за часів Київської Русі	– 29,7%
		– за правління Івана Грозного	– 13,2 %
		– за правління Петра I	– 19,6%
		– після судової реформи 1864 р.	– 37,5%

6	Чи потрібно давати інформацію ЗМІ під час розслідування кримінального правопорушення та судового розгляду кримінального провадження?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 17,3% – 79,1% – 3,6%
7	Чи мали Ви можливість ознайомитися з загальною Декларацією прав людини та Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 62,7 % – 19,8 % – 18,1 %
8	Чи потребує розширення тенденція для міжнародної співпраці при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 83,1% – 14,6 % .. – 2,3 %
9	Чи є перешкодою відсутність міжнародного договору про взаємну допомогу при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 48,3% – 32,6 % – 19,1 %
10	Чи існує в науковій літературі загальне визначення поняття міжнародного договору про співпрацю при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– існує – не існує – затрудняюсь відповісти	– 31,6 % – 43,9 % – 24,5%
11	Чи відомо Вам з яких стадій складається досудове слідство у Франції?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 31,6 % – 49,2 % – 19,2 %
12	Чи доцільно при розслідуванні кримінальних правопорушень законодавчо закріпити та використовувати досвід Грузії?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 90,0 % – 5,6 % – 4,4 %
13	Ваше відношення до електронного кримінального провадження?	– негативне – позитивне – затрудняюсь відповісти	– 13,4 % – 78,3% – 8,3 %
14	Чи вважаєте Ви за доцільне законодавчо закріпити інститут кримінальних проступків?	– вважаю за доцільне – не вважаю за доцільне – затрудняюсь відповісти	– 43,4 % – 39,7 % – 16,9 %

15	Ваше відношення щодо процесуального керівництва прокурором під час розслідування кримінальних правопорушень?	– негативне – позитивне – затрудняюсь відповісти	– 63,2 % – 28,3 % – 8,5 %
16	Як Ви ставитеся до угоди про такого інституту як угода про визнання вини?	– негативно – позитивно – затрудняюсь відповісти	–89,6 % – 8,3 % – 2,1 %
17	Чи приходилось Вам брати участь у підготовці будь-якого документа про надання міжнародної правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 9,3 % – 74,3 % – 16,4 %
18	Чи потребує удосконалення процесуальний механізм співпраці з міжнародними правоохоронними органами під час кримінальних проваджень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 76,3 % – 21,0 % – 2,7 %
19	Чи вирішив проблему міжнародного співробітництва нині діючий КПК України?	– вирішив – не вирішив – затрудняюсь відповісти	– 49,1 % – 35,1 % – 15,8 %
20	Чи доводилось Вам під час кримінального провадження готувати матеріали для екстрадиції осіб зарубіжних країн?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 8,1 % – 74,1 % – 17,8 %
21	Чи потребує проблема екстрадиції вдосконалення та нормативно-правового закріплення?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 91,0 % – 8,5 % – 1,4 %
22	Чи є підставою для проведення екстрадиції осіб, що вчинили кримінальне правопорушення наявність відповідної угоди з іноземною державою?	– Так – ні – затрудняюсь відповісти	– 78,3 % – 7,1 % – 14,6 %
23	Чи є умовами в відмові	– так	– 81,2 %

	екстрадиції винесення смертних вироків, застосування катування, тощо?	– ні – затрудняюсь відповідати	– 5,4 % – 13,4 %
24	Чи потребує реформування інститут міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення?	– так – ні – затрудняюсь відповідати	– 90,1 % – 7,8 % – 2,1 %
25	Чи може гуманізація правил поведження з кримінальним правопорушником служити засобом попередження рецидивної злочинності?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 43,2 % – 42,0 % – 14,8 %
26	Чи доводилось Вам при розслідуванні кримінальних правопорушень користуватись можливостями Інтерполу?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 31,2 % – 55,4 % – 13,4 %
27	Чи зверталися Ви під час розслідування кримінального провадження до Європолу?	– Так – ні – затрудняюсь відповісти	– 2,1 % – 72,3 % – 25,6 %
28	Чи належне науково-теоретичне обґрунтування міжнародного розшуку осіб у кримінальному провадженні?	– належне – неналежне – затрудняюсь відповісти	– 23,1 % – 64,3 % – 12,6 %
29	Чи вважаєте Ви, що міжнародною правова допомога у кримінальному провадженні є одним із напрямків міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 93,1 % – 5,6 % – 1,3 %

Додаток Б

**Анкетування
оперативних працівників органів внутрішніх справ**

В анкетуванні взяли участь 179 респондентів

<u>n/n</u>	<u>поставлені запитання</u>	<u>отримані відповіді</u>
1	Ваш стаж роботи в органах внутрішніх справ?	– до 3-х років – 46 – 3 – 5 років – 51 – 5 – 10 років – 41 – 10 – 15 років – 23 – понад 15 років – 26
2	Чи потребує вдосконалення міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– потребує вдосконалення – 66,7% – не потребує вдосконалення – 33,9 % –затрудняюсь відповісти – 9,4 %
3	Чи вивчали Ви проблеми міжнародного співробітництва за часів Російської імперії в склад якої входила Україна?	– вивчав – 23,7% – знаю поверхнево – 58,4 % – не вивчав – 17,9%
4	З яких джерел Вам відомо про досвід міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– спеціальної юридичної літератури – 43,2% –із статистичних даних правоохоронних органів – 19,3 % – під час навчання на юридичному факультеті – 45,1% – засоби масової інформації – 31,9 % – інші джерела – 17,1 %
5	Чи відомо Вам з якого часу на території сучасної України почали укладатися договори про екстрадицію?	– за часів Київської Русі – 29,7% – за часів правління Івана Грозного – 13,2% –

		за правління Петра I – 19,6%
		– після прийняття судової реформи 1864 року – 37,5%
6	Чи потрібно давати інформацію ЗМІ під час розслідування кримінального правопорушення та судового розгляду кримінального провадження?	– так – 17,3% – ні – 79,1% – затрудняюсь відповісти – 3,6%
7	Чи мали Ви можливість ознайомитися з загальною Декларацією прав людини та Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини?	– так – 62,7 % – ні – 19,8 % – затрудняюсь відповісти – 18,1 %
8	Чи потребує розширення тенденція для міжнародної співпраці при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – 83,1% – ні – 14,6 % – затрудняюсь відповісти – 2,3 %
9	Чи є перешкодою відсутність міжнародного договору про взаємну допомогу при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – 48,3% – ні – 32,6 % – затрудняюсь відповісти – 19,1 %
10	Чи існує в науковій літературі загальне визначення поняття міжнародного договору про співпрацю при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– Існує – 31,6 % – не існує – 43,9 % – затрудняюсь відповісти – 24,5%
11	Чи відомо Вам з яких стадій складається досудове слідство у Франції?	– так – 31,6 % – ні – 49,2 % – затрудняюсь відповісти – 19,2 %
12	Чи доцільно при розслідуванні кримінальних правопорушень законодавчо закріпити та використовувати досвід Грузії?	– так – 90,0 % – ні – 5,6 % – затрудняюсь відповісти – 4,4 %
13	Ваше відношення до електронного кримінального провадження?	– негативне – 78,3 % – позитивне – 13,4 % – затрудняюсь відповісти – 8,3 %

14	Чи вважаєте Ви за доцільне законодавчо закріпити інститут кримінальних проступків?	– вважаю за доцільне – не вважаю за доцільне – затрудняюсь відповісти	– 43,4 % – 39,7 % – 16,9 %
15	Ваше відношення щодо процесуального керівництва прокурором під час розслідування кримінальних правопорушень?	– негативне – позитивне – затрудняюсь відповісти	– 63,2 % – 28,3 % – 8,5 %
16	Як Ви ставитеся до угоди про такого інституту як угода про визнання вини?	– негативно – позитивно – затрудняюсь відповісти	– 89,6 % – 8,3 % – 2,1 %
17	Чи приходилось Вам брати участь у підготовці будь-якого документа про надання міжнародної правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 9,3 % – 74,3 % – 16,4 %
18	Чи потребує удосконалення процесуальний механізм співпраці з міжнародними правоохоронними органами під час кримінальних проваджень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 76,3 % – 21,0 % – 2,7 %
19	Чи вирішив проблему міжнародного співробітництва нині діючий КПК України?	– вирішив – не вирішив – затрудняюсь відповісти	– 49,1 % – 35,1 % – 15,8 %
20	Чи доводилось Вам під час кримінального провадження готувати матеріали для екстрадиції осіб зарубіжних країн?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 8,1 % – 74,1 % – 17,8 %
21	Чи потребує проблема екстрадиції вдосконалення та нормативно-правового закріплення?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 91,0 % – 8,5 % – 1,4 %
22	Чи є підставою для проведення екстрадиції осіб, що вчинили кримінальне правопорушення наявність відповідної угоди з	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 78,3 % – 7,1 % – 14,6 %

	іноземною державою?	
23	Чи є умовами в відмові екстрадиції винесення смертних вироків, застосування катування, тощо?	– так – 81,2 % – ні – 5,4 % – затрудняюсь відповідати – 13,4 %
24	Чи потребує реформування інститут міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення?	– так – 90,1 % – ні – 7,8 % – затрудняюсь відповідати – 2,1 %
25	Чи може гуманізація правил поведження з кримінальним правопорушником служити засобом попередження рецидивної злочинності?	– так – 43,2 % – ні – 42,0 % – затрудняюсь відповісти – 14,8 %
26	Чи доводилось Вам при розслідуванні кримінальних правопорушень користуватись можливостями Інтерполу?	– так – 31,2 % – ні – 55,4 % – затрудняюсь відповісти – 13,4 %
27	Чи зверталися Ви під час розслідування кримінального провадження до Європолу?	– Так – 2,1 % – ні – 72,3 % – затрудняюсь відповісти – 25,6 %
28	Чи належне науково-теоретичне обґрунтування міжнародного розшуку осіб у кримінальному провадженні?	– належне – 23,1 % – неналежне – 64,3 % – затрудняюсь відповісти – 12,6 %
29	Чи вважаєте Ви, що міжнародною правова допомога у кримінальному провадженні є одним із напрямків міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю?	– так – 89,4 % – ні – 7,9 % – затрудняюсь відповісти – 2,7 %

Додаток В

**Анкетування
працівників прокуратури**

В анкетуванні взяли участь 136 респондентів

<u>n/n</u>	<u>поставлені запитання</u>	<u>отримані відповіді</u>
1	Ваш стаж роботи в органах прокуратури?	– до 3-х років – 32 – 3 – 5 років – 43 – 5 – 10 років – 26 – 10 – 15 років – 18 – понад 15 років – 17
2	Чи потребує вдосконалення міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– потребує вдосконалення – 52,7% – не потребує вдосконалення – 26,9 % –затрудняюсь відповісти – 20,4 %
3	Чи вивчали Ви проблеми міжнародного співробітництва за часів Російської імперії в склад якої входила Україна?	– вивчав – 23,0% – знаю поверхнево – 50,3 % – не вивчав – 26,7%
4	З яких джерел Вам відомо про досвід міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– спеціальної юридичної літератури – 41,2% –із статистичних даних органів прокуратури – 19,3 % – під час навчання на юридичному факультеті – 37,1% – засоби масової інформації – 21,3 % – інші джерела – 17,1 %
5	Чи відомо Вам з якого часу на території сучасної України почали укладатися договори про екстрадицію?	– за часів Київської Русі – 40,7% – за часів правління Івана Грозного – 15,2% –

		за правління Петра I – 16,6%
		– після прийняття судової реформи 1864 року – 27,5%
6	Чи потрібно давати інформацію ЗМІ під час розслідування кримінального правопорушення та судового розгляду кримінального провадження?	– так – 31,3% – ні – 63,1% – затрудняюсь відповісти – 5,6%
7	Чи мали Ви можливість ознайомитися з загальною Декларацією прав людини та Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини?	– так – 52,7 % – ні – 17,5 % – затрудняюсь відповісти – 29.8 %
8	Чи потребує розширення тенденція міжнародної співпраці компетентних правоохоронних органів при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – 85,1% – ні – 11,6 % – затрудняюсь відповісти – 3,3 %
9	Чи є перешкодою відсутність міжнародного договору про взаємну допомогу при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – 52,3% – Ні – 22,8 % – затрудняюсь відповісти – 24,9 %
10	Чи потребує змін та доповнень в науковій літературі визначення поняття міжнародного договору про надання міжнародної правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– Так – 51,6 % – Ні – 33,6 % – Затрудняюсь відповісти – 14,8%
11	Чи відомо Вам як здійснюється досудове розслідування в Грузії, Франції, Німеччині?	– так – 41,6 % – ні – 49,1 % – затрудняюсь відповісти – 18,2 %
12	Чи доцільно при розслідуванні кримінальних правопорушень законодавчо закріпити та використовувати досвід Грузії?	– так – 76,2 % – ні – 7,3 % – затрудняюсь відповісти – 16,5 %

13	Як Ви відноситися до запровадження та використання електронного кримінального провадження в Україні під час здійснення досудового розслідування?	– Негативне – Позитивне – Затрудняюсь відповісти	– 15,8 % – 67,9 % – 16,3 %
14	Чи вважаєте Ви за доцільне законодавчо закріпити інститут кримінальних проступків?	– вважаю за доцільне – не вважаю за доцільне – затрудняюсь відповісти	– 52,4 % – 29,5 % – 18,1 %
15	Ваше відношення щодо процесуального керівництва прокурором під час розслідування кримінальних правопорушень?	– негативне – позитивне – затрудняюсь відповісти	– 42,3 % – 38,9 % – 18,8 %
16	Як Ви ставитесь до укладення угоди про визнання винуватості на стадії судового розгляду кримінального провадження?	– негативно – позитивно – затрудняюсь відповісти	– 56,7 % – 34,7 % – 8,6 %
17	Чи брали Ви участь у підготовці будь-якого документа про надання міжнародної правової допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 57,8 % – 36,3 % – 21,5 %
18	Чи потребує удосконалення процесуальний механізм співпраці з міжнародними правоохоронними органами під час кримінальних проваджень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 73,5 % – 18,6 % – 7,9 %
19	Чи вирішив проблему міжнародного співробітництва нині діючий КПК України?	– вирішив – не вирішив – затрудняюсь відповісти	– 51,2 % – 33,5 % – 15,3 %
20	Чи доводилось Вам під час кримінального провадження готувати матеріали для екстрадиції осіб зарубіжних країн?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 32,4 % – 54,1 % – 13,5 %
21	Чи потребує проблема екстрадиції вдосконалення та нормативно-правового закріплення?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 83,2 % – 10,2 % – 6,6 %

22	Чи є підставою для проведення екстрадиції осіб, що вчинили кримінальне правопорушення наявність відповідної угоди з іноземною державою?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 63,3 % – 22,3 % – 14,4 %
23	На Вашу думку, чи є умовами в відмові екстрадиції винесення смертних вироків, застосування катування, тощо?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 73,4 % – 8,6 % – 18,0 %
24	Чи потребує реформування інститут міжнародного розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 87,2 % – 4,8 % – 8,0 %
25	Чи може гуманізація правил поведження з кримінальним правопорушником служити засобом попередження рецидивної злочинності?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 51,2 % – 18,7 % – 30,1 %
26	Чи доводилось Вам використовувати можливості Інтерполу при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 42,1 % – 38,8 % – 19,1 %
27	Чи доводилось Вам використовувати можливості Європолу при розслідуванні кримінальних правопорушень?	– Так – ні – затрудняюсь відповісти	– 11,2 % – 58,7 % – 30,1 %
28	Чи належне науково-теоретичне обґрунтування міжнародного розшуку осіб у кримінальному провадженні?	– належне – неналежне – затрудняюсь відповісти	– 34,6 % – 48,2 % – 17,2 %
29	Чи вважаєте Ви, що міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні є одним із напрямків міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю?	– так – ні – затрудняюсь відповісти	– 69,4 % – 19,8 % – 10,8 %

Додаток Г**ПРОЕКТ****ІНСТРУКЦІЯ****по створення та діяльності спільної
слідчої групи щодо надання міжнародної правової допомоги під час
кримінального провадження****I. Загальні положення**

1.1. Спільна слідча група – це форма постійної взаємодії компетентних органів двох і більше держав з метою проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів під час кримінального провадження.

1.2. Спільна слідча група передбачає ефективну участь усіх членів даної групи у захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження шляхом проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінального правопорушення.

1.3. Створення спільної слідчої групи можливо лише за таких умов, як:

- загроза суспільної безпеки;
- розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на територіях запитуваної та запитуючої сторін;
- розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території запитуваної або запитуючої сторони, за умови підтвердженої інформації щодо переховування запитуваної особи на території однієї із сторін;
- здійснення переслідування правопорушника за окремою домовленістю сторін.

1.4. Суб'єктами виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги та створення спільної групи є:

– Центральний орган України по виконанню запиту про надання міжнародної правової допомоги (Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України, за окремим дорученням органи досудового розслідування);

– компетентні правоохоронні органи іноземних держав.

15. Діяльність спільної слідчої групи прямо залежить від місця проведення слідчих (розшукових) дій. Під даним визначенням розуміється територіальна належність здійснення процесуальних дій.

1.6. Організація роботи спільної слідчої групи регламентується на території України Генеральною прокуратурою України, Міністерством юстиції України.

1.7. Забороняється залучати інших членів компетентних органів для виконання інших функцій, не пов'язаних з розслідуванням кримінальних правопорушень, якщо ті не є в складі спільної слідчої групи.

II. Організація роботи спільної слідчої групи

2.1. Спільна слідча група діє на стороні, яка ініціювала створення спільної слідчої групи.

2.2. Керівник спільної слідчої групи, ініціатором якої є Україна, призначається Центральним органом України щодо надання міжнародної правової допомоги.

2.3. Керівник спільної слідчої групи діє в рамках національного законодавства, але в період перебування на території іноземної держави дотримується їх національного законодавства, якщо воно не суперечить вітчизняному.

2.4. Спільна слідча група діє в рамках законодавства держави, на території якої вона працює

2.5. До складу спільної слідчої групи входять: слідчий, який готував запит про надання міжнародної правової допомоги, прокурор, як процесуальний керівник даного кримінального провадження, керівник оперативного підрозділу, представники компетентних органів іноземної держави.

2.6. Спільне проведення слідчих (розшукових) дій передбачає збір інформації та доказів по запитуваній особі, що в обов'язковому порядку повинні бути доставлені в первинному вигляді керівнику міжвідомчої спільної слідчої групи. Члени даної групи повинні володіти однаковою та в повному обсязі інформацією щодо отриманих результатів проведення слідчих (розшукових) дій.

2.7. Звіт про проведення або виконання слідчих (розшукових) дій надається керівнику спільної слідчої групи, який в свою чергу звітує Центральному органу України щодо надання міжнародної правової допомоги.

2.8. Спільна слідча група перестає діяти у разі отримання запитуваних даних щодо особи, без результативності та недоцільності перебування на території іноземної держави, за обґрунтованої відмови держави-ініціатора у подальшій співпраці по даному кримінальному провадженню.

III. Фінансове забезпечення діяльності спільної слідчої групи

3.1. Процесуальні витрати, які були здійсненні під час проведення слідчих (розшукових) дій повністю сплачує запитуюча сторона щодо надання міжнародної правової допомоги.

3.2. При проведенні слідчих (розшукових) дій, якщо було завдано шкоди, то відшкодувати завдані збитки буде та сторона, яка їх завдала.

Додаток Д

Діяльність Укрбюро Інтерполу за 2013-2014 роки

2013 рік		2014 рік	
встановлено місцезнаходження	136	встановлено місцезнаходження	163
з них за кордоном встановлено	96	з них за кордоном встановлено	119
на території України встановлено	12	на території України встановлено	44
екстрадовано на територію України	41	екстрадовано на територію України	25
екстрадовано за кордон	17	екстрадовано за кордон	8

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор з наукової роботи
 Європейського університету
 доктор економічних наук,
 професор
 Мельник В.М.

« 27 » січня 2016 р.

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки кафедри кримінального процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України Антоноук Анастасії Борисівни в навчальний процес на юридичному факультеті ПВНЗ «Європейський університет»

м. Київ

« 27 » січня 2016 року

Комісія у складі: комісія у складі: завідувача кафедри кримінального права, процесу та криміналістики доктора юридичних наук, доцента Власової Г.П. та членів комісії: професора кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, д.ю.н., професора Клименко Н.І., доцента кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, к.ю.н., доцента Алексеєва О.О. склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Антоноук Анастасії Борисівни за темою «Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень» знайшли своє відображення у навчальному процесі юридичного факультету ПВНЗ «Європейський університет» при вивченні курсів «Кримінальний процес», «Актуальні питання кримінального права і процесу», де в якості джерел рекомендовані такі наукові публікації Антоноук А.Б.:

1. Антоноук А.Б. Перспективи розвитку міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень в контексті інтеграції України до Європейського Співтовариства / А.Б. Антоноук // Научно-практическое правовое издание Республики Молдова Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2015. – № 5-2. – с.77-81

Додаток Ж

2. Антоноук А.Б. Екстрадиція як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень / А.Б. Антоноук // Міжнародна науково-практична конференція «Перспективні напрями наукових досліджень». – К.: Вид-во «Центр навчальної літератури». – 2015. – матеріали в 2 т. – т.1. – с. 148–149

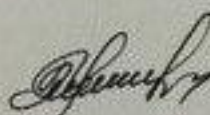
3. Антоноук А.Б. Правове регулювання надання міжнародної допомоги: проблеми та напрями вдосконалення / А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2013. – №4. – с. 234–239

4. Цимбал П.В., Антоноук А.Б. Особливості реалізації засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: міжнародно-правовий аспект / П.В. Цимбал, А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2015. – №1. – С. 196–201

Комісія вважає, що результати проведеного дисертаційного дослідження Антоноук Анастасії Борисівни, отримані на основі узагальнення існуючої практики здійснення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, є науково обґрунтованими і закладають теоретичні основи для подальшого вдосконалення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень.

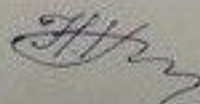
Члени комісії:

Завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»
доктор юридичних наук, професор

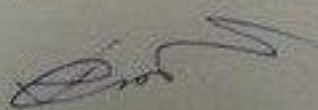
Г.П.Власова

Професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»
доктор юридичних наук, професор

Н.І.Клименко

Доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»
кандидат юридичних наук, доцент

О.О.Алексєєв

АКТ
впровадження результатів
дисертаційного дослідження в
навчальний процес

м. Ірпінь

21 січня 2016 року

Комісія у складі: директора навчально-наукового інституту права Національного університету державної податкової служби України, доктора юридичних наук, професора Назарова Віктора Володимировича; завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Цимбала Петра Васильовича; провідного фахівця відділу планування та інформаційного супроводу освітнього процесу Національного університету державної податкової служби України Довгопола Михайла Миколайовича склали цей акт про те, що опубліковані результати дисертаційного дослідження на тему «Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень», підготовлені аспірантом кафедри кримінального процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України Антонюк Анастасією Борисівною, відповідно до навчально-методичних матеріалів використовувалися у навчальному процесі при викладанні дисциплін у студентів та курсантів Національного університету державної податкової служби України, а саме:

1. Антоноук А.Б. Правове регулювання надання міжнародної допомоги: проблеми та напрями вдосконалення / А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2013. – №4. – С. 234-239
2. Антоноук А.Б. Особливості виконання запиту про міжнародну правову допомогу при розслідуванні кримінальних правопорушень / А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2014. – № 4. – С. 70-75
3. Антоноук А.Б. Перспективи розвитку міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень в контексті інтеграції України до Європейського співтовариства / А.Б. Антоноук // Научно-практическое правовое издание Республики Молдова Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2015. – № 5-2. – С. 77-81
4. Цимбал П.В., Антоноук А.Б. Особливості реалізації засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: міжнародно-правовий аспект / П.В. Цимбал, А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2015. – №1. – С. 196-201
5. Антоноук А.Б. Екстрадиція як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень / А.Б. Антоноук // Перспективні напрями наукових досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 17-22 жовтня 2015 р.). – Братислава, 2015. – С. 148-149

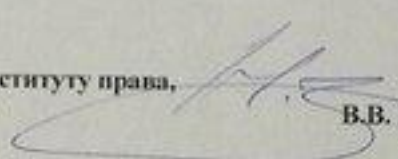
Основні результати дисертаційного дослідження Антоноук А.Б. впроваджувалися:

- при викладанні курсу «Кримінальний процес України» та спецкурсів «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», «Прокуратура України»;
- при підготовці робочих навчальних програм, методичних рекомендацій до проведення семінарських занять, організації самостійної та індивідуальної роботи з курсу «Кримінальний процес України» та спецкурсів «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», «Прокуратура України».

Комісія вважає, що сформульовані за результатами досліджень Антоноук Анастасії Борисівни пропозиції, висновки, рекомендації, які стосуються комплексної характеристики процедури здійснення міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень, неврегульованості й суперечливості законодавчих норм щодо процесуального порядку міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень мають важливе теоретичне значення для підготовки майбутніх фахівців юридичного спрямування і можуть використовуватися при формуванні навчально-методичного забезпечення.

Члени комісії:

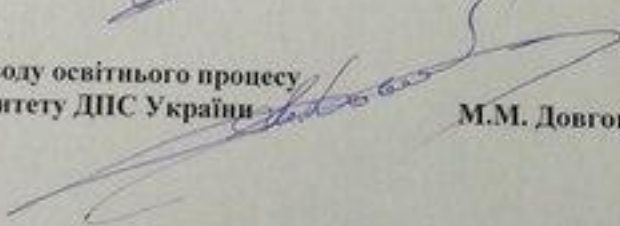
Директор навчально-наукового інституту права,
доктор юридичних наук, професор

В.В. Назаров

Завідувач кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Національного університету ДПС України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

П.В. Цимбал

Провідний фахівець
відділу планування та
інформаційного супроводу освітнього процесу
Національного університету ДПС України

М.М. Довгопол

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Ірпінського міського
суду Київської області

Л.П. Саранюк

січня 2016 року

АКТ
впровадження результатів
дисертаційного дослідження в практичну діяльність

м. Ірпінь

«__» січня 2016 року

Комісія у складі: судді Ірпінського міського суду Київської області
Линника Валерія Яковича; помічника голови Ірпінського міського суду
Київської області Старинець Надії Андріївни склали цей акт про те, що
опубліковані результати дисертаційного дослідження Антонюк Анастасії
Борисівни за темою: «Процесуальні засади міжнародного співробітництва
при розслідуванні кримінальних правопорушень», використовувалися в
практичній діяльності судових органів, особливо під час судового розгляду
справ, а саме:

1. Антонюк А.Б. Перспективи розвитку міжнародного співробітництва
при розслідуванні кримінальних правопорушень в контексті інтеграції
України до Європейського Співтовариства / А.Б. Антонюк // Научно-
практическое правовое издание Республики Молдова Jurnalul juridic
national: teorie și practică. – 2015. – № 5-2. – с. 77–81

2. Цимбал П.В., Антонюк А.Б. Особливості реалізації засад
міжнародного співробітництва під час кримінального провадження:

міжнародно-правовий аспект / П.В. Цимбал, А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2015. – №1. – С. 196–201

3. Антоноук А.Б. Екстрадиція як форма міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень / А.Б. Антоноук // Міжнародна науково-практична конференція «Перспективні напрями наукових досліджень». – К.: Вид-во «Центр навчальної літератури». – 2015. – матеріали в 2 т. – т. 1. – с. 148–149.

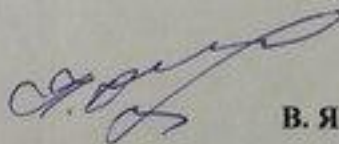
4. Антоноук А.Б. Правове регулювання надання міжнародної допомоги: проблеми та напрями вдосконалення / А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2013. – №4. – с. 234–239

5. Антоноук А.Б. Особливості виконання запиту про міжнародну правову допомогу при розслідуванні кримінальних правопорушень / А.Б. Антоноук // Науковий вісник НУ ДПС України. – 2014. – № 4. – с. 70–75

Комісія вважає, що сформульовані за результатами досліджень Антоноук Анастасії Борисівни пропозиції, висновки, рекомендації, мають важливе теоретичне значення для діяльності судових органів.

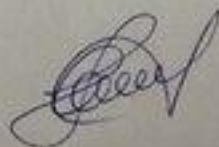
Члени комісії:

**Суддя Ірпінського міського
суду Київської області**

В. Я. Лисник

**Помічник голови Ірпінського
міського суду Київської області**

Н. А. Старинець